

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

VÄGLEDNING

Storskalig utrymning

Del 1 - Grunder i planering

GÅVA

Storskalig utrymning Del 1 – grunder i planering

© Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)
Enhet: Enhet

Foto omslag: DanagårdLiTHO
Text: Text/Författare
Tryck: DanagårdLiTHO

Publ nr: MSBxxxxx - månad år
Tidigare utgiven: Datum
ISBN: ISBN

Förord

I samband med stora samhällsstörningar kan god planering för storskaliga utrymningar vara en förutsättning för att rädda människors liv och hälsa. Sverige har hittills varit förhållandevis förskonat från samhällsstörningar som medfört behov av utrymning. Klimatförändringar, med skogbränder och översvämningar som följd, samt det försämrade säkerhetspolitiska läget i vårt närområde är dock faktorer som aktualiserar ett behov av en ökad förmåga i samhället att kunna genomföra storskaliga utrymningar.

Denna vägledning är framtagen på initiativ av Samverkansområde skydd, undsättning och vård (SOSUV) i samarbete med samhällsaktörer på alla nivåer i samhället. Den tar sin utgångspunkt i det svenska krisberedskapssystemet, nationell lagstiftning och internationellt standardiseringsarbete.

Förhoppningen är att vägledningen ska fungera som ett stöd för aktörerna i den fortsatta planeringen för och samordningen vid en eventuell storskalig utrymning.

MSB är väl medveten om de pågående utredningar som under året kan komma att påverka denna vägledning. Vår tanke är att denna arbetsutgåva, i väntan på mer detaljerade inriktningar ska kunna ge ett planeringsstöd för storskalig utrymning. Vi kommer att återkomma med information fortlöpande under året.

Denna vägledning ersätter MSB:s Vägledning Att planera och förbereda en storskalig utrymning från 2014.

Karlstad, Välj datum här

Annika Elmgart

Avdelningschef

Avdelningen för krisberedskap och civilt försvar

Innehåll

1.	INLEDNING	8
1.1	Syftet med vägledningen.....	8
1.2	Målgrupp.....	9
1.3	Avgränsningar.....	9
1.4	Läsanvisning.....	9
2	ALLMÄNT OM UTRYMNING	12
2.1	Utrymning i fredstid.....	12
2.1.1	Utrymning vid olycka.....	12
2.1.2	Utrymning vid brott eller risk för brott.....	12
2.1.3	Utrymning vid allvarliga störningar mot den allmänna ordningen eller säkerheten.....	13
2.1.4	Utrymning vid utsläpp av radioaktiva ämnen från kärntekniska anläggningar 13	
2.1.5	Planering av utrymning vid fredstida förhållanden.....	14
2.2	Utrymning under höjd beredskap.....	14
2.2.1	Planering av utrymning vid höjd beredskap.....	16
3	FÖRBEREDA	17
3.1	Utrymningsplanering.....	17
3.2	Att ta fram en plan för utrymning.....	18
3.2.1	Åttastegsmetoden.....	19
3.2.2	Sekretess och säkerhetsskydd i utrymningsplanering.....	20
3.2.3	Medmänskligt perspektiv i planeringsarbetet.....	21
3.3	Mål med utrymningsplanen.....	21
3.4	Utrymningsfunktioner.....	22
3.4.1	Ledande utrymningsfunktion.....	23
3.4.2	Stödjande utrymningsfunktioner.....	23
3.5	Kartlägga området.....	25
3.5.1	Inkludera GIS-expert i kartläggningen.....	25
3.5.2	Geografi.....	25
3.5.3	Risker och händelser.....	27
3.5.4	Demografi.....	28
3.5.5	Bedömning av kommunikationsbehov.....	29
3.5.6	Husdjur.....	30
3.5.7	Transportvägar.....	33
3.5.8	Resurser.....	36
3.5.9	Totalförsvarsbehov.....	38
3.5.10	Värdering av kvalitén på underlaget.....	39
3.5.11	Slutsatser av kartläggningen.....	39
3.6	Strategier.....	40
3.6.1	En plan baserad på statiska risker.....	40
3.6.2	En plan baserad på dynamiska risker.....	41
3.7	Utrymningszoner.....	44
3.8	Kommunikation till allmänheten.....	45

3.8.1	Helhetssyn för att möta kommunikationsbehoven	46
3.8.2	Kommunikationsperspektiv i alla faser av planering och hantering	46
3.8.3	Kommunikationssamordning	46
3.8.4	Att kommunicera till allmänheten i förberedande syfte	47
3.8.5	Uppföljning och erfarenhetshantering av förebyggande kommunikationsinsatser	49
3.9	Förberedelser för kriskommunikation under pågående utrymning	49
4	FÖRVARNA	50
5	BESLUTA	52
5.1	Fastställ beslutsmandatet	53
5.2	Sammanställ en lägesbild för utrymning.....	54
5.3	Analysera handlingsalternativ	60
5.3.1	Risker med att utrymma	62
5.4	Besluta och dokumentera	63
6	INFORMERA	65
6.1	Att informera om ett utrymningsbeslut.....	65
6.1.1	VMA och informationsmeddelande.....	67
6.2	Kriskommunikation under en utrymning.....	68
6.2.1	Att nå fram med budskap i kris	69
6.2.2	Aktörsgemensamma kanaler	69
6.2.3	Aktörsgemensam inriktning och samordning	70
6.2.4	Konkretisera och planera åtgärder	71
6.2.5	Genomföra åtgärder	72
7	UTRYMMA.....	73
7.1	Detaljplanera	73
7.2	Samverkan och ledning.....	75
7.2.1	Aktörgemensam inriktning och samordning.....	75
7.2.2	Utrymningsledare.....	78
7.2.3	Kommunikatör med arbetsgrupp	79
7.2.4	Fältinformatör.....	79
7.2.5	Transportledare med arbetsgrupp	80
7.2.6	Uppsamlingsplatsansvarig	81
7.2.7	Mottagningsledare med arbetsgrupp	81
7.2.8	Utrymningsplatsansvarig	81
7.2.9	Mottagningsplatsansvarig	82
7.2.10	Utrymningssäkerhetsansvarig	82
7.2.11	Tillträdesplatsansvarig	82
7.2.12	Veterinär med arbetsgrupp	83
7.2.13	Samordning av resurser.....	83
7.2.14	Avveckling av utrymningsfunktioner.....	83
7.3	Lägesuppföljning och rapportering.....	84
7.4	Spontanutrymning.....	84
7.5	Organiserade frivilliga.....	85
7.6	Spontanfrivilliga.....	86

7.7	Transporter	87
7.7.1	Transporter för hjälpbehövande	87
7.7.2	Hantera trafikflöden	88
7.7.3	Transport och drivmedelsavtal.....	89
7.8	Uppsamlingsplats för utrymmande och Utrymningsplats	89
7.8.1	Uppsamlingsplats för utrymmande.....	90
7.8.2	Utrymningsplats.....	91
7.9	Samband	92
7.10	Sanering	93
7.11	Registrering	96
7.12	Säkerhet	97
7.12.1	Genomsök.....	97
7.12.2	Bevakning.....	98
7.12.3	Ordning och säkerhet	99
7.12.4	Tillträdesplatser.....	100
8	TA EMOT.....	101
8.1	Mottagningsplats och mottagningsområden	102
8.2	Inkvarteringsplatser	105
9	ÅTERFLYTTA	108
9.1	Återflyttning	108
9.1.1	Information till återflyttande	109
9.1.2	Dialog med drabbade och närstående.....	109
9.1.3	Ekonomisk ersättning och försäkringsfrågor.....	109
9.1.4	Tidsåtgång för återflytt	110
10	DEFINITIONER.....	111
BILAGOR.....		118
Bilaga 1: Styrande författningar.....		118
Lagen (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (LEH)		119
Förordningen (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap (krisberedskapsförordningen).....		119
Lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO) och förordningen (2003:789) om skydd mot olyckor (FSO)		120
Djurskyddslagen (2018:1192)		120
Polislagen (1984:387).....		120
Förordningen (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet		121
Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) (HSL).....		121
Socialtjänstlagen (2001:453).....		121
Förfogandelagen (1978:262).....		122
Lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap och Förordning (2006:639) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap		122
Bilaga 2: Aktörer.....		123
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)		123
Kommunerna		124
Länsstyrelser		125

Regionerna	126
Polismyndigheten	127
Försvarsmakten.....	127
Jordbruksverket	128
Trafikverket	128
Strålsäkerhetsmyndigheten	129
Sjöfartsverket.....	129
Övriga statliga myndigheter	130
Övriga aktörer.....	130

ARBETSUTGÅVA

1. Inledning

I denna vägledning definieras utrymning som en förflyttning av människor ut ur ett riskområde i syfte att skydda och rädda deras liv och hälsa. En mindre utrymning kan innebära en förflyttning av ett mindre antal personer från ett hus eller ett kvarter under några få timmar.

En storskalig utrymning är en utrymning som omfattar en stad, stadsdel eller ett stort geografiskt område snarare än ett kvarter eller enskilt bostadshus. Den pågår också i regel under en längre tid – dagar, veckor eller månader. Den storskaliga utrymningen kan därmed påverka många människor, djur och samhällsviktiga funktioner som vårdinrättningar, äldreboenden, skolor och förskolor samt kommersiella och industriella funktioner. En storskalig utrymning kräver samordning mellan många olika aktörer.

Med utrymning avses, som ovan nämnts, att människor inom ett område ska lämna området och uppehålla sig utanför detta. Utrymning kan ske både genom spontanutrymning, det vill säga att människor själva väljer att lämna ett område utan att det har föregåtts av ett beslut om utrymning, eller genom organiserad utrymning där myndigheter, efter beslut, initierar och organiserar utrymningen.

Organiserade utrymningar kan bli aktuella i såväl fredstid som vid höjd beredskap med skillnaden att olika regleringar styr vem som är ansvarig för utrymningen och hur den ska gå till. Att planera för storskalig utrymning på ett sätt som möjliggör genomförande under höjd beredskap och krig kräver en grundförståelse för de förutsättningar som råder i dessa situationer. Utgångspunkten för myndigheternas planering för höjd beredskap och krig ska vara de planeringsantaganden som framgår av MSB:s och FM:s rapport Handlingskraft. Planeringsantagandena utgör ingångsvärden som syftar till att beskriva den situation som totalförsvaret har att förhålla sig till i beredskapsplaneringen. Därtill kan ytterligare specificerad information av relevans för planeringen delges myndigheter emellan.

Denna vägledning berör allmänna delar kopplat till höjd beredskap men det planeras en uppföljande *vägledning storskalig utrymning del 2 höjd beredskap där detta ämne* behandlas mer detaljerat. En sådan vägledning kommer avvakta resultaten av den pågående utredningen om civilbefolkningens skydd vid höjd beredskap. Utredningen ska redovisa sitt uppdrag i november 2022.¹

1.1 Syftet med vägledningen

Denna vägledning syftar till att utgöra ett stöd i planeringen och framtagande av utrymningsplaner. Den syftar också till att fungera som ett stöd under en händelse som kräver storskalig utrymning, oavsett om utrymningsbeslutet är fattat med stöd av LSO, polislagen eller utrymningslagen.

¹ Regeringens kommittédirektiv Dir. 2021:30 Civilbefolkningens skydd vid höjd beredskap.

Vägledningen berör planering och genomförande av storskalig utrymning både i fred och under höjd beredskap.

1.2 Målgrupp

Målgrupp för vägledningen är aktörer på nationell, regional och lokal nivå, som har uppgifter i samband med en storskalig utrymning och ansvarar för planering, förberedelse och samverkan under utrymning. Dessa aktörer är exempelvis kommuner, regioner, länsstyrelser, Polismyndigheten och andra statliga myndigheter samt privata aktörer.

1.3 Avgränsningar

Vägledningen behandlar inte i detalj hur en krisledning ska organiseras eller arbetet med inriktnings- och samordningsfunktioner (ISF). Dessa beskrivs i *MSB:s Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällsstörningar*. Däremot lämnas förslag på ledande- och stödjande utrymningsfunktioner som arbetar tillsammans med eller inordnas i andra krisledande funktioner.

De delar i vägledningen som berör ämnet kommunikation är begränsade. För mer kunskaper om kommunikation rekommenderas boken *Kriskommunikation för ökad effekt vid hantering av samhällsstörningar*²

I vägledningen ges ingen detaljerad beskrivning av hur olika verksamheter inom det geografiska området ska lösa sina uppgifter när utrymning aktualiseras. Vägledningen avgränsas till att beskriva hur planeringen ska ske i samverkan inom det geografiska området och ger exempel på verksamheter som kan beröras och utmaningar som dessa verksamheter kan komma att ställas inför.

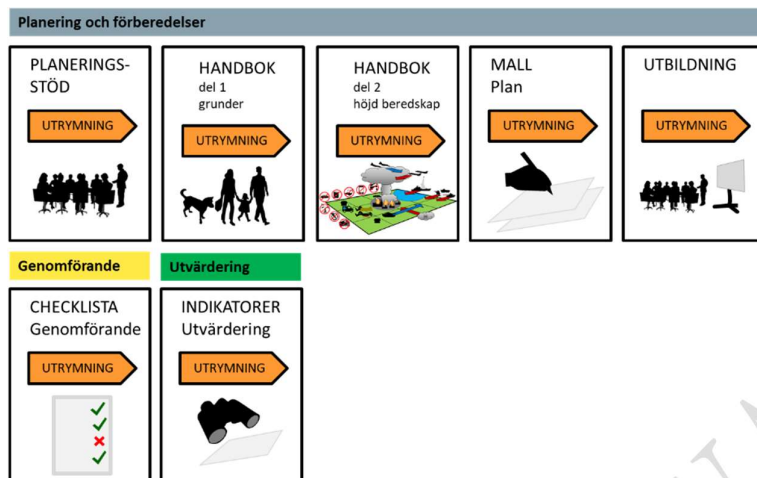
Vägledningen berör inte arbetsgivarperspektivet för den personal som utses att arbeta inom ramen för en storskalig utrymning.

Vägledningen avgränsas i huvudsak till utrymningar i Sverige även om utrymning till andra länder nämns.

1.4 Läsanvisning

Vägledning storskalig utrymning består av del 1 – Grunder i planering. Under året kommer vi att publicera ett antal stöddokument, se (möjliga) exempel i bilden nedan. Dokumenten presenteras här i den ordning som de är tänkta att användas.

² MSB 2019, *Kriskommunikation för ökad effekt vid hantering av samhällsstörningar*, ISBN: 978-91-7383-972-3

Figur 1 Översikt dokument för planering, förberedelser, genomförande och utvärdering

Då detta är en arbetsutgåva och vi inväntar resultat från utredningar kopplat till vägledningen finns inte dessa förslag till stöddokument framtagna i nuläget. Detta gäller även vägledning del 2 som vi nämner nedan:

Planeringsstödet beskriver en process för planering av storskalig utrymning. Planeringsstödet refererar till andra dokument i vägledningen och listar vilka leveranser som krävs i planering för storskalig utrymning. För varje leverans finns en checklista som baseras på internationell standard. Här kan arbetsgruppen bocka av vilket arbete som genomförts och vad som finns kvar att göra.

Vägledning del 1 grunder beskriver grunderna för planering och genomförande av storskalig utrymning. Vägledningen följer den struktur som rekommenderas för en utrymningsplan. Metoden som presenteras i vägledningen kan generellt användas för alla typer av storskalig utrymning, vid fredstida krishantering, gråzon och höjd beredskap. I de fall metoden skiljer sig åt, exempelvis beroende av om utrymning sker med stöd av LSO, polislagen eller utrymningslagen, framgår detta av texten.

Generellt är de författningar eller särskilda förhållanden som endast gäller planering eller genomförande av utrymning under höjd beredskap markerade med en röd ruta i vägledningen

Författningar och särskilda förhållanden rörande utrymning under höjd beredskap markeras med röd färg

Vägledning del 2, höjd beredskap, som är tänkt att specifikt beröra utrymning under höjd beredskap, är ännu inte framtagen.

Mall för utrymningsplan är ett malldokument som kan användas vid framtagandet av en utrymningsplan. *Planeringsstödet* hänvisar till olika rubriker i mallen för dokumentation av planeringsarbetet. Det är en fördel om alla aktörer

använder samma mall eftersom det underlättar vid utbyte av planering mellan aktörer. Vid behov är det såklart möjligt att göra avsteg från mallen.

Checklistan innehåller generiska exempel på checklistor för hantering av en utrymning fördelat på olika roller/funktioner. Dessa kan användas vid framtagande av egna checklistor eller användas som de är. Checklistorna kan dock aldrig ersätta ett planeringsarbete och de förberedelser som redovisas i vägledningen.

Utbildningsstödet ställer upp målsättningar för utbildning i storskalig utrymning och omfattar även presentationsmaterial.

Indikatorer listar de indikatorer som är lämpliga att använda vid utvärdering av övningar eller efter en skarp händelse där utrymningsplanerna har använts.

ARBETSUTGÅVA

2 Allmänt om utrymning

2.1 Utrymning i fredstid

Bestämmelser om utrymning och, i vissa fall, uppehålle under fredstida förhållanden finns bl.a. i LSO, socialtjänstlagen (2001:453) och polislagen (1984:387). Dessa bestämmelser kan även tillämpas vid höjd beredskap.

Följande avsnitt kommer att redogöra för de mandat som gäller vid organiserad utrymning och vilka förutsättningar som måste vara uppfyllda för att sådan utrymning ska bli aktuell.

2.1.1 Utrymning vid olycka

Om det är fråga om en händelse som aktualiserar en räddningsinsats³ är det räddningstjänsten, genom räddningsledaren, som i vissa fall har mandat att besluta om utrymning. Räddningsledaren får, vid en räddningsinsats, spärra av eller utrymma områden om det inte går att hindra fara för liv, hälsa eller egendom eller för skada i miljön på något annat sätt.⁴ Ett sådant ingrepp får bara ske om det är försvarligt med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som vållas genom ingreppet och omständigheterna i övrigt. Vid denna bedömning krävs att det intresse som är hotat, och som ingreppet syftar till att skydda, är av avsevärt större betydelse än det intresse som uppoffras genom ingreppet. Vid själva utrymningen eller avspärrningen har Polismyndigheten ett ansvar att hjälpa räddningstjänsten i den mån det behövs.⁵

Den som har beslutat om utrymning ska *i skäligh omfattning* hjälpa till med att ordna uppehålle för dem som till följd av åtgärden är i behov av det.⁶ Bestämmelsen innebär en uppmaning att hjälpa till och innebär inte att staten eller kommunen, inom ramen för räddningstjänsten, har ett eget ansvar för att ordna uppehålle. Kommunen kan dock ha ansvar för ordnande av uppehålle enligt annan lagstiftning såsom socialtjänstlagen, enligt vilken kommunen har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver.

2.1.2 Utrymning vid brott eller risk för brott

Om det av särskilda skäl kan anses finnas en risk att ett brott, som innebär allvarlig fara för liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av egendom, kommer att förövas på en viss plats får en polisman vidta vissa åtgärder i syfte att avvärja brottet eller bereda skydd mot det.⁷ Bestämmelsen omfattar bl.a. en rätt för polisen att stänga av, utrymma eller förbjuda tillträde till ett hus, rum eller annat

³ Se mer om förutsättningarna för att en räddningsinsats ska inledas i 1 kap. 2 § LSO

⁴ 6 kap. 2 § lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO)

⁵ 6 kap. 3 § LSO

⁶ 6 kap. 4 § LSO

⁷ 23 § polislagen

ställe. Åtgärderna får vidtas i anslutning till den aktuella platsen och enbart i syfte att avvärja brottet eller bereda skydd mot detta. Vidare framgår av bestämmelsen att det krävs att det finns risk för brott av en särskild typ, nämligen brott som innebär allvarlig fara för liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av egendom. I förarbetena anges som exempel att ett anonymt meddelande lämnas om att en bomb har placerats på viss plats eller att polisen får anledning att misstänka att våldsamma angrepp planeras mot en främmande statschef på besök i Sverige. Vid tillämpning av bestämmelsen får proportionalitetsprincipen stor betydelse vilket innebär att ett ingripande alltid måste stå i rimlig proportion till den fara som hotar eller föreligger. För att avvärja en allvarlig fara mot människors liv och hälsa anses mer långtgående ingrepp än annars vara tillåtna.⁸ De åtgärder som avses ska beslutas av Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen. Endast om det är mycket brådskande⁹ får en polisman själv vidta åtgärder utan sådan prövning.

2.1.3 Utrymning vid allvarliga störningar mot den allmänna ordningen eller säkerheten

Polismyndigheten får också utrymma i samband med allvarliga störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten, eller vid risk för sådana störningar, förbjuda tillträde till ett visst område eller utrymme.¹⁰ Sådana förbud får endast meddelas om det är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska upprätthållas. Om det är mycket brådskande får även en polisman, i avvaktan på myndighetens beslut, meddela beslutet. För ett sådant beslut krävs en konkret risk för störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten för att den ska kunna tillämpas. Som exempel på fall där bestämmelsen kan tillämpas innan några ordningsstörningar har uppstått nämns i förarbetena bl.a. idrottsevenemang av olika slag dit det förväntas ett mycket stort antal besökare. Även för den här bestämmelsens tillämpning har proportionalitetsprincipen stor betydelse.¹¹

2.1.4 Utrymning vid utsläpp av radioaktiva ämnen från kärntekniska anläggningar

Det finns särskilda regler om utrymning beträffande utsläpp av radioaktiva ämnen. Vid ett utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning, i sådan omfattning att särskilda åtgärder krävs för att skydda allmänheten eller då överhängande fara för ett sådant utsläpp föreligger, ansvarar länsstyrelsen för räddningstjänsten.¹² Samma sak gäller vid s.k. åskådorfall, dvs. vid olyckor i kärntekniska anläggningar belägna utanför Sverige, under förutsättning att radioaktiva ämnen sprids in över landet eller att det föreligger överhängande fara för en sådan spridning.

⁸ Prop. 1983/84:111 s. 134 och 136, som bl.a. även hänvisar till Polisen, SOU 1979:6, s. 308

⁹ I polislagen används formuleringen "om fara är i dröjsmål"

¹⁰ 24 § polislagen

¹¹ Prop. 1996/97:175 s. 29

¹² 4 kap. 6 § LSO i förening med 4 kap. 15 § förordningen [2003:789] om skydd mot olyckor (FSO)

Länsstyrelserna i Uppsala, Kalmar, Hallands, Skåne och Västerbottens län ska bistå andra länsstyrelser i fråga om räddningstjänst på området. MSB får, efter att ha hört Strålsäkerhetsmyndigheten, meddela ytterligare föreskrifter om räddningstjänsten.¹³ MSB får också meddela ytterligare föreskrifter om samordning av räddningstjänsten.¹⁴

En länsstyrelse ska, efter att ha låtit berörda myndigheter, kommuner och regioner yttra sig och i samverkan med länsstyrelser i närliggande län, upprätta ett program för räddningstjänsten, som ska ha ett visst bestämt innehåll i det avseendet.¹⁵ Programmet ska bl.a. behandla skyddsåtgärder, vilket anses omfatta utrymning. För de länsstyrelser som berörs av de s.k. beredskaps- och planeringszoner som ska finnas kring kärnkraftverken finns för kärnkraftverken en uttrycklig reglering som avser utrymning och inkvartering. Berörda länsstyrelser ska förbereda utrymning av allmänheten inom beredskapszonerna för kärnkraftverken.¹⁶ Därutöver ska utrymning av allmänheten baserad på strålningsmätningar förberedas inom planeringszonerna.¹⁷

En kommun inom en beredskapszon ska biträda länsstyrelsen med beredskapsplaneringen för den inre beredskapszonen. Vidare ska en kommun inom en planeringszon bistå länsstyrelsen i arbetet med strålningsmätning och rapportering av mätresultat.¹⁸

2.1.5 Planering av utrymning vid fredstida förhållanden

När en utrymning aktualiseras krävs att den aktör som beslutat om utrymningen har en plan för hur utrymningen ska gå till. Då det skiljer sig åt vilken aktör som är ansvarig för den händelse som ger upphov till utrymningen är det olika aktörer som ansvarar för planeringen. Hur omfattande och långvarig utrymningen är har också påverkan på behovet av planering. En storskalig utrymning kräver av förklarliga skäl mer planering än en utrymning vid en fastighetsbrand. Kommunens lokala områdesansvar och länsstyrelsens regionala områdesansvar har också verkan för planeringen av utrymning, se mer om detta i kapitel 2. Dessa aktörer kan lämpligen vara sammanhållande i planeringsarbetet inom sitt respektive geografiska område.

2.2 Utrymning under höjd beredskap

Vid höjd beredskap kan utrymning vidtas till skydd för civilbefolkningen vid förestående eller genomförda krigshandlingar eller om det finns behov av att vidta militära åtgärder av väsentlig betydelse och åtgärderna allvarligt försvåras om utrymning inte sker. Någon utrymning med anledning av sådana förhållanden har inte genomförts i Sverige i modern tid.

¹³ 4 kap. 16 § FSO

¹⁴ 4 kap. 32 § FSO

¹⁵ 4 kap. 21 § FSO

¹⁶ 4 kap. 25 § andra stycket FSO

¹⁷ 4 kap. 26 § första stycket

¹⁸ 4 kap. 28 § FSO

Utrymning och inkvartering under höjd beredskap regleras i lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap (utrymningslagen) och i förordningen (2006:639) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap (utrymningsförordningen). Bestämmelser som till viss del berör utrymning och inkvartering finns också i andra författningar, bl.a. i lagen (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (se 4 kap. om bistånd mellan kommuner och regioner samt stöd till enskilda).

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får besluta om utrymning.¹⁹ Ett beslut om utrymning kan omfatta alla civilpersoner inom ett område eller bara vissa grupper. Efter en utrymning av huvuddelen av befolkningen inom ett område kan nya utrymningsbeslut fattas. Detta kan innebära att den kvarvarande befolkningen flyttas mellan olika delar av det i övrigt utrymda området. En sådan åtgärd kan t.ex. syfta till att samla kvarvarande personer i områden där tillgången till skyddsrum är god. Ett beslut om utrymning innebär inte bara en skyldighet för dem som omfattas av beslutet att lämna området utan även ett förbud för dem att återvända dit så länge beslutet om utrymning gäller.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får även besluta att de som omfattas av ett utrymningsbeslut ska vistas på en viss plats och vilka villkor som ska gälla för vistelsen.²⁰ Ett sådant beslut får inte utformas så att det inskränker den enskildes frihet mer än vad som är nödvändigt med hänsyn till syftet med utrymningen och förhållandena på vistelseplatsen. Genom bestämmelsen möjliggörs en fördelning av den utrymda befolkningen. På så sätt säkerställs exempelvis att belastningen på mottagningsområdena blir jämn.²¹

Regeringen har bemyndigat länsstyrelserna att fatta beslut om utrymning inom det egna länet och att meddela beslut och föreskrifter om vistelsen gällande det egna länet.²² Såväl regeringen som länsstyrelserna kan alltså fatta beslut om utrymning och om villkoren för en utrymning.

Vid utrymning ska Polismyndigheten lämna den hjälp som behövs.²³ Det innebär att Polismyndigheten har det övergripande ansvaret för att ett beslut om utrymning genomförs.²⁴

Regeringen kan också meddela utflyttnings- respektive inflyttningsförbud.²⁵ Även länsstyrelserna får meddela sådana förbud.²⁶ Ett utflyttningsförbud innebär att de personer som uppehåller sig inom ett visst område förbjuds att lämna detta. Ett sådant förbud får enbart meddelas om förflyttningen eller vistelsen utanför

¹⁹ 2 kap. 1 § utrymningslagen

²⁰ 2 kap. 2 § utrymningslagen

²¹ Prop. 2005/06:133 s. 170 f. och prop. 1994/95:7 s. 112

²² 3 § utrymningsförordningen

²³ 2 kap. 1 och 2 §§ utrymningslagen

²⁴ prop. 2005/06:133 s. 171

²⁵ 2 kap. 6 och 7 §§ utrymningslagen

²⁶ 4 och 5 §§ utrymningsförordningen

området allvarligt skulle försvåra åtgärder av väsentlig betydelse för totalförsvaret, eller vara förenad med uppenbar livsfara. Med inflyttningsförbud avses att personer som inte är bosatta inom ett visst område förbjuds att annat än tillfälligt uppehålla sig inom området. Ett sådant förbud får enbart meddelas om en inflyttning allvarligt skulle försvåra åtgärder av väsentlig betydelse för totalförsvaret. Beslutet kan aktualiseras när en koncentration av människor skulle försvåra militära operationer i området eller när försörjningsläget i ett visst område inte tillåter att större mängder människor samlas där.²⁷

2.2.1 Planering av utrymning vid höjd beredskap

MSB får, efter samråd med Försvarsmakten och Polismyndigheten, meddela föreskrifter för hur utrymning ska planläggas.²⁸ MSB får vidare besluta om vilka områden som ska planläggas för utrymning. Ett sådant beslut ska tas i samråd med Försvarsmakten.

I dagsläget har MSB inte beslutat om några myndighetsföreskrifter gällande planering för utrymning och något beslut om vilka områden som ska planläggas har heller inte fattats.

Det kan vara värt att notera att ansvarsförhållanden för utrymning för närvarande utreds inom ramen för den pågående utredningen om Civilbefolknings skydd²⁹.

²⁷ prop. 2005/06:133 s. 172 och prop. 1994/95:7 s. 113)

²⁸ 2 § första stycket utrymningsförordningen

²⁹ Utredningens resultat redovisas sen höst 2022

3 Förbereda

- *Kartläggning och planer*
- *Förberedande kommunikation*

3.1 Utrymningsplanering

Räddningstjänsten, Polismyndigheten, länsstyrelsen samt de aktörer som enligt lagstiftningen vid olika förutsättningar kan besluta om utrymning, har förstås särskilda roller i planeringsarbetet. En mängd olika samhällsaktörer kan dock beröras av och ha olika ansvar vid en storskalig utrymning, och behöver förbereda sig för en sådan händelse. Redan i planeringen för storskalig utrymning bör aktörerna i samverkan kartlägga vem som gör vad, när, hur och varför. Med aktörer avses här både organisationer och enskilda individer. Det är också viktigt att hitta gränssytor och etablera en god samverkan aktörerna emellan.

Det svenska krisberedskapssystemet bygger på ansvars-, närhets- och likhetsprincipen. Ansvarsprincipen innebär att den som ansvarar för en verksamhet i vardagen också förväntas ansvara för den vid samhällsstörningar. Ansvarsprincipen innebär också att aktörerna ska stödja och samverka med varandra.³⁰ Närhetsprincipen innebär att en samhällsstörning ska hanteras där den inträffar och av de som är närmast berörda och ansvariga. Likhetsprincipen innebär att aktörer inte ska göra större förändringar i den egna organisationen än vad situationen kräver. Under en samhällsstörning ska verksamheten alltså, så långt det är möjligt, fungera som vid normala förhållanden.

Kommunerna har det geografiska områdesansvaret i kommunen. Det innebär att kommunen, inom sitt geografiska område bl.a. ska verka för att olika aktörer i kommunen samverkar och uppnår samordning i planerings- och förberedelsearbetet inför extraordinära händelser i fredstid. Kommunen ska också verka för att krishanteringsåtgärder vidtas av olika aktörer och att information till allmänheten under en sådan händelse samordnas.³¹

Länsstyrelserna har det geografiska områdesansvaret i länet.³² Länsstyrelsen ska bl.a. före, under och efter en kris verka för samordning och gemensam inriktning av de åtgärder som behöver vidtas inom länet.

Regeringens uppgift avseende det nationella områdesansvaret är bland annat att svara för den övergripande samordningen, prioriteringen och inriktningen av samhällets krisberedskap. Regeringen har delegerat delar av den operativa verksamheten till myndigheterna. Det nationella områdesansvaret innefattar därmed de samlade krishanteringsåtgärderna som regeringen med stöd av Regeringskansliet eller genom förvaltningsmyndigheterna utövar. Regeringen har

³⁰ MSB (2014), *Gemensamma grunder för samverkan och ledning*, ISBN:978-91-7383-507-7 sid 24

³¹ 2 kap. 7 § lagen (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.

³² 52 § förordningen (2007:825) med instruktion för länsstyrelsen.

särskilt uppdragit åt MSB att stödja samordningen av berörda myndigheters åtgärder vid en kris.

Med hänvisning till det geografiska områdesansvaret är *kommuner* lämpliga aktörer för att sammanhålla och driva den planering som syftar till att utrymma från en kommun/ort inom kommunen, samt ta emot utrymmande mellan olika orter inom kommunen. Kommuner bör även planera för att kunna ta emot utrymmande från andra kommuner och län. Kommuner behöver även ha en planering för utrymning av olika kommunala verksamheter.

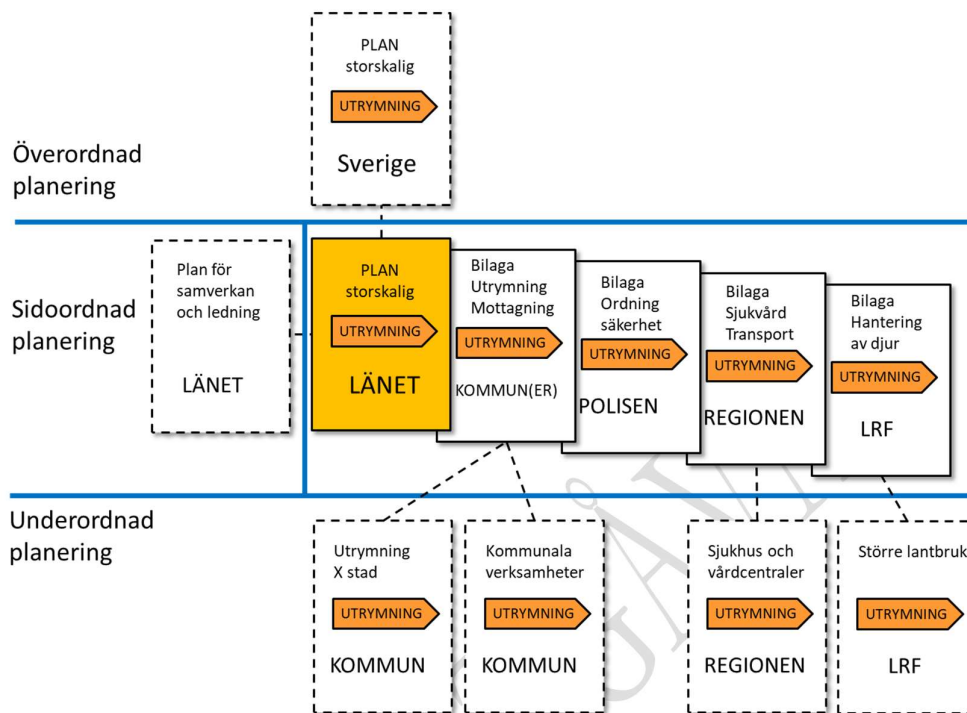
Länsstyrelserna bör lämpligen vara sammanhållande och ansvara för planering av storskalig utrymning inom länet. I denna planering fokuseras på att kartlägga och planera för länets förutsättningar att kunna förflytta människor mellan olika kommuner. Länet bör också som helhet kunna ta emot utrymda från andra län. Regionen är här en viktig aktör i arbetet för att säkerställa sjukvård och transporter inom och mellan län.

3.2 Att ta fram en plan för utrymning

Denna vägledning strävar efter att aktörerna på ett likartat sätt ska planera för storskalig utrymning. Detta arbete bör om möjligt ske inom redan utarbetade samverkansformer. Planering bör också integreras i och dra nytta av annan planering som redan genomförs, exempelvis arbete med risk och sårbarhetsanalyser. Förutsättningarna för att planera storskalig utrymning förändras över tid. Planerna behöver därför revideras med viss regelbundenhet, gärna minst vartannat år.

Så som framgår ovan kan geografiskt områdesansvariga aktörer lämpligen vara sammanhållande i planeringsarbetet. Företag och offentliga aktörer som har en egen utrymningsplanering för exempelvis kärnkraftverk, drivmedelsanläggningar, sjukhus, fängelser med mera kan med fördel delta i en gemensam planering för storskalig utrymning inom det geografiska området.

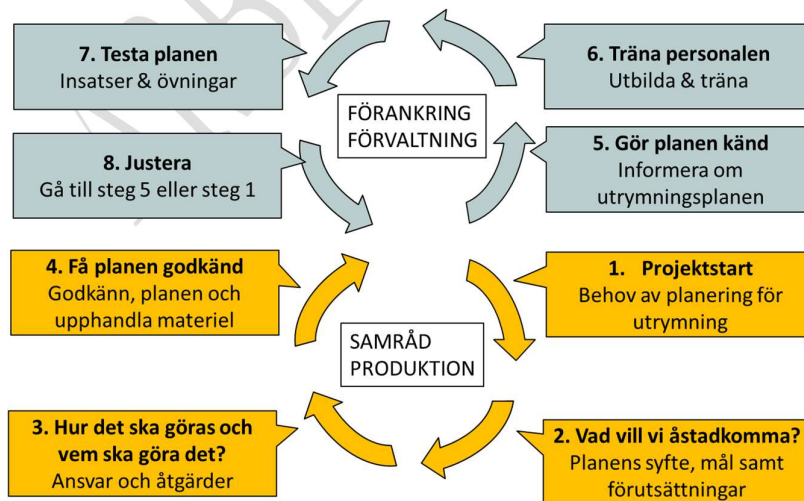
Planerna bör hållas kortfattade med klargörande av förutsättningar och ansvarsfördelning. Olika aktörers planering för sin egen verksamhet kan tillföras som bilagor i den gemensamma planen.

Figur 2 exempel på hur en plan i ett län (orange) kan kompletteras med bilagor från olika aktörer. Hänsyn måste även tas till eventuella planer inom samma område samt planer på högre eller lägre nivåer.

3.2.1 Åttastegsmetoden

Arbetet med att ta fram utrymningsplaner kan med fördel genomföras med hjälp av nedanstående modell som baseras på MBSs modell för insatsplanering³³.

Figur 3 åttastegsmodellen

³³ MSB (2015), *insatsplanering åttastegsmodellen*, 2015 ISBN: 978-91-7383-611-1

Arbetet med att utveckla en ny utrymningsplan genomförs lämpligen i projektform. Planeringsarbetet följer en process i åtta steg, som i sin tur kan delas in i två huvudsakliga delar. Planeringsprocessens steg 1–4 går ut på att skapa utrymningsplanen (se den nedre cirkeln i figuren ovan). Detta arbete involverar såväl olika delar av den egna organisationen som andra myndigheter, privat näringsliv, frivilliga och allmänheten, se avsnitt *aktörer*. Planeringsprocessens steg 5–8 handlar om att informera, utbilda, öva, genomföra utrymningar, utvärdera och justera planerna (se den övre cirkeln i figuren ovan).

Ibland kan planeringen behöva gå flera varv i den nedre cirkeln innan man kan gå vidare till den övre. Om inte förutsättningarna förändras kan man stanna kvar i den övre cirkeln under lång tid. Skulle däremot något förändras, till exempel på grund av att en risk måste värderas om, kan processen behöva starta om i den nedre cirkeln igen. I *planeringsstödet* beskrivs modellen och hur arbetet kan bedrivas i detalj.

3.2.2 Sekretess och säkerhetsskydd i utrymningsplanering

Varje organisation som enskilt eller i samverkan med andra arbetar med att utforma planer för utrymning måste ha en medvetenhet kring att uppgifter i planerna kan omfattas av sekretess enligt *offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)* och vara säkerhetsskyddskvalificerade enligt *säkerhetsskyddslagen (2018:585)*. Vägledningen tar dock bara upp sekretess- och säkerhetsskyddsfrågor i begränsad omfattning.

För att få största möjliga effekt i planeringsarbetet är det viktigt att så många som möjligt får kunskap om hur de ska agera för det fall ett beslut om utrymning fattas. Det kan vara bra om allmänheten ges kännedom om det övergripande innehållet i utrymningsplaner. Exempelvis kan det vara relevant att informera allmänheten om hur de kommer delges beslut och information för det fall det område de befinner sig ska utrymmas, hur de förväntas agera och på vilka platser det kommer finnas stöd att få.

Det behöver finnas en medvetenhet kring att följande uppgifter kan omfattas av sekretess eller i vart fall inte bör kommuniceras:

- uppgifter om enskilda beslutsfattare, ledningsplatser och/eller annan detaljerad information om ledningen av storskalig utrymning
- uppgifter om vilka sambandsmedel som används
- uppgifter om hur försörjningen till olika platser sker (avtal, lager, drivmedel, reservkraft etc.)
- planerade transportvägar för militära förband.

För mer stöd med arbetet kring säkerhetsskydd hänvisas till Säkerhetspolisens föreskrifter och vägledningar.³⁴

³⁴ Se Säkerhetspolisens föreskrifter PMFS 2019:2 och vägledningar på <https://www.sakerhetspolisen.se/sakerhetsskydd.html>.

3.2.3 Medmänskligt perspektiv i planeringsarbetet

Att beordra människor att utrymma ett område, transportera sig någonstans för att under en viss tid stanna kvar där är åtgärder som kan få stor påverkan på den enskilde. Därför är det viktigt att individens behov beaktas i planeringsarbetet, såväl utifrån ett juridiskt såväl som ett mänskligt perspektiv. Redan i planerings- och förberedelseskedet bör aktörerna beakta vikten av att motverka diskriminering och att skydda särskilt utsatta/sårbara grupper. Aktörerna bör verka för följande:³⁵

- att ingen diskrimineras på grund av kön, ålder, etnicitet, religion, språk, hudfärg, politisk åsikt, funktionsnedsättning, ekonomisk status eller andra liknande kriterier
- att splittring av personer som känner varandra undviks
- att utrymningen inte fortgår längre än nödvändigt
- att kvarlämnad egendom skyddas i största möjliga utsträckning
- att tillfredsställande förhållanden erbjuds på förläggningar där personer mottas
- att det finns tillgång till dricksvatten och mat
- att barn och andra särskilt utsatta personer skyddas och att familjer hålls samman

3.3 Mål med utrymningsplanen

Det övergripande syftet vid utrymning, oavsett om det sker i tid av fred eller krig, är att skydda och rädda människors liv och hälsa.

En utrymning innebär ett betydande ingrepp i individens fri- och rättigheter. Därför är det viktigt att det säkerställs att konsekvenserna blir så små som möjligt. Faktorer som bör beaktas är:

- begränsning av de **ekonomiska förlusterna** av utrymningen för exempelvis lokala affärsverksamheter och de personer som utrymmer
- begränsning av **kostnaderna** för hanteringen av utrymningen som utförs av myndigheter och andra organisationer
- reduktion av den **allmänna oron** kopplat till en order om utrymning

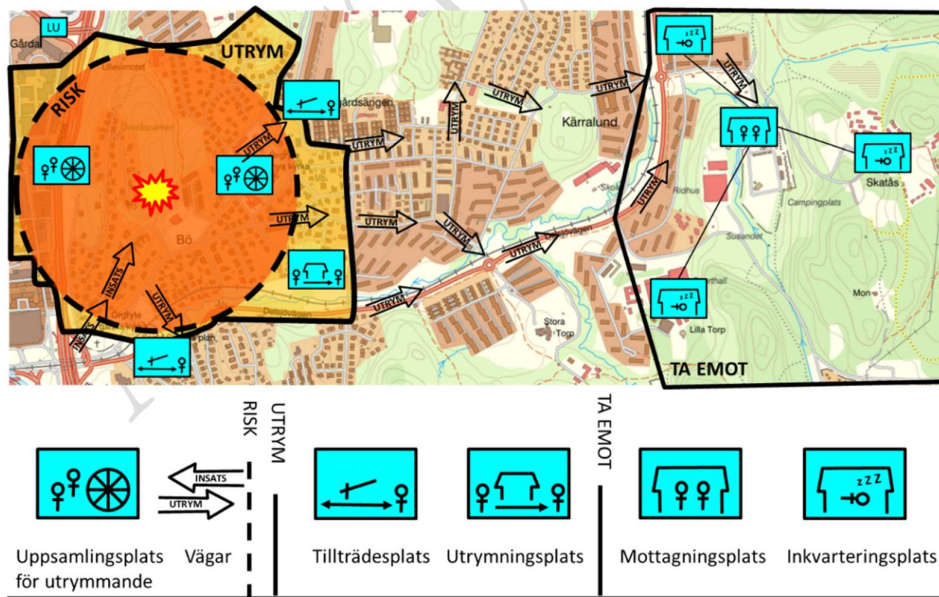
³⁵ CCCM CLUSTER (2014), *THE MEND GUIDE – Comprehensive guide for Planning Mass Evacuations in Natural disasters*.

- hur **förtroendet** gentemot framtida utrymningsbeslut ökas och hur förtroendet för myndigheternas förmåga maximeras
- hur så liten påverkan som möjligt säkerställs, kopplat till förseningar eller andra **störningar i brottsutredningar**
- hur **negativ psykologisk påverkan** på de utrymda och allmänheten i övrigt minskas
- att planering och genomförande har gjorts på ett sätt som medför att en **återgång till det normala** kan ske så fort som möjligt

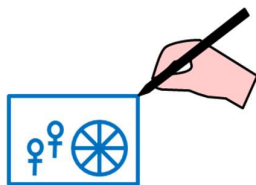
Dessa målsättningar bör vara vägledande vid planeringen men även följas upp både under och efter en storskalig utrymning, se stöddokumentet *indikatorer*.

3.4 Utrymningsfunktioner

I denna vägledning använder vi oss av begreppet utrymningsfunktioner för att beskriva roller, platser och transportleder som krävs för att planera och genomföra storskaliga utrymningar. Nedan ges ett exempel med alla funktioner inritade. Längst till vänster i bilden finns händelsen i form av en explosion. Riskområdet ritas med streckad linje och har förstärkts med mörkororange färg. I vårt exempel är utrymningsområdet ritat med svart linje förstärkt med orange färg.

Figur 4 Exempel på placering av utrymningsfunktioner i ett fiktivt utrymningsscenario med förkortade avstånd för att öka läsbarheten.

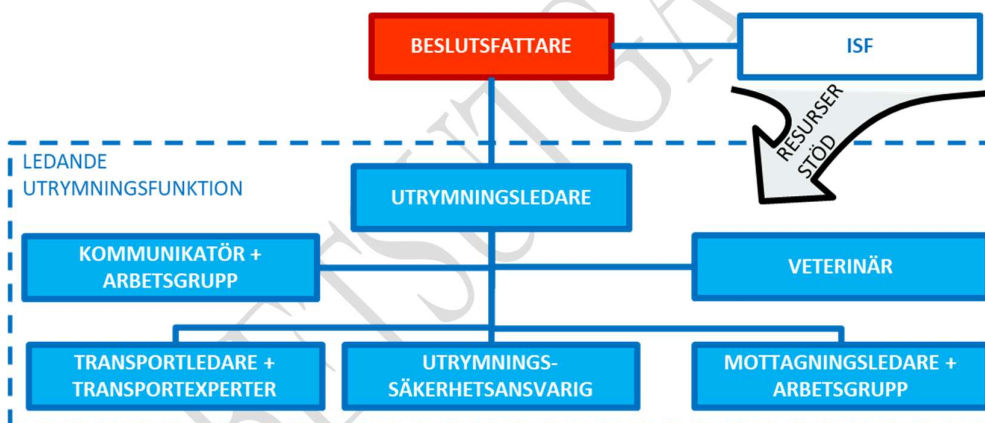
Eftersom utrymning alltid omfattar ett område är kartor och kartsymboler naturliga verktyg att använda vid planering och genomförande. De föreslagna symbolerna är framtagna för att kunna ritas förhand om datorstöd saknas.

Figur 5 symbolerna är framtagna för att kunna ritas förhand

3.4.1 Ledande utrymningsfunktion

En ledande utrymningsfunktion är en grupp inom en större stab eller en egen stab som bereder, och i vissa delar också verkställer, besluten som tas inom ramen för utrymningen. Den ledande utrymningsfunktionen ska inte förväxlas med staben som hanterar den huvudsakliga händelsen som föranlett behov av utrymning. Läs mer om den ledande utrymningsfunktionen under avsnittet *samverkan och ledning*.

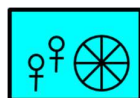
Figur 6 exempel ledande utrymningsfunktion inom den streckade linjen

Symbol: Stabsflaggan med texten "LU"

3.4.2 Stödjande utrymningsfunktioner

De stödjande utrymningsfunktionerna är de platser och transportleder som krävs för att genomföra en storskalig utrymning enligt det tillvägagångssätt som beskrivs i denna vägledning. Vissa av nedan beskrivna stödjande utrymningsfunktioner bör i den förberedande fasen i möjligaste mån detaljplaneras inom det geografiska området.

Uppsamlingsplats för utrymmande

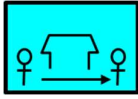

Till uppsamlingsplatser beger sig människor som inte på egen hand kan ta sig ut ur ett risk- eller utrymningsområde. Platsen kan liknas vid en busshållplats för vidaretransport ut ur området. Lämpliga uppsamlingsplatser för utrymmande är större torg eller knutpunkter där människor

enkelt kan bli upphämtade och där transporter smidigt kan rulla ut från området. Uppsamlingsplatser för utrymmande skapas på olika ställen inom utrymningsområdet, eller i vissa fall precis utanför risk- eller utrymningsområdet.

Symbol: Två personer samt ett hjul vilket betecknar transport av människor.

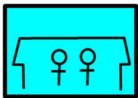
Utrymningsplats

Till utrymningsplatser beger sig utrymmande på egen hand om de har behov av någon form av stöd innan de förflyttar sig vidare till en mottagningsplats eller annat boende. Utrymningsplatser upprättas därför i utkanten av utrymningsområdet. Tiden på utrymningsplatsen bör vara så kort som möjligt.

Symbol: En person som passerar genom siluetten av ett hus. Avsikten är att beskriva strävan att inte stanna längre än nödvändigt.

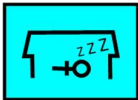
Mottagningsplats

Till mottagningsplatser kommer utrymmande som inte på egen hand kan ordna boende utanför utrymningsområdet. Här finns även, precis som på utrymningsplatserna, service för de som behöver någon form av stöd för att sedan ta sig vidare på egen hand. Varje mottagningsplats har ett eget mottagningsområde i vilket det finns inkvarteringsplatser dit behövande kan anvisas för inkvartering. Mottagningsområdet ritas med en svart linje och texten ”ta emot”.

Symbol: Två personer som stannar kvar i siluetten av en byggnad. Här är tanken att man ska få hjälp med långvarigt uppehälle.

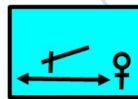
Inkvarteringsplats

Till inkvarteringsplatser allokeras utrymmande från en mottagningsplats. På inkvarteringsplatsen finns förläggningsplatser för mera långvarig vistelse:

Symbol: En sovande person i siluetten av ett hus.

Tillträdesplats

Tillträdesplatser påminner om vägspärrar. De upprättas vid riskområdets yttre avspärningar. Till tillträdesplatserna kommer utrymmande som av någon orsak har behov av att passera tillbaka in i utrymningsområdet. Giltiga skäl kan vara utfodring av djur som lämnats kvar, hämtning av exklusiva mediciner, tillsyn av samhällsviktiga funktioner eller liknande.

Symbol: En person som passerar under en vägbom.

Utrymningsvägar

Utrymningsvägar används av samtliga utrymmande och leder endast ut ur utrymningsområdet. De som utrymmer med eget fordon utgör en stor del av de utrymmande och det är sannolikt att det uppstår trafikproblem som påminner om rusningstrafiken i

storstäderna om inte trafiken fördelas på flera vägar. Även flyg, tåg och färjelinjer benämns som utrymningsvägar.

Symbol: En pil med texten utrym.

Insatsvägar

Insatsvägar används endast av personal som hanterar insatserna inom utrymningsområdet och riskzonen. Insatsvägar kan leda både in och ut ur området.

Symbol: en pil med texten insats.

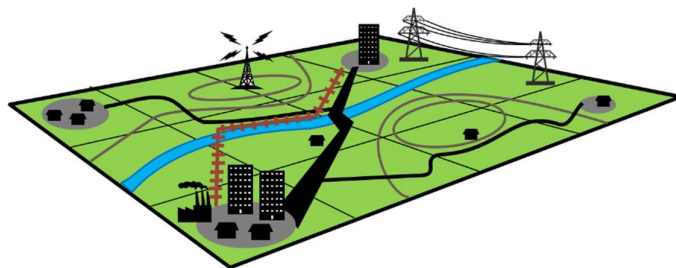
3.5 Kartlägga området

Planering och förberedelse för en utrymning bör utgå från det geografiska områdets förutsättningar. Arbetsgruppen som ska göra planeringen måste därför fastställa vilket område som planeringen avser och om det finns några geografiska delar som inte ska ingå. Kartläggning av området bör ske i samråd mellan berörda organisationer och innefatta aspekter som geografi, risker, demografi, transportvägar, utrymningszoner, resurser och totalförsvarets behov. En stor del av denna kartläggning finns redan eftersom den är nödvändig för att bedriva den vardagliga verksamheten. Utmaningen är då att hitta rätt information och omsätta den till användbart format för att planera utrymning.

3.5.1 Inkludera GIS-expert i kartläggningen

Att arbeta med stöd av geografiska informationssystem (GIS) är en förutsättning för att åskådliggöra de geografiska omständigheterna. GIS-expert bör därför vara med i arbetsgruppen, helst från start. Vid arbete med GIS är det eftersträvarvärt att hitta källor med grunddata som är kompatibelt i ett gemensamt system där olika lager av information kan visas tillsammans. All kartinformation bör vara uppdaterad innan en eventuell kris/utrymning inträffar. Vid användning av geodatakällor från Internet är det av vikt att se över tillgången till lokala kopior, för det fall internet förbindelsen bryts.

3.5.2 Geografi

Figur 7 Exempel på information som ingår i geografi begreppet

Med geografi avses här hur jordytan sammantaget med de förändringar som gjorts av människor ser ut inom området. Målsättningen med att ta fram ett geografiskt underlag är att senare kunna se de möjligheter och begränsningar som påverkar planeringen av en utrymning.

Topografi visar höjder och dalar i terrängen i form av höjdkurvor. Dessa kan vara relevanta vid planering av framkomlighet och möjlighet till radiosamband (radioskugga).

Vattendrag som åar, sjöar eller sankmarker. Vatten utgör begränsningar i framkomligheten för landgående fordon. Även båtar och fartyg kan begränsas av djup och strömförhållanden. För att skapa tillfälliga förbindelser i form av broar krävs ofta förberedda landfästen för att tiden att upprätta dem inte ska bli för lång. Möjligheten att upprätta förbindelser påverkas också av kravet på förbindelsens längd och för vissa typer av flytande broar spelar strömförhållanden en stor roll.

Bebyggelse avser städer, byar och samhällen där det bor människor samt industriområden och liknande. En sammanställning av bebyggelse och demografi ger bäst underlag för att bedöma vilka volymer av utrymmande som kan komma i fråga. Viss bebyggelse har olika volymer av människor beroende på säsong som exempelvis skidanläggningar eller nöjesparker. För att exempelvis få en uppfattning om konsekvenser vid ett scenario där uppvärmning inte fungerar vid kyligt klimat, rekommenderar Energimyndigheten att en kartläggning görs av hur snabbt byggnader blir utkylda och obeboeliga. Energimyndigheten kan stödja med expertkunskap inom detta område.

Infrastruktur avser här vägar, järnvägar, elsystem, gassystem, radiomaster eller liknande. Exempelvis skiljer sig kapaciteten att transportera människor på järnvägen beroende av om sträckan är flerspårig eller enkelspårig samt om eltillgången är intakt. På flerspåriga sträckor kan tåg gå samtidigt i motsatt riktning medan de på enkelspåriga sträckor ska nyttja samma spår i båda riktningarna. En annan begränsning kan vara radiomaster för att få fungerande radiokommunikation. Det finns täckningskartor för exempelvis Rakel hos MSB och för mobiltelefoner hos olika operatörer.

Samhällsviktiga verksamheter avser verksamhet, tjänst eller infrastruktur (se ovan) som upprätthåller eller säkerställer samhällsviktiga funktioner som är nödvändiga för samhällets grundläggande behov värden eller säkerhet. Statliga myndigheter ska identifiera samhällsviktiga verksamheter på nationell och regional nivå³⁶. Kommuner ska som en del av sin risk- och sårbarhetsanalys identifiera samhällsviktig verksamhet inom sitt geografiska område³⁷. Regioner ska identifiera samhällsviktig verksamhet inom regionens ansvarsområde. Även kritiska beroenden och skyddsvärda tillgångar bör beaktas. Vid en utrymning kan det krävas att viss personal trots riskerna stannar kvar i området, alternativt

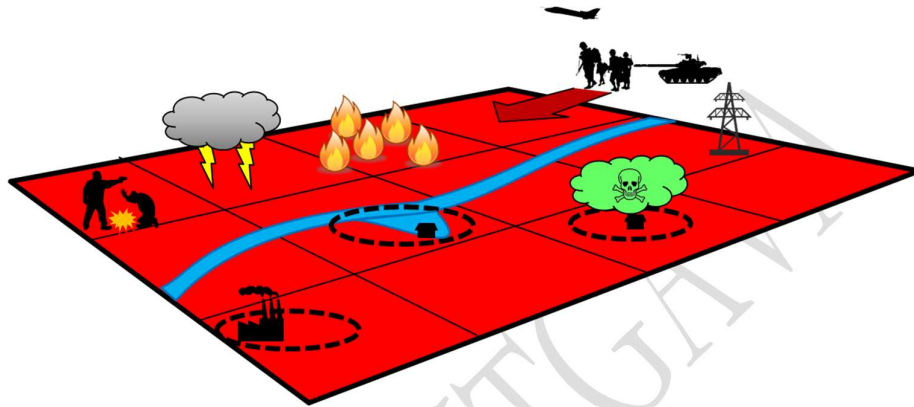
³⁶ Förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap

³⁷ MSBFS 2015:5

tillfälligt återbesöker det, för att upprätthålla funktionaliteten i samhällsviktiga system.

Verksamhet som kan påverka utrymningen kan innebära att vissa ställningstaganden behöver göras i samband med beslut om utrymning. Exempel på sådana platser kan vara svårutrymd verksamhet såsom äldreboende, jordbruksfastigheter med stora besättningar eller häkten.

3.5.3 Risker och händelser

Figur 8 Exempel på risker i ett geografiskt område

Inom varje geografiskt område kan det finnas riskområden och riskverksamheter såsom:

- industrier med farliga ämnen
- översvämningshotade områden

Planering och förberedelser av en utrymning från en verksamhet med farliga ämnen bör utgå från en analys av möjliga konsekvenser. Nyttan av utrymningen bör överstiga skadan, vilket kräver att de möjliga konsekvenserna av en olycka analyseras i planeringsarbetet.

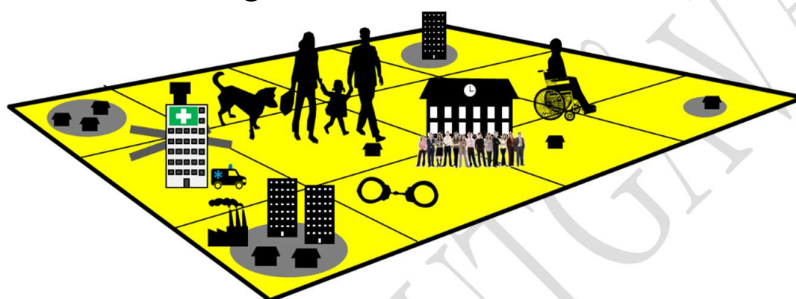
Det finns också händelser som kan inträffa utan att vara kopplade till riskområden eller riskverksamheter ovan. Exempel på sådana händelser är:

- naturhändelser såsom stormar, översvämningar och snöfall
- störning i infrastruktur såsom el-, värme- och bortfall i dricksvattenförsörjningen. Det kan även röra sig om icke fungerande sanitet
- spridning av farliga ämnen eller smitta
- bränder
- terrordåd
- krig och krigsfara

Händelser som sker utan att vara kopplade till riskområden eller riskverksamheter är inte heller knutna till geografiska platser. Här får arbetsgruppen arbeta med antaganden och ha ett mera dynamiskt förhållningssätt. Se avsnittet *Strategier*. Planeringen inriktas mot att utrymning kopplat till dessa händelser hanteras oavsett var de inträffar över ytan. I arbetet väljs de risker som bedöms kunna leda till storskalig utrymning ut och skapar en utgångspunkt för planeringen. Övriga risker sorteras bort i det fortsatta arbetet med utrymningsplanering.

Så långt det är möjligt är det lämpligt att presentera riskerna och möjliga händelser i ett GIS-verktyg. För att pröva de planer som senare utarbetas kan GIS användas för att simulera olika händelser.

3.5.4 Demografi

Figur 9 Exempel på demografisk information i ett område

Demografi är vetenskapen om en befolknings fördelning, storlek och sammansättning. Eftersom de människor som ska utrymmas har olika förutsättningar och behov exempelvis beroende på ålder, fysisk förmåga, språkkunskaper, kultur eller ekonomi är det värdefullt för planeringsarbetet att få en uppfattning om demografin i området.

Exempel på grupper att beakta i planeringsarbetet är:

- barn och ungdomar på förskola, skola och fritidshem
- hemlösa
- interner inom kriminalvård samt personer som finns i migrationsverkets förvar
- personer med andra språk än svenska som modersmål
- personer med funktionsnedsättning
- djurägare med sällskapsdjur, produktionsdjur eller tjänstedjur
- personer som har egen bil
- totalt antal boenden i olika områden
- turistzoner och koncentrationer av utländska medborgare
- vård- och omsorgstagare på vårdinrättning eller i hemmiljö

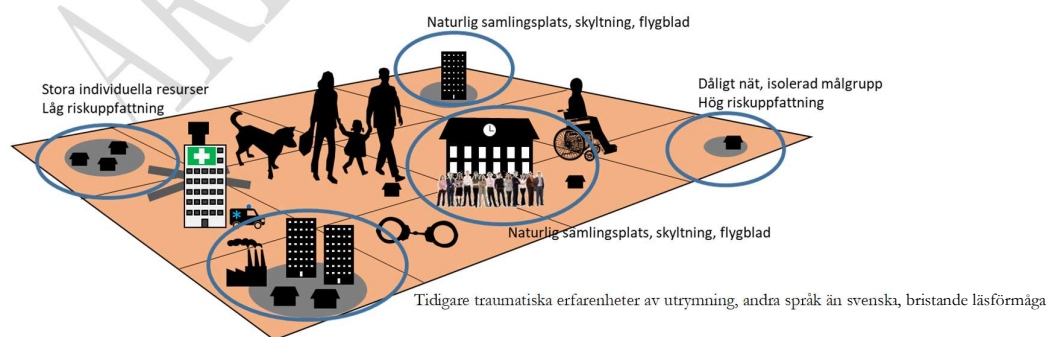
Befolkningstätheten i olika områden ger en uppfattning om vilka volymer som planeringen måste omfatta. Genom att presentera demografin i ett GIS-system skapas en god bild av de olika behov som kan uppstå vid en utrymning av olika platser.

3.5.5 Bedömning av kommunikationsbehov

Kartläggningen bör även kopplas ihop med förberedande kommunikation till allmänheten och förberedelser för kriskommunikation. Läs mer om detta i avsnitt *kommunikation till allmänheten och förberedelser för kriskommunikation*. Utifrån befolkningsdemografin kan kommunikationsexperten på så vis förutse resursbehov för kommunikation vid en utrymning.

Exempel att beakta är:

- behov av information på andra språk än svenska
- behov av information utifrån bristande läsförmåga
- behov av information anpassad efter tidigare eventuella traumatiska erfarenheter av utrymning såsom bränder eller krig
- behov av anpassad information utifrån kulturella värden exempelvis gällande sanering, avklädande eller samboende med personer av motsatt kön
- bedömda naturliga samlingsplatser som *inte* är kopplade till de av aktören förberedda stödjande utrymningsfunktionerna (uppsamlingsplats, utrymningsplats etc.)
- bedömning av nivå av förberedelser för utrymning utifrån utvärdering av förberedande kommunikation till allmänheten
- bedömning av allmän riskuppfattningsnivå

Figur 10 Exempel på bedömning av olika kommunikationsbehov i ett område

3.5.6 Husdjur

Figur 11 Exempel på djur att beakta

Med husdjur avses i denna vägledning alla djur i människans tjänst såväl sällskapsdjur, tjänstedjur³⁸ som produktionsdjur. Vid förberedelse av en utrymning behöver hänsyn tas till husdjuren, bland annat därför att många djurägare kan komma att vägra utrymma utan sina husdjur.

Enligt *djurskyddslagen (2018: 1192)* ska djur behandlas väl, skyddas mot onödigt lidande och sjukdom. De har också bland annat rätt till foder, dricksvatten och tillsyn samt att kunna utföra naturligt beteende. Naturligt beteende är sådana beteenden som de är starkt motiverade för och som är viktiga för deras välbefinnande. Det innebär att om djuret, genom att stanna kvar i ett område som ska utrymmas, riskerar att skadas allvarligt eller på annat sätt utsätts för lidande, så kan en förflyttning accepteras även om omständigheterna för transport och destination inte lever upp till alla tekniska krav på djurvälstånd. Korrekt utförd avlivning är också ett fullgott alternativ till utrymning för att skydda djur från lidande.

Om djuren lämnas kvar när djurägaren utryms, måste det finnas en plan för av vem, och under vilka former, djuren ska ges foder, dricksvatten och tillsyn. Detta måste samordnas med avspärrningar av det utrymda området. Om djur från olika ställen eller besättningar måste samlokaliseras, är det viktigt att smittrisker minimeras. Förekomst av smittsam djursjukdom i området som ska utrymmas kräver särskild eftertanke och planering innan djur flyttas. Vid en utrymning bör ansvarig aktör på tidigt stadium etablera kontakt med veterinär (gärna i samråd med länsveterinär) för rådgivning kring smittskyddet, men också för att kunna omhänderta skadade eller kontaminerade djur.

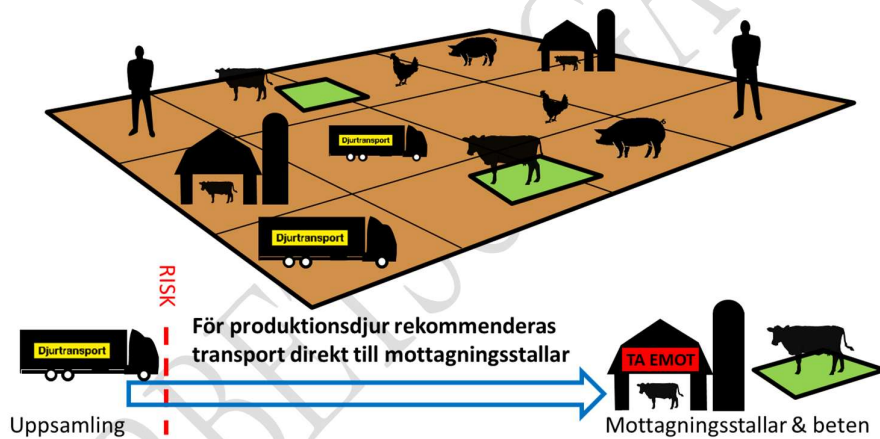
I första hand vilar ansvaret på djurhållaren att ta beslut om avlivning alternativt förflyttning för att skydda sina djur mot onödigt lidande. För att fatta beslutet bör djurhållaren få rådgivning från veterinär, samt information och bedömningar från den aktör som fattar beslut om utrymning.

³⁸ Begreppet tjänstedjur har använts i första hand som en beteckning på tjänstehundar. I denna text används begreppet för tjänstehundar, men även s.k. servicehundar för människor med funktionsnedsättning, samt Polismyndighetens hästar

Produktionsdjur

Till denna kategori hör, i denna vägledning, de livsmedelsproducerande djuren exklusive häst.

Det moderna jordbruket består i stor utsträckning av stora enheter, med många djur samlade på en och samma anläggning. Vissa av dessa produktionsformer är omöjliga, eller mycket svåra, att flytta. Dit hör i första hand fjäderfäproduktion för kött eller ägg, liksom grisproduktion. För de djurslag som går att flytta, krävs en noggrann och tidig planering för att flytten ska vara framgångsrik. Särskilda överväganden bör göras vid förflyttning av högdräktiga djur. Kor som mjölkas behöver tillgång till utrustning för mjölkning. Tjur uppfödning på stall föranleder särskilda risker om de utryms eftersom dessa djur vanligen inte hanteras ute i någon större utsträckning och kan vara farliga. Utrymning av produktionsdjur bör ske vid samma förutsättningar som en partiell utrymning av människor och det kräver betydligt längre framförhållning. Transporter av dessa djur bör planeras utan uppehåll från utrymt området till mottagningsstallar och beten.

Figur 12 exempel på kartläggningsbehov kopplat till produktionsdjur och det flöde som rekommenderas för produktionsdjur

Lantbrukarnas riksförbund (LRF) är en värdefull tillgång såväl i planeringsarbetet som vid själva genomförandet av en utrymning. LRF finns organiserat nationellt, regionalt och lokalt.

Varje djurhållare bör rekommenderas att regelbundet tänka igenom hur en utrymning av besättningen skulle kunna genomföras och då beakta följande punkter

- att det finns en aktuell förteckning över samtliga djur och en prioritering av vilka djur som bör förflyttas först
- vilken tillgång till personal som kan vara behjälplig vid en akut händelse
- vilka djurtransportörer som kan finnas tillgängliga

- var djuren skulle kunna flyttas och hur den tekniska statusen på byggnaderna är. Under sommaren kan mottagningsplatsen mycket väl vara beten för vissa djurgrupper. Kommunicera gärna med LRF och länsstyrelsen för att göra en gemensam kartläggning av anläggningar som kan ta emot produktionsdjur
- om alternativa vägar från gården om huvudvägen är blockerad och var djurtransporter kan köras
- hur djuren kan förses med foder och dricksvatten på mottagningsstallar

Tjänstedjur

Det är inte troligt att tjänstehundar eller hästar som används av polis och/eller väktare blir föremål för en utrymning. Däremot är det viktigt att tjänstedjur som används vid händelsen har snabb tillgång till veterinärvård i händelse av skador under arbetet.

Servicehundar är för en del människor helt avgörande för att kunna leva ett drägligt och värdigt liv. Vid en utrymning är det därför av vital betydelse att även servicehundar medföljer. Med hänsyn till allergiker kan husdjur transporteras i särskilda fordon och hållas i åtskilt utrymme på utrymnings- och mottagningsplatserna. Läs mer i avsnitt 3.4.2 *Stödjande utrymningsfunktioner*.

Sällskapsdjur

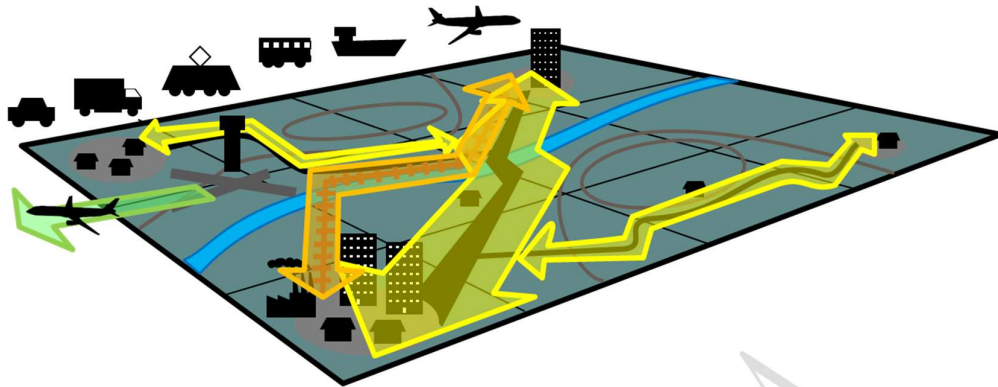
Mer än hälften av svenska hushåll har sällskapsdjur. Dessa är en viktig del av livskvaliteten och hanteras och betraktas många gånger som familjemedlemmar. Till sällskapsdjur hör i detta sammanhang i första hand hund, katt och häst. Andra typer av sällskapsdjur är iller, burfåglar, reptiler och gnagare.

Eftersom det i de flesta fall rör sig om ett mindre antal djur per hushåll innebär oftast inte själva utrymningstillfället ett stort problem. Istället är det kraven som ställs på utrymnings- och mottagningsplatsernas möjligheter att ta emot sällskapsdjur som bör vara i fokus.

Varje djurägare bör uppmanas att tänka igenom hur en utrymning med sina sällskapsdjur skulle kunna genomföras och då beakta bl.a. följande punkter:

- Se till att djuren är ID-märkta på något sätt, så att det blir möjligt att återförenas om man tvingas skiljas åt. Ha gärna ett nytaget foto tillgängligt
- Ha nödvändiga transportburar tillgängliga och uppmärkta med kontaktuppgifter
- Förvara foder lättillgängligt och enkelt att transportera. Fäst gärna ett dokument med utfodringsanvisningar på transportlådan
- I förekommande fall se till att djurets läkemedel, och behandlingsanvisningar, finns lätt tillgängliga för att ta med vid utrymningen

3.5.7 Transportvägar

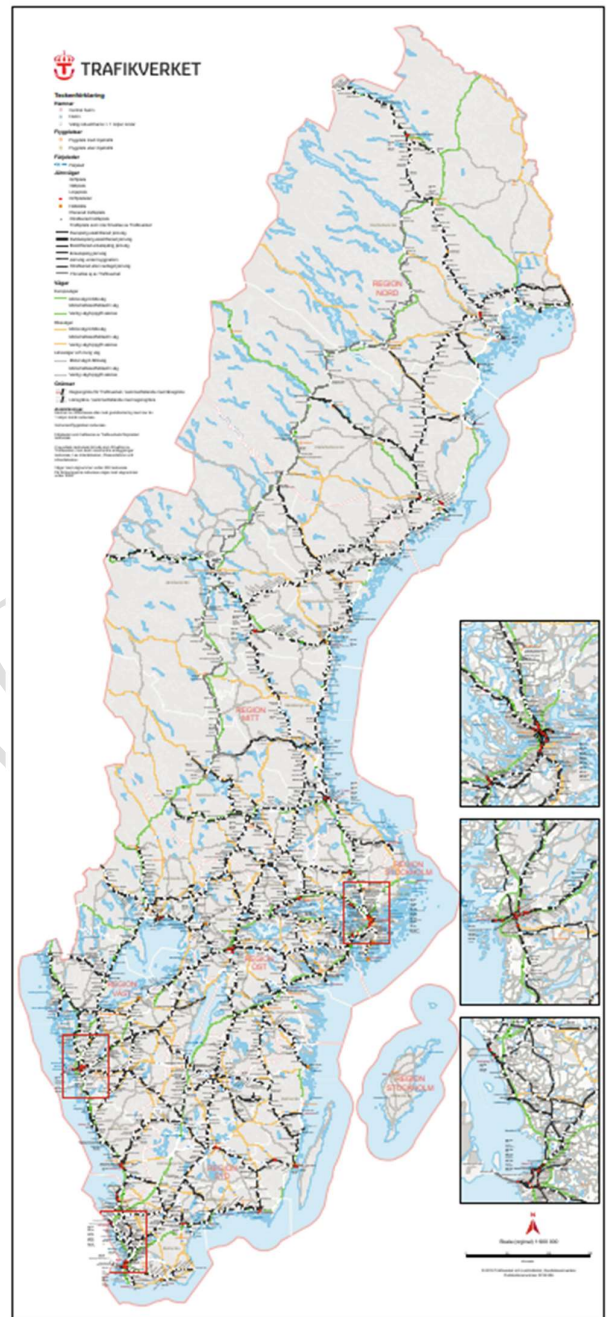
Figur 13 principbild med exempel på hur transportvägar kan ritas olika breda beroende på kapacitet

Syftet med att kartlägga transportvägar i ett område är att skapa förutsättningar för att bedöma tillgängligheten för olika transportsätt och dess kapacitet för att förflytta människor och djur vid en utrymning. Det ska även ge en förståelse för flaskhalsar, som kan skapa problem vid en utrymning. Eventuella förutbestämda insatsvägar och utrymningsvägar påverkar planeringen. Läs mer om insatsvägar och utrymningsvägar i avsnitt 3.4.2 *Stödjande utrymningsfunktioner*.

Eventuella behov av att trafiken ska fungera måste finnas med i planeringen. Kartläggningen av transportvägar kan ske nationellt, regionalt, lokalt och även för en tätort.

Vid kartläggningen av transportvägarna är det lämpligt att ta hjälp av myndigheter och organisationer som arbetar med transportinfrastrukturen på olika sätt. Trafikverket har ett övergripande ansvar för de statliga vägarna och järnvägarna medan kommunerna ansvarar för kommunala vägar. Det finns kollektivtrafikmyndigheter som svarar för planeringen av kollektivtrafiken.

Trafikverket bistår vid planering med uppgifter om bland annat omlidningsvägar för väg/järnväg och bärigheter på vägnätet samt övriga förmågor hos myndigheten. Nedan ett exempel på publik karta som trafikslagsövergripande beskriver Sveriges Transportinfrastruktur³⁹.

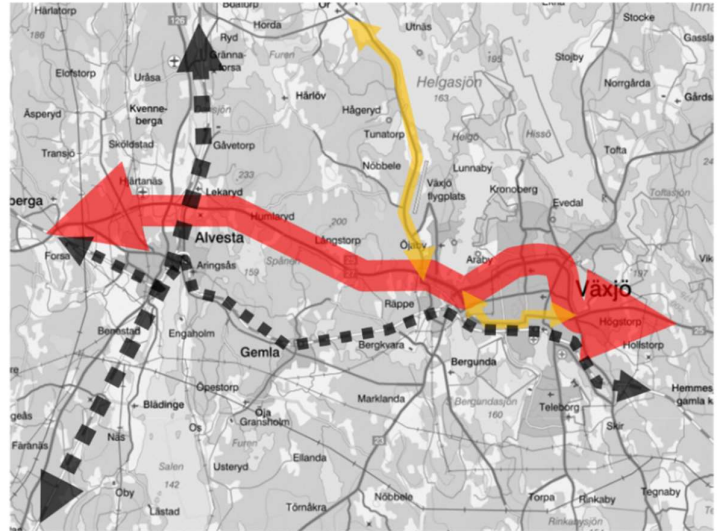

Figur 19 Nationell karta med alla trafikslag

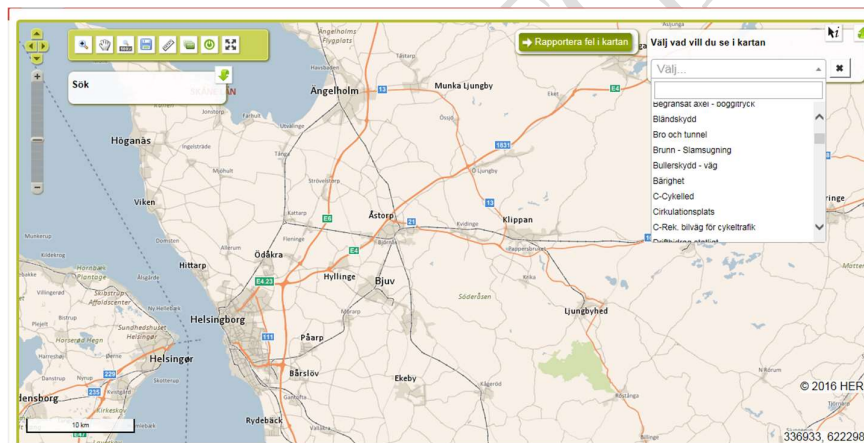
³⁹ <https://trafikverket.ineko.se/se/sverigekarta-f%C3%B6r-de-fyra-trafikslagen-2>

Resultatet av kartläggningen av transportvägar ska vara en översikt allra helst i form av en karta där det framgår skillnader i kapacitet mellan olika transportslag. Exempelvis kan olika kapacitet visualiseras med olika tjocka pilar på kartan.

Kapaciteten i kollektivtrafiken bör beskrivas på ett liknande sätt, lämpligen i samverkan med den regionala kollektivtrafikmyndigheten.

Figur 14 exempel karta med pilar som visar kapacitet för olika transportvägar

Figur 15 NVDB på webb är en webbapplikation som gör det möjligt att se de av Sveriges bil-, cykel- och gångvägnät som finns lagrade i Nationella vägdata-basen (NVDB).

- möjliga uppsamlingsplatser för utrymmande och kapacitetsberäkningar för dem
- möjliga utrymningsplatser och kapacitetsberäkningar för dem
- möjliga mottagningsplatser och kapacitetsberäkningar för dem
- militära resurser
- ordningsvakter
- personal för omledning av trafikflöden (Polis och Trafikverkets entreprenörer)
- polisresurser
- reservförläggningar med lägre standard i form av tält, industrilokaler, parkeringshus, kontor etc.
- räddningsresurser
- sambandsresurser i form av Rakel och andra reservradiosystem
- sjukvårdsresurser
- skyddsrum, antal, kapacitet samt deras status (användbarhet)
- toaletter längs troliga utrymningsvägar
- transportresurser (bussar med släp, tåg, båtar, lastbilar etc.)
- trygghetspunkter
- väghållningsfordon
- vägskyltar för utrymningsvägar och platser - tillfälliga eller permanenta

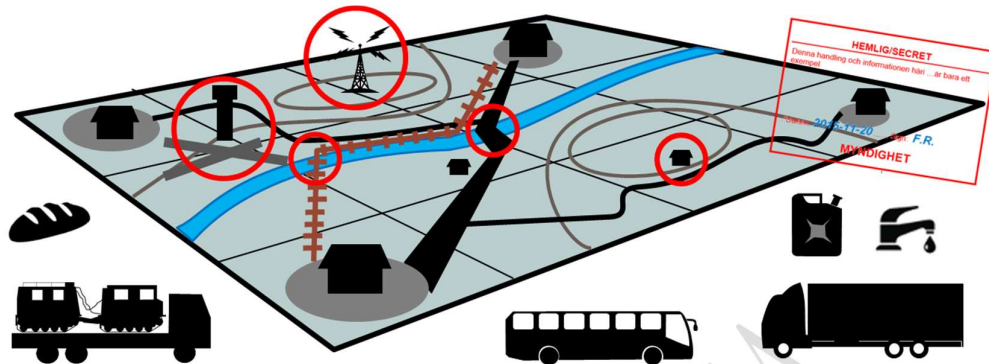
För att engagera frivilliga finns det stöd i skriften *Frivilliga försvarsorganisationer – förstärkning för myndigheter och kommuner*.⁴⁰

Privat-offentlig samverkan är ett frivilligt, överenskommet samarbete mellan privata och offentliga aktörer i syfte att stärka samhällets krisberedskap. Mycket av den samhällsviktiga verksamheten ovan ägs och drivs av näringslivet idag.

Vid höjd beredskap bedöms Försvarsmaktens ordinarie verksamhet till största delen vara fokuserad på att möta väpnade angrepp. Det innebär att planering för storskalig utrymning under dessa förhållanden inte bör baseras på resurser från Försvarsmakten.

⁴⁰ MSB, *Frivilliga försvarsorganisationer – förstärkning för myndigheter och kommuner*, 2018 ISBN: 978-91-7383-824-5

3.5.9 Totalförsvarsbehov

Figur 17 exempel på totalförsvarsbehov

Totalförsvar är verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig⁴¹. Planeringsarbetet för detta måste ske gemensamt mellan militära myndigheter och civila aktörer.

I samband med planering för storskalig utrymning måste militära och civila behov vägas mot varandra inom det geografiska området. De gemensamma totalförsvarsbehoven behöver kartläggas i sitt sammanhang. Exempel på frågor som behöver övervägas eller beaktas kan vara:

- Behov av **lokaler och anläggningar** för exempelvis utrymnings- och mottagningsplatser värderas mot Försvarsmaktens behov av dessa för staber, förläggning, förråd, verkstäder etc.
- Behov av **transportresurser** för civila som utrymmer kan behövas även för att transportera militära enheter.
- Behov av **förmödenheter** som dricksvatten och mat till utrymda personer kan behöva vägas mot behoven att behålla ett högt stridsvärde hos de militära enheterna.
- Behov att kunna använda **broar och infrastruktur** för att utrymma människor kan komma i konflikt med militära behov att förstöra infrastruktur för att fördröja en motståndares möjlighet till rörlighet.
- Behovet att **tidigt börja utrymma** civila ur ett område på grund av ett förmodat militärt hot kan komma i konflikt med behoven att inte röja den Svenska krigsplanläggningen för området exempelvis för att överraska motståndaren.

⁴¹ Lagen (1992:1403) om totalförsvar och höjd beredskap

3.5.10 Värdering av kvalitén på underlaget

SLUTSATSER FÖR FORTSATT PLANERING

Figur 18 Resultatet av kartläggningen sammantaget samt vikten att analysera vad som är osäkert i underlagen

Efter att kartläggningen av området är klar kommer den att utgöra underlag för den fortsatta planeringen. Det måste då stå klart om det finns osäkerheter och brister i underlaget. Sådana avvikelser kan bifogas i en lista tillsammans med kartläggningen. Brister kan exempelvis omfatta:

- äldre kartmaterial som inte har alla vägar eller andra objekt utritade
- oklara risker och riskområden
- avsaknad av statistik för vissa befolkningsgrupper eller djur
- ofullständig inventering av resurser

3.5.11 Slutsatser av kartläggningen

Arbetsgruppen kan med fördel analysera den kunskap de byggt upp under pågående arbete samt även efter avslutad kartläggning. Arbetsgruppen sammanställer en lista med slutsatser för det egna geografiska området. Slutsatserna blir underlag för fortsatt planering för att bland annat välja strategi, bedöma behov av zoner, föreslå stödjande utrymningsfunktioner samt vems resurser som är lämpligast att användas till vad. Exempel på slutsatser kan vara:

- I vårt område är det en dominerande väg som har den huvudsakliga kapaciteten att förflytta människor från östra till västra området. Det riskerar att skapa flaskhalsar
- En stor del av befolkningen har egen bil varför vägtransporter kommer vara ett troligt alternativ för de flesta. Det kan leda till köer

- Vi har en stor riskverksamhet i det västra området där också den större delen av befolkningen bor. Det innebär omfattande behov av transportkapacitet från väst till öst
- Det finns få möjligheter till mottagning i det östra området. Det kan innebära att vi måste ta hjälp av angränsande områden för att komplettera denna begränsning
- Vi har tio trygghetspunkter varav endast fyra bedöms som lämpliga att vara utrymnings- och mottagningsplatser. Vi behöver därmed finna fler lämpliga platser för att täcka hela ytan
- Vi bor på en ö vilket innebär att det tar lång tid innan vi kan få hjälp att hantera en utrymning. Slutsatsen är att vi inledningsvis måste klara oss själva i sex timmar

Dessa slutsatser ligger till grund för att bland annat välja den strategi som är lämplig för aktuellt område vilket beskrivs i nästa avsnitt.

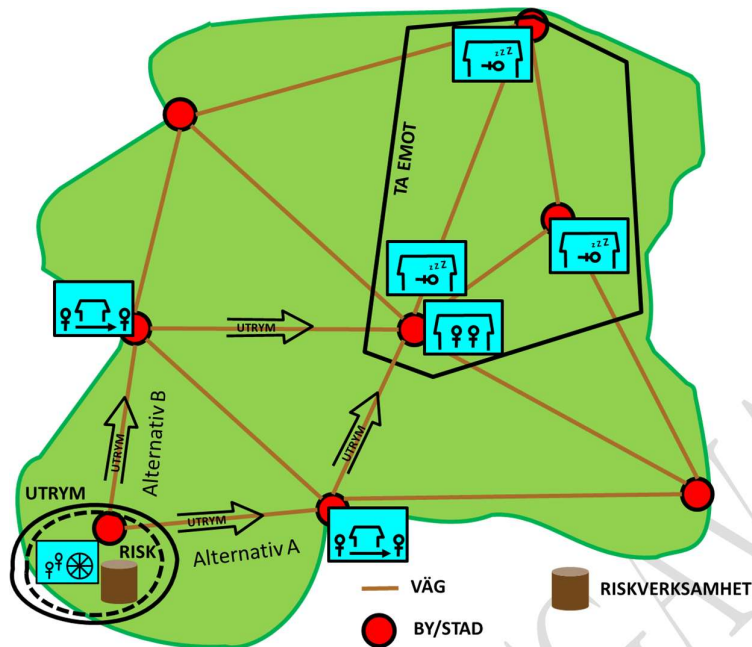
3.6 Strategier

En förutsättning för att kunna planera en utrymning är att ha en strategi anpassad för det geografiska område som utrymningsplanen avser. Resultatet av kartläggningen, beskriven i föregående avsnitt, ligger till grund för valet av strategi.

I denna vägledning beskrivs två olika strategier. Den ena baseras på statiska risker och den andra på dynamiska risker. Planeringsarbetet och dess resultat påverkas av vilken strategi man använder. En stor del av den planering som finns idag utgår från att det finns en i förväg definierad och statisk risk varifrån all planering utgår. För vissa geografiska områden fodras en plan både för statiska risker samt en kompletterande plan för dynamiska risker.

3.6.1 En plan baserad på statiska risker

En *statisk plan* utgår från att utrymningen sker på grund av en utlösande faktor på en specifik plats eller i ett utpekat område, exempelvis i ett kärnkraftverk eller en kemisk industri. En statisk plan kan inkludera olika alternativ beroende på exempelvis vindriktning för spridning av farliga ämnen eller brand.

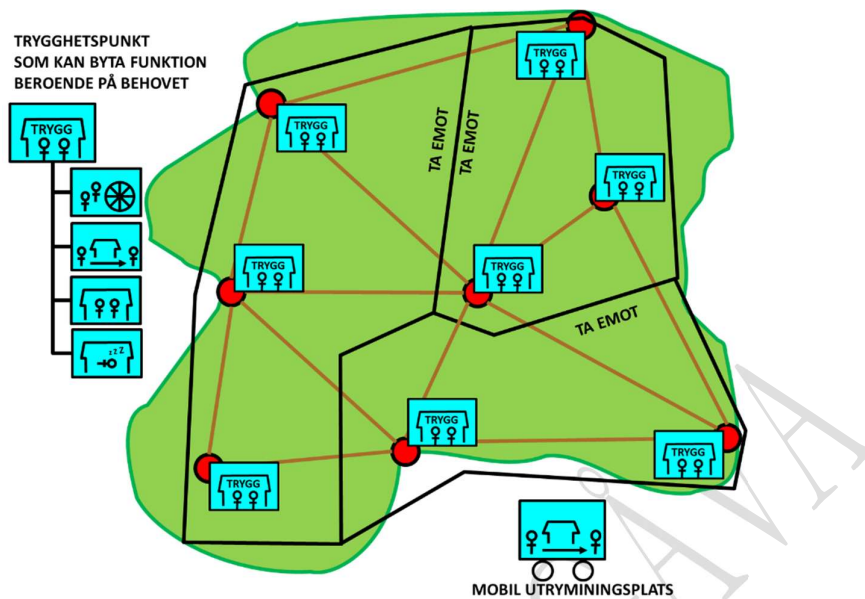

Figur 19 principbild statisk planering för storskalig utrymning

En statisk plan är i stort sett endast användbar för det scenario den har haft som planeringsförutsättning. Om en händelse som föranleder utrymning sker på annan plats i det geografiska området är denna plan inte användbar i sin helhet.

3.6.2 En plan baserad på dynamiska risker

En *dynamisk plan* utgår från att utrymningen sker på grund av en utlösande faktor på en okänd plats inom ett geografiskt område. I en dynamisk plan finns det inom det geografiska området ett antal generella stödjande platser som kan växla mellan olika specifika funktioner för det scenario som inträffat. Samma plats kan vara uppsamlingsplats, utrymningsplats, mottagningsplats eller inkvarteringsplats beroende på behovet i det inträffade scenariot. Området kan också indelas i flera mottagningsområden.

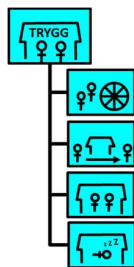

Figur 20 principbild dynamisk planering för storskalig utrymning baserade på trygghetspunkter som kan ställa om till olika stödjande utrymningsfunktioner

En dynamisk planering rekommenderas att ske koordinerat med inrättande av trygghetspunkter. På detta sätt kan resurser användas optimalt och dubbelarbete minskas. En trygghetspunkt är en mötesplats dit människor kan vända sig vid större kriser i samhället, som exempelvis vid omfattande el- eller värmeavbrott. På trygghetspunkten kan man värma sig och få information om händelsen. I vissa fall kan det även finnas behov av att kunna laga mat, duscha och övernatta.⁴² Det är upp till varje kommun att bestämma om de ska erbjuda medborgarna trygghetspunkter samt hur dessa ska utformas, bemannas och organiseras mm.

Om utpekade och lämpliga trygghetspunkter inte finns eller inte ska användas, innebär dynamisk planering att möjliga platser för stödjande funktioner för utrymning inventeras och förbereds separat. Här beskrivs en strategi där trygghetspunkter finns. Lämpliga trygghetspunkter skulle kunna anpassas eller skapas för att ha olika funktioner.

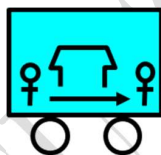
⁴² 201-9-02-15 <http://www.energimyndigheten.se/trygg-energiforsorjning/kunskapsstod-till-offentlig-sektor/strategi-for-att-lindra-en-varmekris/uppratta-trygghetspunkter/>

Figur 21 exempel trygghetsplats som kan ställas om till flera olika funktioner

- Trygghetspunkt med värme, förläggning, dricksvatten, kommunikationer, mat, reservkraft etc.
- Uppsamlingsplats för utrymmande
- Utrymningsplats
- Mottagningsplats
- Inkvarteringsplats

En variant eller ett komplement kan vara en eller flera mobila utrymningsplatser.

Figur 22 symbol för mobil utrymningsplats (tecknet för utrymningsplats med underliggande hjul)

Den mobila utrymningsplatsen är lastad i någon form av mobil plattform (fordon) med den utrustning som behövs för att fungera som en tillfällig utrymningsplats där behovet uppstår. Mobila mottagningsplatser bedöms som en svårare lösning. Lösningar med tält skulle kunna vara en möjlighet om man vill planera för mobila mottagningsplatser.

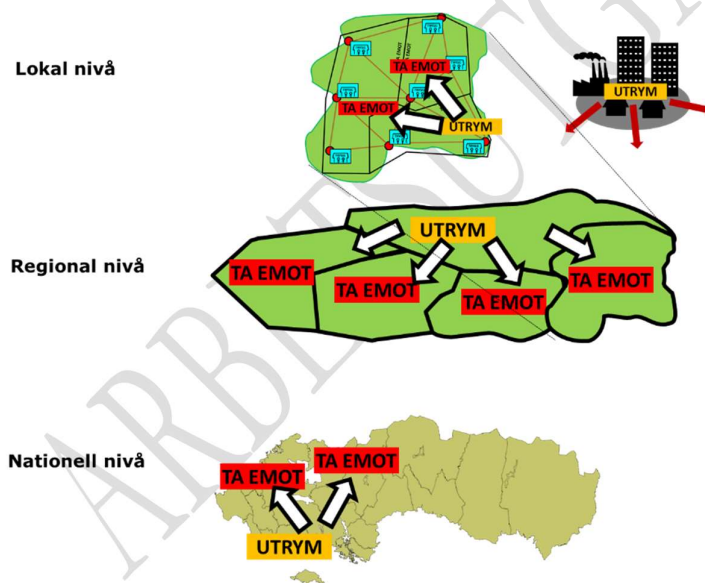
Beroende på var hotet uppstår kan den aktör som fattat beslut om utrymning med en dynamisk strategi välja vilka punkter som ska användas till vad. Systemet blir då mycket flexibelt och kan användas i en stor mängd scenarier. Mottagningsplatserna som aktiveras kan (och bör i många fall) vara geografiskt placerade i andra kommuner eller län än den plats som har utrymts.

Det vore enklast om alla platser hade möjlighet att fylla alla funktionerna men alla platser kanske inte är lämpliga för detta. Exempelvis kan det en viss plats fungera som en utrymningsplats men sakna kapacitet för övernattning. Tillgång till reservkraft och värme kan vara avgörande för om funktionen kan vara en trygghetspunkt eller ej.

Tabell 1 fiktivt exempel på lista över olika förberedda stödjande funktioner

Plats	Uppsamlingsplats	Utrymningsplats	Mottagningsplats	Trygghetspunkt
Lilla Skolan	X	X		X
Församlingshem	X	X		X
Östra Stadion	X	X		
Universitetet	X	X	X	X
Bilhallen	X	X		
Gallerian	X	X		
Stora Skolan	X	X	X	X
Moskén	X	X	X	X
Hotellet	X	X	X	
Vandrarhemmet	X	X	X	X
Resecentrum	X			
Etc..				

Principen blir den samma på regional nivå där kommuner kan vara utrymmande eller mottagande. Slutligen kan även län hanteras på motsvarande sätt för nationell nivå.

Figur 23 strategi för utrymning på flera nivåer

3.7 Utrymningszoner

Genom att dela upp en tätort i olika utrymningszoner är det möjligt att fördela belastning på vägar, järnvägar och annan infrastruktur. Vid inrättande av utrymningszoner bör lämpliga uppsamlingsplatser för utrymning markeras.

instruktioner. Genom att förbereda allmänheten bäddar man för att framgångsrikt kunna genomföra en utrymning.

3.8.1 Helhetssyn för att möta kommunikationsbehoven

Vid en händelse som kräver storskalig utrymning behöver ansvariga aktörer tillsammans prioritera och hjälpas åt att tillgodose medborgarnas mest angelägna behov.

Vid en storskalig utrymning innebär detta att aktörerna:

- hjälps åt att kommunicera avgörande budskap i syfte att medvetandegöra risker vid utrymning samt vad den enskilde kan göra för att förbereda sig
- svarar på de frågor som berör människor mest
- ger en samstämmig bild av vad som kan ske
- identifierar kommunikationsbehov som ingen enskild aktör har ett tydligt ansvar för⁴⁴

3.8.2 Kommunikationsperspektiv i alla faser av planering och hantering

”Det går inte att göra kommunikationen till ett eget spår, utan framgång skapas först när kommunikationsperspektivet läggs på verksamhetens viktigaste frågor. Fungerande ledningsgrupper brukar kännetecknas av att deltagarna inte i första hand ser sig som funktionsföreträdare, utan som en grupp människor som gemensamt tar kloka beslut. De olika funktionerna och sakkunskaperna är underordnade det gemensamma målet.”

NU: Strategisk improvisation för effektiv kommunikation, Jesper Falkheimer och Katarina Gentzel Sandberg.

Citatet ovan visar på vikten av att väga in kommunikationsfrågorna i alla delar av planeringen inför en samhällsstörning. Det är därför av stor vikt att de aktörer som arbetar med planering för storskalig utrymning inkluderar samtliga experter, inklusive kommunikatörer, i den förberedande fasen.⁴⁵

3.8.3 Kommunikationssamordning

Kommunen ska på lokal nivå verka för att samordna informationen till allmänheten under en extraordinär händelse. Länsstyrelsen har motsvarande ansvar och ska vid en krissituation i länet verka för att samordna information till allmänheten och till företrädare för massmedier. På nationell nivå ska MSB stödja samordningen av berörda myndigheters åtgärder vid en kris. MSB ska bland annat

⁴⁴ ibid

⁴⁵ Kriskommunikation för ökad effekt vid hantering av samhällsstörningar, s.9

se till att de ansvariga aktörerna får tillfälle att samordna informationen till allmänhet och medier.⁴⁶

3.8.4 Att kommunicera till allmänheten i förberedande syfte

Förberedande information om storskalig utrymning bör innehålla information om:

- möjliga risker som kan leda till utrymning
- den enskilde invånarens ansvar att informera sig och förbereda sig
- hur varningar och beslut från myndigheter kommer att delges
- hur utrymmande ska hålla sig informerade och följa myndigheters instruktioner (t.ex. med hjälp av en nödradio och upplysningsnummer)
- utrustning och packning som kan underlätta, se avsnittet *packning* nedan
- möjlighet till behovsanpassad hjälp
- utrymningszoner
- utrymningsvägar (för egen transport)
- uppmaning att så långt det är möjligt erbjuda personer utan egen transport plats i eget fordon innan man kör ut ur området
- förberedda uppsamlingsplatser för utrymmande, utrymningsplatser och mottagningsplatser
- att orten kan komma att ta emot utrymmande och konsekvenser det kan ge

Ytterligare förberedande aktiviteter som kan genomföras i syfte att öka benägenheten till att allmänheten vidtar förberedande åtgärder för storskalig utrymning:

- hålla öppna möten och kurser samt att bygga nätverk
- ge ett brett stöd genom tjänstemannafunktion
- låta allmänheten medverka vid övningar
- distribuera tryckt material med allmän information, lokala kartor och tips
- skapa aktiviteter i sociala medier
- målgruppsanpassa stödmaterial till skolor, arbetsplatser, trossamfund och föreningar
- genomföra kampanjer som inkluderar reklamtid i medier och PR-aktiviteter

⁴⁶ Kriskommunikation för ökad effekt vid hantering av samhällsstörningar, s.11

- verka för handlarsamverkan för nödmaterial och praktiska hjälpmedel
- samarbeta med och underlätta för frivilliggrupper

Packning

Exempel på vad man kan rekommendera allmänheten att packa inför en storskalig utrymning:⁴⁷

ID och dokument

- Id-handling
- Kontokort
- Kontanter
- EU-försäkringskort
- Bilens registreringsbevis och försäkringspapper
- Bankdosa/bankID

Mediciner, hjälpmedel och livsmedel

- Mediciner och recept
- Mat och dryck samt utrustning för att tillreda och äta
- Första hjälpen-kit
- Glasögon/linser
- Hörapparat
- Rollator

Teknik och information

- Batteri eller vevradio med extra batterier
- Dator med elkabel
- Mobiltelefon med laddare
- Cigarettuttagsladdare för mobilen
- Papperslista med viktiga telefonnummer
- Nycklar

Till husdjuren

- Id-handling för husdjur
- Koppel
- Djurmat och dricksvatten
- Skål
- Filt
- Djurmedicin
- Bur för djur

Övrigt

- Oersättliga minnessaker och värdesaker
- Kläder
- Hygienartiklar

⁴⁷ Baserad på information till invånare vid utrymning av Västerås stad.

- Sovsäckar eller filtar
- Blöjor
- Bärselar för små barn

Figur 25 Informationsmaterial att dela ut till invånare kan vara en åtgärd för att öka kunskaperna.

3.8.5 Uppföljning och erfarenhetshantering av förebyggande kommunikationsinsatser

Effekterna av det förebyggande kommunikationsarbetet bör följas upp via dialog med olika målgrupper, intressenter och aktörer. Dialog kan exempelvis ske genom intervjuer, enkäter eller möten. Syftet med mätningarna är att undersöka om målen med kommunikationsinsatserna är uppnådda. Vet målgrupperna det som de behöver veta och har det gjorts några praktiska förberedelser? Komplettera kartläggning av området med slutsatserna av utvärderingen se avsnitt 3.5.5 *bedömning av kommunikationsbehov*.

3.9 Förberedelser för kriskommunikation under pågående utrymning

Planeringen för kommunikationen under en *pågående* utrymning bygger på underlaget till, samt det faktiska arbete som gjorts i, den *förebyggande* kommunikationen (kapitlet ovan).

Arbetet att förbereda för kommunikation under en *pågående* utrymning kan innefatta följande moment.

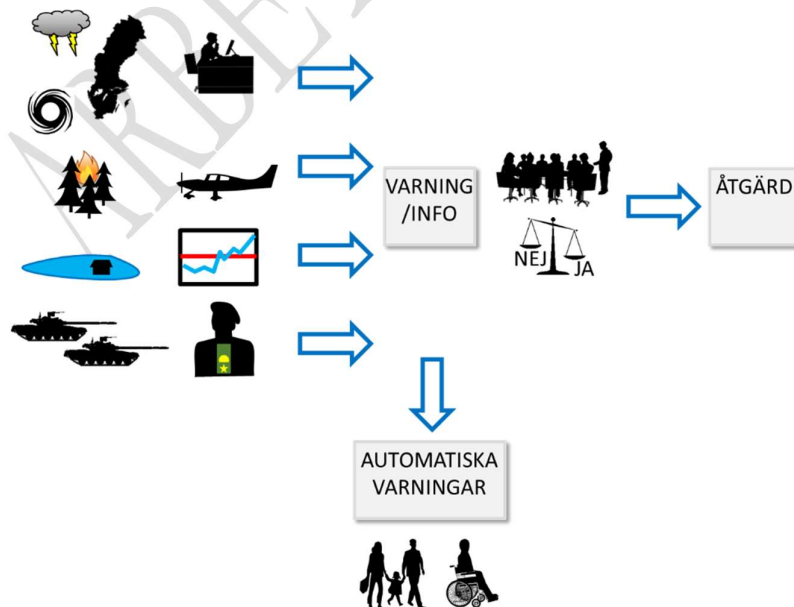
- Göra antaganden om händelseutvecklingen i ett aktuellt scenario, inklusive kommunikationsaspekterna och prioritering av behov
- Genomföra en inventering av befintliga fysiska medel för spridning av information. I sammanhanget storskalig utrymning är det särskilt viktigt att beakta bortfall av el och internet. Behovet av handfast fysisk informationsspridning kan av naturliga skäl bli stort, varför planering för

spridning av information via exempelvis skyltar, utskrifter och manuell tryckning kan bli nödvändigt

- Summera och komplettera tänkbara målgrupper samt koppla dessa till den demografiska kartläggningen (se kapitel 2.5.4)
- Sätta gemensamma mål och delmål för kriskommunikationen. Vad vill vi uppnå i relation till berörda människors upplevelse av och reaktion på det inträffade?
- Analysera vad vi har för ambition för vad målgrupperna ska göra, inte göra, vad de ska känna och veta?
- Formulera underlag till gemensamma budskap för att informera om ett utrymningsbeslut. En tänkbar struktur för detta är budskap som:
 - Definierar händelsen
 - Ger rekommendationer och handlingsalternativ
 - Tydliggör prioriteringar och samhällsrespons
 - Ger hänvisningar för fördjupad information.
- Om möjligt, planera utifrån antagen händelseutveckling för övriga tänkbara kriskommunikationsåtgärder såsom standardtexter och pedagogiska kartor⁴⁸

4 Förvarna

- *Information av möjliga hot till beslutsfattare*

⁴⁸ Kriskommunikation vid samhällsstörningar s.46

Figur 32 Exempel på förvarning som kan leda till åtgärder där en kan vara storskalig utrymning

Att förvarna är av avgörande betydelse för de aktörer, funktioner och roller som kan komma att ansvara för, eller beröras av, beslutet att genomföra en storskalig utrymning. Under den förberedande fasen kartläggs dessa aktörer och man säkerställer på vilket sätt kommunikationen till dem ska ske.

För att besluta om en storskalig utrymning kan viss typ av information vara extra värdefull att få i ett tidigt skede för att kunna avgöra om en storskalig utrymning är en lämplig skyddsåtgärd eller inte, se exempel nedan:

- En beskrivning av **hotet**
- **Riskområden** och om riskområdena är statiska eller kan flytta på sig genom väder eller andra förhållanden
- Om möjligt hur stor risken att **skadas** eller **dödas** är om personer är kvar i området
- Om det finns fungerande **skyddsåtgärder** att använda för de som är kvar i området och i så fall om dessa räcker för alla i området
- Hur lång **tid** hotet bedöms finnas i området
- Vilken **information** som delgivits olika målgrupper, intressenter och aktörer samt hur den då formulerats
- Tider för nya **prognoser** om hur hotet utvecklas

Olika aktörer i samhället övervakar risker inom sitt eget ansvarsområde se avsnittet *risker och händelser*.

Syftet med att övervaka dessa risker är att få en förvarning om att en hotfull situation kan uppstå. Ju tidigare detta blir känt desto mer tid får samhällets aktörer att kunna vidta åtgärder.

De flesta förvarningar når en bred allmänhet, exempelvis vädervarningar. Det ger allmänheten möjlighet att förhålla sig till eventuella risker och planera sitt agerande.

5 Besluta

Beslutsmandat, lägesbild för utrymning, analysera, besluta

Detta avsnitt beskriver lämpliga steg och överväganden som bör vidtas inför ett beslut. En viktig aspekt att ha i åtanke är dock att ingen vägledning kan ersätta beslutsfattarens och eventuella ledningsstöds erfarenhet, omdöme och anpassning till de rådande omständigheterna.

När en händelse som hotar människors liv och hälsa i ett område inträffar, eller bedöms kunna inträffa, ställs de ansvariga aktörerna i samhället inför valet att utrymma eller vidta någon annan skyddsåtgärd. Det är bara när förutsättningarna i lagstiftningen är uppfyllda (LSO, polislagen eller lagen om utrymning) som utrymning kan beslutas. Det är viktigt att beakta att utrymning bara ska beslutas om det är mindre riskfyllt att utrymma än att stanna kvar.

Besluten måste ofta fattas på kort tid med begränsade beslutsunderlag eller utan viss information. I detta avsnitt presenteras användbar information som kan stödja beslutsprocessen.

Det rekommenderas att beslutsprocessen (kallas ibland för utrymningsberedning) omfattar följande steg.

1. Fastställ **beslutsmandatet** så att det är tydligt vem som ska fatta beslutet. *Omedelbar fara – omedelbart beslut!*
2. Sammanställ en **lägesbild för utrymning**.
3. Utifrån lägesbilden **analysera handlingsalternativ**:

I fredstid och vid höjd beredskap

- a. Besluta att inte utrymma
- b. Besluta om förberedelser för utrymning
- c. Besluta om inrymning
- d. Besluta om partiell utrymning
- e. Besluta om utrymning

Vid höjd beredskap tillkommer följande

- f. Besluta om utflyttningsförbud
- g. Besluta om inflyttningsförbud

4. **Besluta och dokumentera beslutet** tillsammans med skälen till att det fattades.

5.1 Fastställ beslutsmandatet

I kapitel 2 om utrymning, redogörs för under vilka förutsättningar och av vilka aktörer beslut om utrymning får fattas. Nedan finns en sammanfattad tabell över beslutsmandaten.

I fred och vid höjd beredskap	
Exempel på händelse	Beslutsfattare och lagstiftning
Räddningsinsats till följd av olycka eller överhängande fara för olycka i syfte att hindra och begränsa skador på människor, egendom eller miljön. Exempel: <ul style="list-style-type: none"> • Bränder • Utsläpp av farliga ämnen • Översvämningar • Jordskred • Extremt väder • Stark kyla och strömavbrott 	Räddningsledare under kommunal eller statlig räddningsinsats. <i>6 kap. 2 § lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO)</i>
Vid kärnkraftsolycka	Länsstyrelsens utsedda räddningsledare eller länsledningen. <i>Se 6 Kap 2 § LSO och 15 § FSO.</i>
Vid sanering efter kärnkraftsolycka	Länsstyrelsen (där åtgärderna verkställs genom en utsedd saneringsledare) <i>Se 6 Kap 2 § LSO och 15 § FSO.</i>
Om det anses finnas en risk att något brott, som innebär allvarlig fara för liv eller hälsa kommer att förövas exempelvis: <ul style="list-style-type: none"> • Särskilt hotfulla situationer • Hot om eller pågående terrorattacker • Hot om eller pågående storskalig kriminell verksamhet 	Polismyndigheten, eller i brådskande fall, polisman <i>10 § 6. samt 23 §.2 polislagen (1984:387)</i>

Vid höjd beredskap tillkommer detta mandat	
Exempel på händelse	Beslutsfattare och lagstiftning
Om området blivit eller kan antas bli utsatt för stridshandlingar och utrymning är nödvändig för att skydda befolkningen, eller det i området behöver vidtas militära åtgärder av väsentlig betydelse och åtgärderna allvarligt försvåras om inte utrymning sker exempelvis: <ul style="list-style-type: none"> • Markstrid • Förberedelser för markstrid • Luftanfall 	Länsstyrelse 2 kap 1§ lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap och 3 § förordningen (2006:639) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap.

Den som har mandatet att för den givna situationen fatta ett utrymningsbeslut benämns i den fortsatta texten generellt som *beslutsfattaren*.

Som ett stöd för beslutsfattaren rekommenderas att en ledande utrymningsfunktion organiseras så fort det är praktiskt möjligt. Det är den ledande utrymningsfunktionen som sedan arbetar fram underlag för utrymningsbeslutet. Mer detaljer om sätt att organisera sig, leda och samverka i avsnittet *samverkan och ledning*.

Vid omedelbar och uppenbar livsfara att vara kvar i ett område:

1. Fatta ett omedelbart beslut om utrymning
2. Ange lämplig riktning beroende på vind och övriga hot
3. Sprid utrymningsordern via VMA och alla möjliga kanaler. Ta om möjligt hjälp av kommunikator
4. Initiera så fort som möjligt uppsamlings-, utrymnings- och mottagningsplatser som bedömts som lämpliga samt kommunicera dessa till de som utrymmer
5. Underlätta trafikflöden av utrymmande

5.2 Sammanställ en lägesbild för utrymning

En samlad lägesbild är ett urval av information från flera aktörers lägesbilder som ger en överblick av de medverkande aktörernas syn på den händelse som föranlett en utrymning. I inledningen av en händelse sker arbetet enligt berörda aktörers ordinarie planer för krishantering. Det finns flera olika sätt att presentera en (samlad) lägesbild. I *Samverkan stockholmsregionen*⁴⁹ används fyrfältaren där man i fyra rutor anger fakta, planeringsförutsättningar, inriktning och kommunikation.

Nedan ges ett exempel som baseras på den struktur som anges i de gemensamma grunderna för samverkan och ledning.⁵⁰

⁴⁹ <http://www.samverkanstockholmsregionen.se/>

⁵⁰ MSB (2014), Gemensamma grunder för samverkan och ledning, ISBN:978-91-7383-507-7 sid 126

Ansvarig: Lars Läger

Uppdaterad: 19-08-17 kl 08.00

Händelsen

Godståg med tio (10) tankvagnar gasol har spårat ur öster SJÖLYCKKAN. Åtta (8) av vagnarna har välvt.

Konsekvenser

Kort sikt

Vagnarna är intakta och inget läckage har uppstått.

Lång sikt

Risker vid tömning eller bärgning

Åtgärder och resurser

Genomförda

Närmaste boende inom ca 100 meter utrymda

Planerade

Vagnarna måste tömmas genom borring (s.k Hot Tapping) och under den processen måste ett område på 1000 meter utrymmas. Arbetet beräknas ta en vecka.

Resursbehov

- Tömningspersonal
- Boende för utrymda

Informationsåtgärder

- Information via radio och hemsida.

Planerad samverkan

ISF samlas kl 09.30

Aktörer

Länsstyrelsen	Alvesta kommun	Polisen	Räddningstjänst	Trafikverket	Fastighetsbolag	Bärgningsbolag
Saneringsbolag						

Figur 26 exempel på en samlad lägesbild med fiktiv händelse

När beslut om utrymning ska fattas behöver beslutsfattaren tillgång till relevant information. Viss relevant informationen finns i utrymningsplanerna, se avsnitt *Kartlägga området*. Övrig information måste inhämtas och sker genom utbyte av information mellan de samverkande aktörerna. I *genomförandestödet* ges ett exempel på hur arbetet med uppbyggnaden av lägesbilden kan fördelas inom utrymningsfunktionen.

Följande information är i tillämpliga delar rekommenderad att ta med i den samlade lägesbilden inför ett utrymningsbeslut. Då informationen är omfattande är det endast vara möjligt att få med allt vid en situation där det finns gott om tid till förfogande. Vid en situation där det är ont om tid måste prioriteringar göras. Ett exempel på hur lägesbilden kan skapas framgår av dokumentet *checklistor genomförande*.

Relevant information i en lägesbild:

Risker

- Riskområdet
- Andra särskilda risker i närområdet längs vägar eller platser
- Möjlighet att bedriva räddningsinsatser parallellt med utrymningen
- Risk för konflikter och brottslighet bland de utrymmande

Geografi

- Geografi över det bedömda utrymningsområdet (som kan vara större än riskområdet bland annat för att det måste gå att kommunicera utifrån geografiska landmärken, vägar, åar etc.)
- Geografi över det område som hela utrymningsplanen omfattar
- Samhällsviktig verksamhet som behöver beaktas och bemannas

Demografi i utrymningsområdet

- Antal vuxna
- Antal barn
- Turister
- Människor med särskilt hjälpbehov
- Djurbesättningar
- Bedömt uppträdande från allmänheten (spontanutrymning, upplopp, vilka vägar bedöms de välja för att utrymma?)

Transportvägar

- Trafikflöden och framkomlighet längs olika vägar
- Tillgänglighet till transporter
- Möjliga utrymningsvägar med hänsyn till bebyggelse och infrastruktur
- Möjliga insatsvägar med hänsyn till utrymningsvägarna

Tidsförhållanden

- Bedömning av tid till utsläpp vid olyckor med farliga ämnen
- Bedömd tid för utrymningsförfarandet i relation till hur lång tid risken kvarstår
- Tid för att aktivera resurser
- Tid för att informera de som ska utrymma

Resurser

- Tillgång till skyddsrum (vid höjd beredskap)
- Tillgängliga resurser i förhållande till behov för att stödja i utrymningen
- Tillgång till drivmedel
- Möjliga uppsamlingsplatser för utrymmande och dess kapacitet
- Möjliga utrymningsplatser och dess kapacitet
- Möjliga mottagningsplatser och dess kapacitet
- Kommer den egna planens kapacitet att räcka eller måste hjälp begäras från annan lokal, regional eller nationell aktör?
- Möjlighet till förstärkt mobiltäckning för att underlätta för utrymmande?

Kommunikation

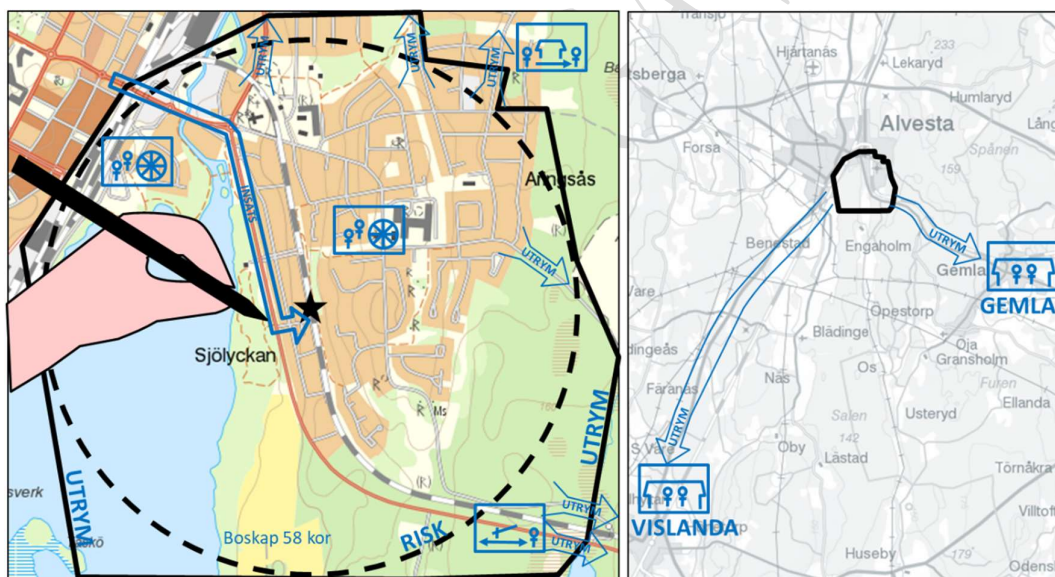
- Händelseutveckling och konsekvenser baserat på omvärldsbevakning
- Åtgärder och resursanvändning
- Informationssamverkan inkl. involverade aktörer
- Prognos

Väder och ljusförhållanden

- Väderförhållandens påverkan på kort och lång sikt
- Kommer utrymningen ske i ljus eller mörker?

Så långt det möjligt är det fördelaktigt för de som ska arbeta med utrymningen om informationen är sammanställd i en kartbild med förklarande text. För att göra informationen överskådlig i en handritad karta eller ett GIS-system rekommenderas att använda standardiserade och förenklade symboler. Se avsnittet *utrymningsfunktioner* för beskrivning av symbolerna.

Även om planeringen inte är genomförd och beslutet inte är fattat rekommenderas att man med en snabb skiss bildar sig en uppfattning om hur en utrymning skulle kunna genomföras och förutsättningarna för en sådan. Med symboler och kartor kan detta göras relativt snabbt. Notera att risk- och utrymningsområden kan vara olika. I exemplet nedan anges utrymningsområdet genom att följa naturliga objekt som gator, vägar, järnvägar och liknande. Detta möjliggör en tydlighet i kommunikationen till de i området som ska utrymmas.

Figur 27 Exempel på handritad karta med en preliminär utrymningsplan.

Förutom kartan är statistik ett värdefullt redskap för att kunna fatta ett bra utrymningsbeslut. Nedan följer exempel på förhållanden som bör sammanställas.

I nedanstående exempel antas att runt 70-90% klarar utrymningen på egen hand. De har egna transportmöjligheter och kan ordna eget boende.

Tabell 2 Exempel på sammanställning av statistik

I utrymningsområdet			Mottagningskapacitet	
Kategorier	Antal	Stödbehov *	VISLANDA	GEMLA
Vuxna	2123	425	320	180
Barn	94	19		
Turister (bedömt)	40	8		

Funktionsnedsättning	120	80	40	40
Sängliggande	22	22	30	0
Summa:	2399	554	390	220
Boskap	58	58		

Nedan följer ett exempel på resursinventering:

Tabell 3 Exempel på resursinventering

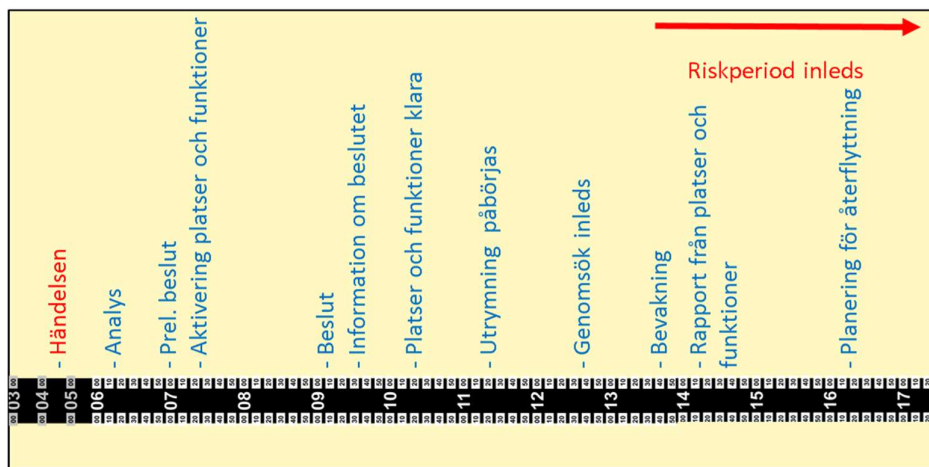
Resurser	
Ambulanser	2
Polispatruller	2
Brandmän	1+4
Organiserat frivilliga	22
Hemvärn	50
Bussar 60 personers och gärna släp till dessa för packning	8
Liggande transport förutom ambulans	1 med 4 platser
Djurtransporter (häst-) släp	7
Djurtransporter stor lastbil	2

Dessutom finns det andra förhållanden att beakta inför beslutet. Exempel på det kan vara.

Tabell 4 Exempel på andra överväganden

Övrigt	
Samhällsviktig verksamhet	Ett vattenverk
Tidsförhållanden	Gott om tid
Väder	18 grader, vindstilla, uppehåll
Säkerhetsrisker	Trafikolyckor
Risk för konflikter mellan utrymmande	Låg
Spontanutrymning	Hanterbart
Bedömt uppträdande från allmänheten	Rationellt och hjälpsamt
Framkomlighet	Vägarna är öppna och farbara

Förutom karta och text är det lämpligt att göra en tidslinje med beräkningar för hur lång tid olika moment i utrymningen tar. En viktig tid är tiden när ett fördröjt hot kommer att inträffa, exempelvis när ett oväder beräknas nå bebyggda områden. Det styr all annan planering.

Figur 28 Exempel tidslinjal

Kommunikatören bör göra en kommunikativ lägesbild som redovisar begränsningar kopplat till olika förutsättningar.

	GRÖN (*) (Ingen *)	GUL (*) (Viss *)	RÖD (*) (Stark *)	Kommentar
Tid på dygnet				
Ljus- och väderförhållanden				
Vardag/helg				
Strömförsörjning				
Internettillgång				
Förstärkningsresurser (Kommunikatörer och fältinformatörer)				
Målgruppskategorier i utrymningsområdet ¹⁴				
Bedömd nivå på förberedelser hos enskilda i utrymningsområdet ¹⁵				
Riskuppfattning hos målgrupper kopplat till händelsen				¹⁶

* begränsning för att uppnå en framgångsrik kommunikationsinsats

Figur 29 exempel på mall för kommunikativ lägesbild

Den samlade lägesbilden för en utrymning bör om möjligt med hänsyn till tiden stämmas av med berörda aktörer innan den används för att fatta beslut om utrymning.

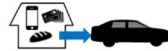
5.3 Analysera handlingsalternativ

I fredstid (gäller även vid höjd beredskap)

Besluta att inte utrymma

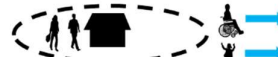
Besluta om förberedelser för utrymning

Besluta om inrymning

Besluta om partiell utrymning

Besluta om utrymning

Vid höjd beredskap tillkommer följande till ovanstående

Besluta om utflyttningsförbud

Besluta om inflyttningsförbud

Figur 30 de rekommenderade handlingsalternativ som beslutsfattaren (beroende på det lagstöd den specifika beslutsfattaren använder) har att välja på

Lagstiftningen styr vilka handlingsalternativ beslutsfattaren har. Beslut om utflyttnings- och inflyttningsförbud kan fattas av länsstyrelsen med stöd lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap.

I tabellen ges en kort beskrivning av olika handlingsalternativ och faktor att beakta.

I fredstid och vid höjd beredskap	
Handlingsalternativ	Beskrivning och saker att beakta
Besluta att inte utrymma	Efter att ha värderat den samlade lägesbilden kan slutsatsen bli att det är bättre att människor inte vidtar några utrymningsåtgärder. Vid ett sådant beslut är det viktigt att kommunicera fakta om varför skyddsåtgärder inte är nödvändiga och om detta beslut kan komma att ändras.
Besluta om förberedelser för utrymning	Det kan finnas situationer där hotet inte innebär någon omedelbar fara som kräver utrymning men där det finns anledning att förbereda allmänheten så att det går fortare att utrymma om det senare skulle behövas. Ett beslut om att förbereda utrymning riskerar att människor lämnar området på eget bevåg (spontanutrymning). För att minska riskerna för spontanutrymning är det viktigt med en regelbunden kommunikation om det aktuella läget. Det bör även kommuniceras vilka förberedelser som ska göras av den enskilde.

I fredstid och vid höjd beredskap	
Handlingsalternativ	Beskrivning och saker att beakta
Uppmana till inrymning	Inrymning innebär att personer uppmanas att stanna inomhus med stängda fönster, dörrar och ventilationer. Samtidigt kan personer uppmanas att förbereda sig för utrymning.
Besluta om partiell utrymning	Partiell utrymning kan vara lämpligt i situationer där hotet inte är akut, men det bedöms att en snabb utrymning skulle kunna krävas i ett senare skede. Partiell utrymning innebär att man, på frivillig basis, och som en förebyggande åtgärd, utrymmer personer som skulle ha svårt att utrymma på egen hand i ett akut läge. Det kan exempelvis röra sig om sjuka, sängliggande, funktionshindrade, frihetsberövade, äldre och barn. Därmed ges bättre förutsättningar att snabbt flytta de kvarvarande ut ur området när så krävs. Djurbesättningar kan också på förhand flyttas ut ur området som riskerar att behöva utrymmas. Att kommunicera partiell utrymning kan vara en utmaning. Risken för spontanutrymning är stor.
Besluta om en utrymning	Om fara för liv och hälsa inte kan hindras på något annat sätt måste utrymning övervägas. Ett sådant beslut kan endast fattas om förutsättningarna i LSO, polislagen eller utrymningslagen är uppfyllda. Det finns många risker med att utrymma, några exempel redovisas i avsnittet <i>Risker med att utrymma</i> .

Vid höjd beredskap tillkommer följande för <u>Länsstyrelsen</u>	
Handlingsalternativ	Beskrivning och saker att beakta
Besluta om utflyttningsförbud	Regeringen eller länsstyrelsen får meddela förbud för dem som uppehåller sig inom ett visst område att lämna detta om förflyttningen eller vistelsen utanför området allvarligt skulle försvåra åtgärder av väsentlig betydelse för totalförsvaret, eller vara förenad med uppenbar livsfara.
Besluta om inflyttningsförbud	Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela förbud för dem som inte är bosatta inom ett visst område att annat än tillfälligt uppehålla sig inom området, om en inflyttning allvarligt skulle försvåra åtgärder av väsentlig betydelse för totalförsvaret. ⁵¹

Följande perspektiv bör beaktas vid beslutsfattandet:⁵²

- De ekonomiska effekterna av att utrymma
- Kostnad och inverkan på de organisationer som ska verkställa utrymningen

⁵¹ Lagen (2006:546) 2Kap 7§

⁵² Duncan Shaw (2011), Evacuation Responsiveness by Government Organisations (ERGO): Final Report, ISBN 978 1 85449 486 3

- Möjligheterna att kunna vidta åtgärder för att motverka panik och oordning vid utrymningen
- Möjligheterna att genomföra förtroendeskapande åtgärder

5.3.1 Risker med att utrymma

Själva genomförandet av en utrymning innebär risker för de som omfattas av beslutet. En av de viktigaste faktorerna för en lyckad utrymning tycks vara att förbereda de utrymmande på bästa tänkbara sätt.

Vissa grupper tenderar att drabbas särskilt hårt. Dessa grupper bör omhändertas särskilt i planeringen för en storskalig utrymning. Insatser bör även genomföras i syfte att stärka gruppernas egen förmåga att genomföra en utrymning på ett säkert sätt.⁵³

De särskilda grupperna kan exempelvis vara:

- äldre (särskilt äldre som bor hemma)
- brukare på äldreboenden
- sjukhuspatienter
- vårdtagare som bor hemma
- personer med funktionsnedsättning
- barn

Slutsatser

- Inrym endast om tillräckliga resurser finns för att säkerställa att vårdbehovet kan omhändertas. Om risk finns att många kommer att spontanutrymma bör partiell utrymning av vårdinrättningar övervägas
- Utrym gärna tidigt för att undvika onödigt långa transporttider, som kan innebära större risk för fysiska och psykiska trauman
- Ostrukturerad utrymning av vårdinrättningar bör undvikas till varje pris. Alla kommuner och regioner bör därför ha planer för hur dessa utrymningar ska genomföras
- Äldre är särskilt utsatta vid händelser som föranleder storskalig utrymning. Man bör planera för äldre som bor hemma som en enskild gruppering med egna behov
- Stärk förmågan hos svårutrymda grupper att kunna hantera en utrymning genom att involvera dem i planeringsskedet. Detta sker inom ramens egen planering för utrymning och behandlas inte denna vägledning

⁵³ US Department of Transportation. 2009. Evacuating populations with special needs – Routes to effective Evacuation planning primer series

- Säkerställ att det finns mottagare för patienter från vårdinrättningar. Detta innan utrymningen av dem påbörjas om inte akut fara föreligger
- Överväg att organisera konvojkörning med eskort för särskilt utsatta/sårbara grupper för att säkra att det går någorlunda fort genom trafiken
- Säkerställ att det finns personal som stannar kvar och vårdar dessa patienter Om det inte är så att de själva har spontanutrymt eller blivit utrymda

5.4 Besluta och dokumentera

När beslutet väl är fattat är det viktigt att det dokumenteras tydligt som ett underlag till de som ska verkställa beslutet men också till de som ska informera om det.

Räddningsledarens beslut om utrymning enligt LSO ska redovisas i skriftlig form. Av beslutet ska framgå när och av vem det har fattats samt skälen för beslutet och vem det avser.⁵⁴

Exempel på vad som kan behöva ingå i ett beslut om utrymning:

- **Orsak** till beslutet och den väntade **händelseutvecklingen**.
- **Riskområden**
- **Tid** för beslutet
- Vilket **beslut** som fattats och av **vem**
- Det **lagrum** som beslutet baseras på
- Vilket **utrymningsområde** som utrymningen omfattar och vilken typ av utrymning som ska ske samt **kategorier av människor** eller **djur** som ska utrymma
- **Starttidpunkt** när utrymningen ska påbörjas och när den ska vara **avslutad**
- Bedömning om när **återflyttning** tidigast kan ske
- **Uppsamlingsplatser för utrymmande** som kommer att upprättas och när
- Hur de som **inte kan ta sig till uppsamlingsplats kan få hjälp**
- **Mottagningsplatser** som kommer att upprättas och när

⁵⁴ 6 kap. 6 § LSO.

- Olika **zoner** i utrymningsområdet (om det är stort) och vilka **utrymningsvägar** människor i olika zoner ska använda
- **Fördelning** mellan mottagningsplatser, exempelvis baserat på zoner
- **Trafikinformation** om vägar som ej får användas
- Vad som **ska, bör och får medföras** av de utrymmande

Information som främst riktar sig till de verkställande aktörerna.

- Förtydliganden av justeringar av **uppgifter** i förhållande till den i förväg överenskomna planeringen
- Eventuella **skyddsåtgärder** i syfte att reducera risker som kan uppstå på grund av att utrymningen genomförs
- Eventuell **samhällsviktig verksamhet** som måste fortlöpa i det utrymda området
- Tilldelning av **resurser** för olika funktioner
- Kontaktuppgifter till **utrymningsledare, mottagningsledare, utrymningsssäkerhetsansvarig** och **kommunikatör**

Ett beslut om att inte utrymma kan med fördel också dokumenteras. Ett sådant beslut bör innehålla följande:

- **Orsaken** till att inte utrymma med en bedömning av läget och den väntande händelseutvecklingen
- Uppgifter om **verksamheter som ska pågå som vanligt**, eventuellt med vissa restriktioner
- Vilka **områden** som utrymmande eventuellt **inte bör bege sig till**
- Tidpunkt för **ytterligare information**

OBS! Beslutet att ej utrymma bör omprövas kontinuerligt under den tid som händelsen pågår

6 Informera

Målgruppsanpassa och sprida information om beslutet

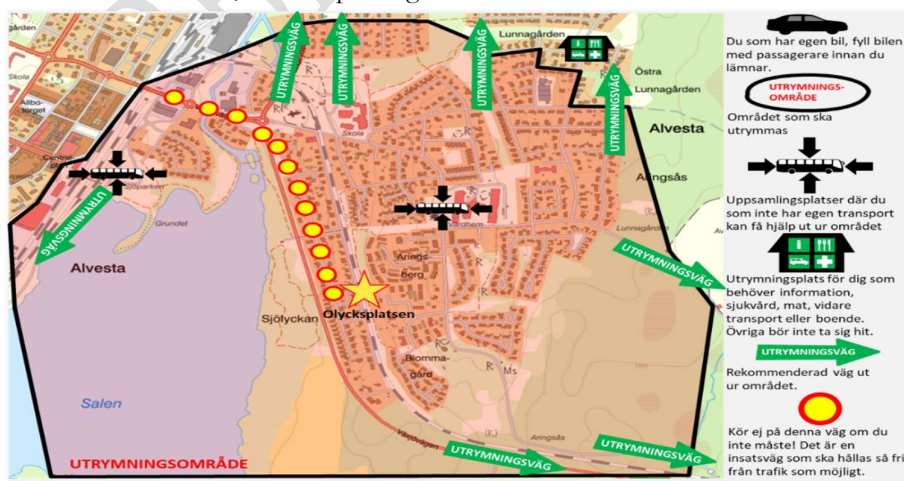
Kriskommunikation har flera viktiga syften och kan vara avgörande för utfallet av utrymningen. Ett viktigt syfte med riskkommunikation är att bidra till tydlighet och ge vägledning i en ibland skrämmande och komplex situation. Ansvariga aktörer behöver ge berörda information och rekommendationer som gör att de kan agera på ett sätt som stödjer det aktörerna vill uppnå i hanteringen. Det innebär att aktörerna behöver föra en dialog med berörda och möta deras upplevelser.⁵⁵ Vid storskalig utrymning kommer människors behov och agerande att påverka hur utrymningen genomförs och vilka konsekvenser den får. Kunskap om hur berörda personer upplever situationen blir därför en viktig utgångspunkt vid olika typer av överväganden och åtgärder.⁵⁶

6.1 Att informera om ett utrymningsbeslut

Figur 31 Exempel på kanaler att informera om ett utrymningsbeslut

Ett beslut om utrymning bör kommuniceras till allmänheten kortfattat, konkret samt utan dröjsmål i kanaler med bred spridning. Snarast möjligt bör beslutet kompletteras med tydliga kartbilder som utifrån de utrymmandes perspektiv beskriver olika zoner, se exempel i figuren nedan.

Figur 32 Fiktivt exempel på en karta till allmänheten över utrymningsområdet

⁵⁵ Riskkommunikation vid samhällsstörningar, s.7

⁵⁶ Riskkommunikation vid samhällsstörningar, s.7

I det inledande skedet av utrymningen är det vanligt att osäkerhet, oro och missförstånd uppstår. Detta kan leda till handlingar som motverkar syftet. Om utrymningslarm eller auktoritetspersoner tydligt talar om vad gruppen förväntas göra kommer beslutsfattandet hos individerna att ske snabbare och mer rationellt.⁵⁷

Målgrupperna kommer ha olika förutsättningar att ta emot information om utrymningen. För att nå ut med budskapet är det viktigt att anpassa kommunikationsverktyg, kanaler och utformning av informationen utifrån begränsningar såsom:

- Funktionsnedsättningar såsom nedsatt syn eller hörsel
- Språkbehov andra än svenska
- Bristande eller ingen läsförmåga

Följande information bör sammanställas och kommuniceras till allmänheten:

- vilka områden utrymningen avser
- varför ett beslut om utrymning har fattats
- när utrymning ska ske
- var uppsamlings-, utrymnings- och mottagningsplatser finns
- vart allmänheten kan vända sig vid frågor (allmänheten kan med fördel hänvisas till Krisinformation.se och till Sveriges nationella informationsnummer 113 13)
- vilka tillhörigheter som bör tas med eller lämnas
- påminnelse om att stänga av el och gas samt att låsa dörrar
- påminnelse om solidaritet
- transporter för personer som behöver hjälp för att förflytta sig
- riktad information till människor vars sysselsättning kan påverkas av utrymningen såsom exempelvis lantbrukare med djur eller arbetstagare på verksamheter som inte kan avbrytas⁵⁸

I tabellen nedan ges ett exempel på hur delar av ett utrymningsbeslut kan riktas till olika målgrupper. I exemplet har det bedömts som lämpligt att bara vissa aktörer får kännedom om vilka skyddsåtgärder som vidtas. Detta i syfte att minska risk för konflikt bland de utrymmande.

⁵⁷ Sime, Jonathan – Kimura, Masatomi, 1988. The Timing of Escape: Exit choice behaviour in fires and building evacuation. Safety in the Built Environment. London: E&F.N Spoon.

⁵⁸ från gamla vägledningen från ISO 22315 Mass Evacuation

Tabell 5 Exempel på distributionslista och vilken information som ska till vilken mottagare.

	Delar av information från utrymningsbeslutet		
	Utrymningsområde Utrymningsområde Zoner som ska utrymmas Bedömd återflytningstid Starttid och sluttid för utrymning Uppsamlingsplatser för utrymning Utrymningsplatser Mottagningsplatser Trafikinformation Vad som ska, bör och får medföras	Orsaken Riskområdet Tid för beslutet Utrymningsbeslut Lagrum Utrymningsområde Kategorier som ska utrymmas Zoner som ska utrymmas Bedömd återflytningstid Starttid och sluttid för utrymning Uppsamlingsplatser för utrymning Utrymningsplatser Mottagningsplatser Trafikinformation Vad som ska, bör och får medföras	Skyddsåtgärder (mot risker i utrymningsområdena) Utrymningsledare Mottagningsledare Uppgifter till samverkande aktörer Resurstilldelning för aktörer Samhällsviktig verksamhet som ska fortsätta
Målgrupper			
Allmänheten	X		
Frivilligorganisationer	X		X
Försvarsmakten	X	X	X
Jordbruksverket	X		X
Kommuner	X	X	X
LRF	X		X
Länsstyrelse	X	X	X
Medier	X		
MSB	X	X	X
Polisen	X	X	X
Region kollektivtrafik	X	X	X
Region sjukvård	X	X	X
Trossamfund	X		X

6.1.1 VMA och informationsmeddelande

Figur 33 vid viktigt meddelande till allmänheten (VMA) kan en signal sändas i utomhusvarningssystemet

Viktigt Meddelande till Allmänheten, VMA, är ett system för att varna människor om att något allvarligt har hänt som omedelbart hotar liv, hälsa, egendom eller miljö.

Systemet består av meddelanden i radio och tv, som ibland föregås av utomhussignalen ”Viktigt meddelande”, samt en server som uppdaterar internet och appar.

VMA används vid:

- olyckor och allvarliga händelser, till exempel gasutsläpp eller brand med giftig rök
- svåra störningar i viktiga samhällsfunktioner, till exempel nedfall av radioaktiva ämnen eller problem med att nå 112
- krishantering inför och i samband med extraordinära händelser, till exempel förestående dammhaveri eller sabotage mot dricksvattenförsörjningen

Ett VMA måste komma ut till allmänheten snabbt och effektivt.

Sändningsledningen på Sveriges Radio tjänstgör dygnet runt och ser till att meddelandet sänds i SR:s radiokanaler och skickas till de tv-stationer som sänder VMA.

Så här går det till:

- Den aktör som är behörig att begära sändning av VMA tar då kontakt med sin regionala SOS-central eller krisberedskapsavdelningen på SOS Alarm. En utredning pågår kring bl.a. vilka aktörer som fortsättningsvis ska få begära detta.
- SOS Alarm vidarebefordrar begäran till sändningsledningen på Sveriges Radio. Sveriges Radio formulerar meddelandet tillsammans med den som begär utskicket. Om meddelande även ska skickas ut som SMS sköter SOS Alarm om detta
- Sändningsledningen ser till att Sveriges Radios alla kanaler sänder meddelandet. Sveriges Radios kanaler P1, P3 och lokal P4 är rikstäckande och sprider därför VMA-meddelande ut i hela landet
- Sändningsledningen distribuerar meddelandet till medverkande tv-företag. Det upplästa meddelandet läggs även på en server hos SR för automatisk förmedling till hemsidor och appar. Ett VMA sänds alltid i radio och tv samt upprepas efter 5-10 minuter. Efter att ett VMA har sänts ut, kan allmänheten söka vidare information på Krisinformation.se, ringa informationsnumret 113 13 eller gå in på kommunens webbplats

6.2 **Kriskommunikation under en utrymning**

I ett akut skede kommer människor att söka sig till av myndigheterna utpekade platser och till andra naturliga samlingsplatser såsom bibliotek, skolor eller köpcentrum för att söka information. Även journalister kan finnas på plats och aktivt söka kontakt med ansvariga aktörer, drabbade och allmänhet.

I en sådan situation är det särskilt viktigt att aktörerna:

- bemannar platserna med talespersoner och/eller kommunikatörer från de mest berörda aktörerna. Vid en storskalig utrymning förespråkas hjälp av fältinformatörer, läs mer i avsnittet *fältinformatörer*
- arrangerar pressträffar vid behov
- framför gemensamma budskap och svarar likartat på vanliga frågor, (läs mer i avsnittet arbetssätt för framgångsrik kriskommunikation)
- löpande säkerställer samordning av kommunikationen och stämmer av hur nya frågeställningar ska besvaras⁵⁹

6.2.1 Att nå fram med budskap i kris

Under en utrymning behöver myndigheter kommunicera att det finns risk för att behov av en utrymning kan uppstå, att det finns risker med att följa eller att inte följa instruktioner samt vilka risker som följer med händelseutvecklingen.

Erfarenhet visar att följande delar är viktiga byggstenar i framgångsrik risk- och kriskommunikation;

- Teknisk information, såsom fakta, statistik och siffror som är lätt att förstå
- Kulturella värden. För att få målgrupperna att agera som man önskar behöver man förhålla sig till olika kulturella värderingar
- Trovärdigheten hos avsändaren av informationen. Om det är tydligt att flera aktörer, både offentliga och privata, står bakom informationen ökar trovärdigheten i budskapen
- Empati. Människor lyssnar mer uppmärksamt på ett meddelande om de upplever att budbäraren har förståelse för utrymningens konsekvenser

6.2.2 Aktörsgemensamma kanaler

Krisinformation.se

Krisinformation.se drivs av MSB och är en webbplats som förmedlar information från myndigheter och andra ansvariga aktörer, under och efter en samhällsstörning. All information på webbplatsen är bekräftad från myndigheter och andra ansvariga aktörer. Krisinformation.se är en plattform för samverkande aktörer för att sprida viktiga budskap eller rekommendationer. Genom att spegla frågor och svar från Krisinformation.se på egna webbplatser kan myndigheter erbjuda samlade, uppdaterade och enhetliga budskap till allmänheten som inte endast begränsas till de egna ansvarsområdena.

⁵⁹ Kriskommunikation vid samhällsstörningar, s.50

Frågor och svar och Mina sidor

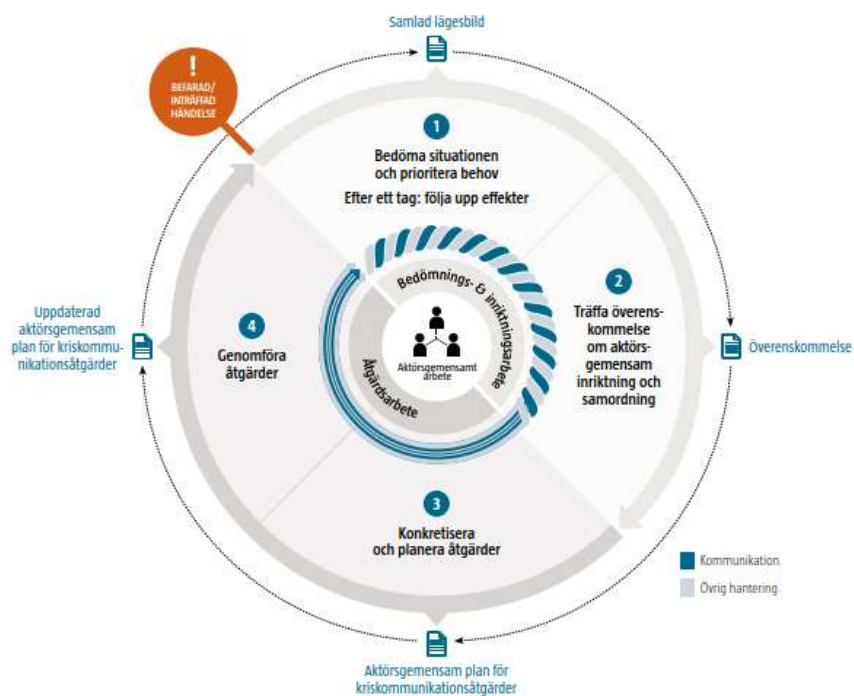
När ansvariga aktörer gemensamt tar fram frågor och svar för allmänheten erbjuder MSB och Krisinformation.se alla inblandade att använda webbverktyget Mina sidor. I Mina sidor kan kommunikatorerna själva lägga in sin organisations frågor och svar och läsa andras. När aktörerna har kommit överens om vilka frågor som ska publiceras sammanställs de i en så kallad FAQ som kan visas på Krisinformation.se och andra ansvariga aktörers webbplatser. När en fråga ändras i Mina sidor slår ändringen igenom på alla webbplatser som visar FAQ:n eller länkar till den.

Informationsnumret 113 13

Informationsnumret 113 13 är en kanal som ansvariga aktörer kan använda för att förmedla viktiga budskap till allmänheten. Inför användning är det viktigt att ansvariga aktörer planerar för på vilket sätt informationsnumret ska förses med verifierad information från deras aktörsgemensamma arbete.

6.2.3 Aktörsgemensam inriktning och samordning

Den samlade lägesbilden är utgångspunkt för arbetet med att föreslå och träffa överenskommelse om aktörsgemensam inriktning och samordning. Arbetet i detta steg säkerställer att aktörernas hantering som helhet svarar mot de samlade behoven i samhället. Resultatet sammanställs i en överenskommelse om aktörsgemensam inriktning och samordning.

- **Mål**
Ett klargörande av vad aktörerna ska uppnå i stort.
- **Delmål***
Nedbrytning av målet för att tydligare precisera vad resurserna ska användas till.
Ansvarsfördelning för vilka aktörer som ska konkretisera och planera åtgärder i ett nästa steg.
- **Gemensamma budskap – vad är viktigast att förmedla?**

Figur 42 Exempel på innehåll i aktörsgemensam inriktning och samordning där kommunikationsaspekterna ingår i varje punkt.

6.2.4 Konkretisera och planera åtgärder

Arbetet i detta steg bör i första hand hanteras av kommunikatörer från ansvariga aktörer. Samordning sker genom kommunikationssamverkan. Arbetet kräver dock en löpande dialog mellan kommunikatörer, sakkunniga och andra funktioner.⁶⁰ Resultatet för kriskommunikationsarbetet kan summeras i en aktörsgemensam plan för kriskommunikationsåtgärder, se exempel på nästa sida.

Ansvariga aktörer/nätverk arbetar tillsammans med att konkretisera och planera kriskommunikationsåtgärder i syfte att:

⁶⁰ Kriskommunikation vid samhällsstörningar, s.36

- klargöra hur de ska arbeta tillsammans
- lista åtgärder; aktörsspecifika och eventuellt aktörsgemensamma
- identifiera och fördela ansvar för genomförande av åtgärderna och eventuella förberedelser

AKTÖRSGEMENSAM PLAN FÖR KRISKOMMUNIKATIONSÅTGÄRDER [datum och klockslag]			Utrymning av x på grund av x
<p>Mål och delmål (Se överenskommelse) Gemensamma budskap (Se överenskommelse) Målgrupper (Se samlad lägesbild)</p> <p>Aktörer som aktivt kommunicerar de gemensamma budskapen: Kommuner, kommunalförbund, landsting, länsstyrelser</p> <p>Prioriterade kanaler för att nå de prioriterade målgrupperna: Webbplatser, redaktionella medier, VMA, flygblad och affischer.</p>			
Åtgärd	Målgrupp	Kanal	Förberedelser
Publicera gemensamma budskap (med ev. aktörsspecifika anpassningar) samt svara på frågor i sociala medier. <i>Ansvärga aktörer: [...]</i>	Alla i berörda kommuner Anhöriga Medier	Utsedda aktörers webbplatser och sociala medier. Länk från Krisinformation.se.	Producera frågor och svar (tillsammans med sakkunniga). <i>Ansvärga aktörer: [...]</i> Säkerställ bemanning för att svara på frågor och förse dem med gemensamma budskap samt frågor och svar. <i>Ansvärga aktörer: [...]</i>
Distribuera underlag med anpassade rekommendationer till: äldreboenden, asylboenden, tolkcentrum, trossamfund.	Grupper med särskilda behov: personer med annat språk än svenska som förstaspråk, personer som behöver hjälp med förflyttning, personer med tidigare traumatiska erfarenheter av utrymning.	Informationsblad. Vidareförmedlare (som för dialog med grupper med särskilda behov).	Producera målgruppsanpassade informationsblad (baserat på gemensamma budskap samt frågor och svar). <i>Ansvärga aktörer: [...]</i> Producera och förmedla anpassad information till vidareförmedlare. <i>Ansvärga aktörer: [...]</i>
VMA <i>Ansvärga aktörer: [...]</i>	Alla i berörda kommuner Anhöriga	SR m.fl.	Producera budskapet enligt rutin och gör beställning. <i>Ansvärga aktörer: [...]</i>
...

Figur 44 Exempel på utdrag från en fiktiv aktörsgemensam plan för kriskommunikations åtgärder vid en storskalig utrymning.

6.2.5 Genomföra åtgärder

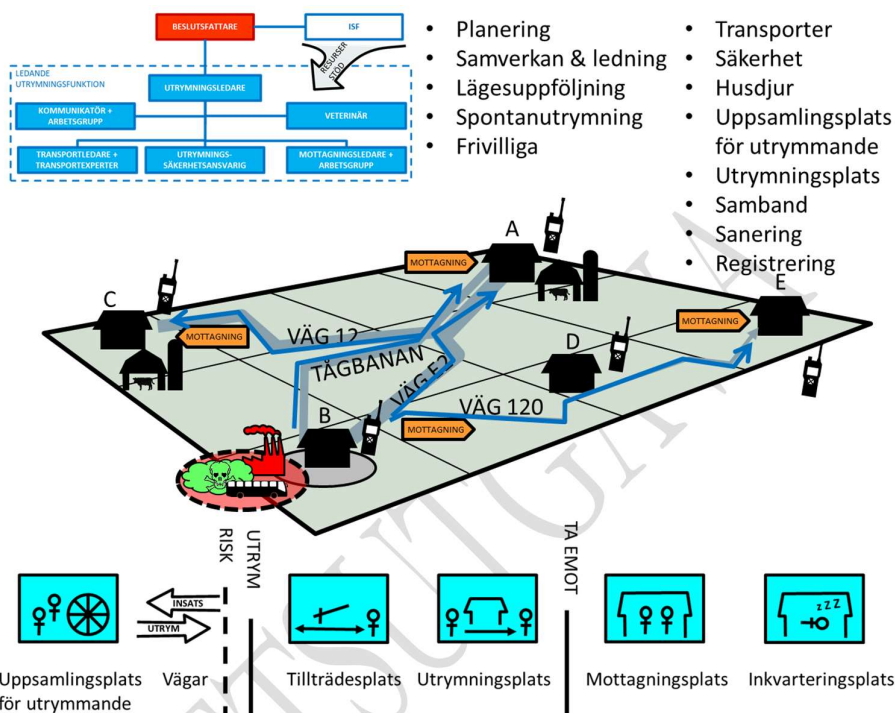
För att säkerställa samordning under genomförandet gör den aktör som ska verka för samordning löpande avstämningar i syfte att:

- följa upp att arbetet bedrivs enligt plan, mot de gemensamma målen
- säkerställa att arbetet bedrivs samordnat⁶¹

⁶¹ Kriskommunikation vid samhällsstörningar, s.40

7 Utrymning

Detaljplanera, samverka, leda, transportera, följa upp, säkerhet, platser, registrering

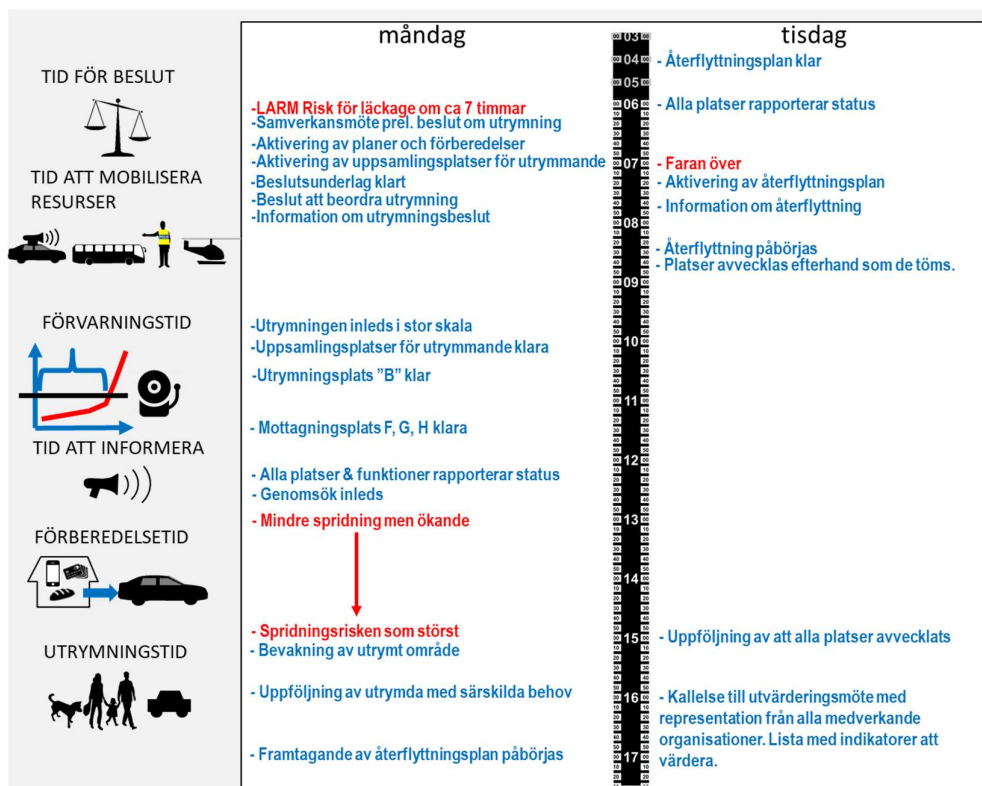

Figur 34 Översikt över några av de viktigaste delarna som måste fungera tillsammans vid en storskalig utrymning.

Utrymningskedet omfattar själva förflyttningen ut ur området till annan uppehållsplats som privat boende eller mottagningsplatser. De flesta människor (70-90%) kommer att ge sig av själva, men i vissa fall krävs att samhället bistår med hjälp i delar eller hela förloppet.

7.1 Detaljplanera

Efter att ett utrymningsbeslut är fattat finns det många arbetsuppgifter som måste fördelas mellan olika aktörer för att utrymningen ska fungera. Dessa arbetsuppgifter måste koordineras i tid och plats. Vid en utrymning är tidsaspekten mycket viktig så att stödjande funktioner finns på plats när behovet uppstår. En utrymning kan vara mer eller mindre tidskritisk, vilket lämnar olika mycket tid för förberedelser. Förflyttning av människor tar olika lång tid i anspråk beroende på områdets förutsättningar och tillgängliga resurser. Därtill kan utrymningsperioden (tills människor återflyttar) vara alltifrån några timmar till flera år. En tidplan bör utarbetas för att koordinera arbetet. Nedan ett fiktivt exempel på en tidplan och de viktiga tidsintervaller som utrymningsfunktionen bör beakta.

Figur 35 principiellt exempel på en tidsplan.

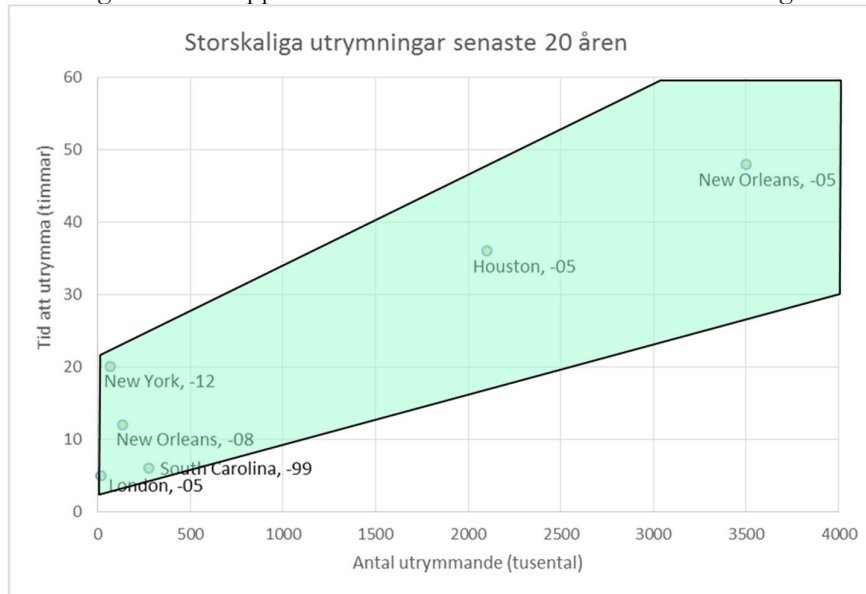
Följande tider är grundläggande för planeringen av att utrymma människor ur ett område.⁶² Flera av tidsperioderna kan ske parallellt.

- *Tid för beslut* (decision time) är tiden från förvarning till att det finns ett färdigt beslut att beordra en utrymning
- *Tid att mobilisera resurser* är tiden det tar från att beslutet fattats till att resurser bemannar olika funktioner som ska stödja utrymningen
- *Förvarningstid* är tiden från förvarning till dess att ett utsläpp eller annat hot sker
- *Tid att informera* (notification time) är tiden som krävs för att säkerställa att alla individer i utrymningsområdet får information om utrymningsbeslutet
- *Förberedelsetid* (preparation time) utgör tiden det tar för individer att besluta att de ska utrymma samt förbereda sig för att utrymma det angivna området

⁶² ERGO 77

- *Utrymningsstid* (response time) tiden det tar för individer att fysiskt förflytta sig ut ur utrymningsområdet (inte till mottagningsplats)

Nedan exempel på utrymningar som genomförts och hur lång tid de har tagit kopplat till antalet utrymmande. Det är mycket svårt att få exakta siffror i dessa sammanhang och tiden som anges är när merparten bedömts vara utrymda. Underlaget ska mer uppfattas som en indikation än en absolut sanning.

Figur 36 Exempel på tidsförhållande kopplat till antal utrymmande och hur lång tid det tar. (obs detta är inga exakta uppgifter och detta är en befolkning som har en viss vana kopplat till återkommande väderhändelser)

Många faktorer påverkar utfallet. Framkomlighet och tid på dygnet är en annan faktor som kan påverka utrymningstakten med upp till 30%. Personer som tvingas utrymma nattetid är av naturliga skäl mindre alerta då de väckts ur sin sömn och det är mörkt ute. Utrymningar nattetid tar längre tid än utrymning dagtid, bland annat eftersom människor tenderar att ta längre tid på sig att påbörja utrymningen, går långsammare och väljer säkra, men inte nödvändigtvis snabba, rutter.⁶³

7.2 Samverkan och ledning

7.2.1 Aktörgemensam inriktning och samordning

Få händelser leder till så stora behov av samverkan och ledning som en storskalig utrymning. Många myndigheter och samhällssektorer kan beröras på ett eller annat sätt. Därför är det viktigt att det finns ett aktörgemensamt arbetssätt som är väl känt och där personalen är utbildad och övad. I Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällsstörningar är detta arbetssätt beskrivet.

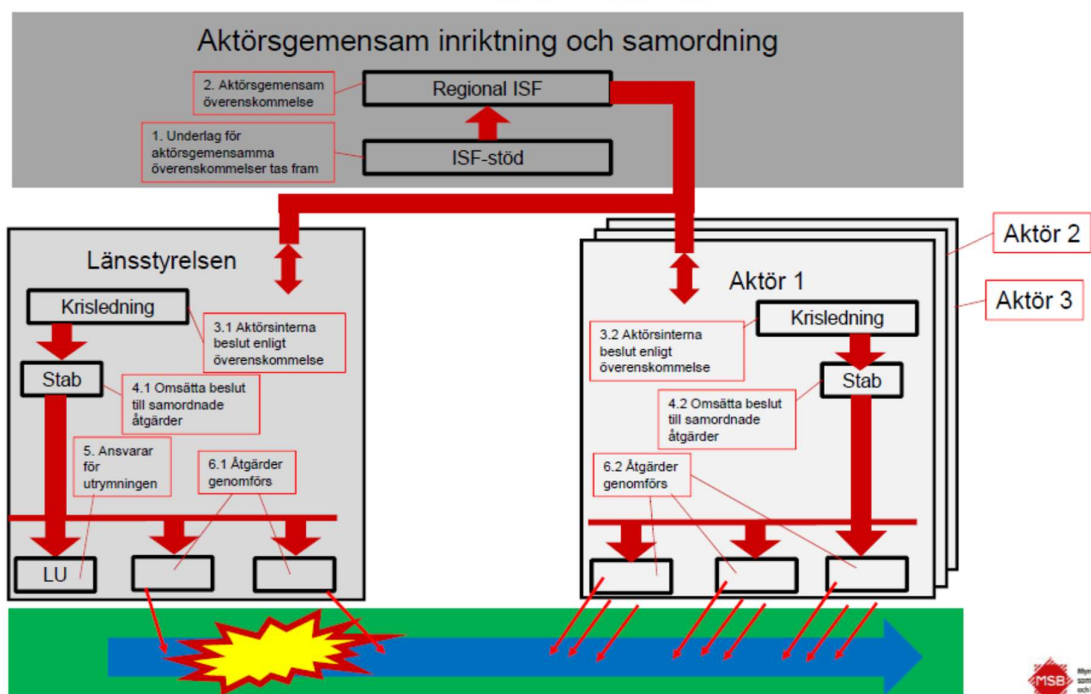
⁶³ <https://www.intechopen.com/books/multi-agent-systems/time-critical-mass-evacuation-simulation-combining-a-multi-agent-system-and-high-performance-computi>

Berörda aktörer upprättar en ”Inriktnings och samordningsfunktion”, ISF, för att aktörgemensamt komma överens om en inriktning och en samordning av resurser. Vård för en sådan ISF är myndighet med geografiskt områdesansvar. Varje enskild aktör får sedan leda sin egen organisation för att uppnå den effekt som inriktningen anger. Beroende på vilken anledningen till den storskaliga utrymningen är, kommer vissa aktörer att ha ett större ansvar än andra för att verkställa genomförandet.

På grund av komplexiteten och det stora behovet av samordning kommer länsstyrelsen i kraft av geografiskt områdesansvarig att leda och stå värd för en regional ISF vid storskalig utrymning. Räddningsledaren, polisinsatschefen eller annan berörd aktör kontakter vid den här händelsen länsstyrelsen för att etablera ISF.

Inriktnings och samordningsfunktionen etableras utanför aktörernas egna organisationer.

Nedan beskrivs ett antal steg för att åstadkomma inriktning och samordning vid storskalig utrymning.

Steg 1. Underlag för aktörgemensamma överenskommelser tas fram

Det första som görs är att ISF-stöd sammanställer en samlad lägesbild, analyserar den, tar fram olika handlingsalternativ och förslag till överenskommelse med konsekvensanalys. Under genomförandet följer ISF-stödet aktörernas genomförande, sammanställer rapporter, uppdaterar den samlade lägesbilden,

analyserar läget och föreslår efter behov nya inriktningar för Inriktnings och samordningsfunktionen.

Steg 2. Aktörgemensam överenskommelse

Inriktnings och samordningsfunktionen som består av berörda aktörer, kallas samman och beslutar om inriktning och samordning för storskalig utrymning.

Steg 3.1. Aktörsinterna beslut enligt överenskommelse.

Den aktörgemensamma överenskommelsen analyseras av länsstyrelsens krisledning för att fastställa vilka beslut som ska tas och vilka åtgärder som ligger inom länsstyrelsens ansvarsområde.

Steg 3.2. Aktörsinterna beslut enligt överenskommelse.

Den aktörgemensamma överenskommelsen analyseras av aktörernas krisledningar för att fastställa som ska tas och vilka åtgärder som ligger inom respektive aktörs ansvarsområde.

Steg 4.1. Omsätta beslut till samordnade åtgärder

Staben omsätter besluten till order och åtgärder inom den egna organisationen och följer upp genomförandet och rapporterar kontinuerligt till krisledningen.

Steg 4.2. Omsätta beslut till samordnade åtgärder

Staben omsätter besluten till order och åtgärder inom den egna organisationen och följer upp genomförandet och rapporterar kontinuerligt till krisledningen.

Steg 5. Ansvarar för utrymningen

Ledande utrymningsfunktionen, LU, är den enhet som svarar för genomförandet för den storskaliga utrymningen.

Steg 6.1 Åtgärder genomförs.

Koordinerade åtgärder genomförs för att genomföra beslutet om inriktning och samordning.

Steg 6.2 Åtgärder genomförs.

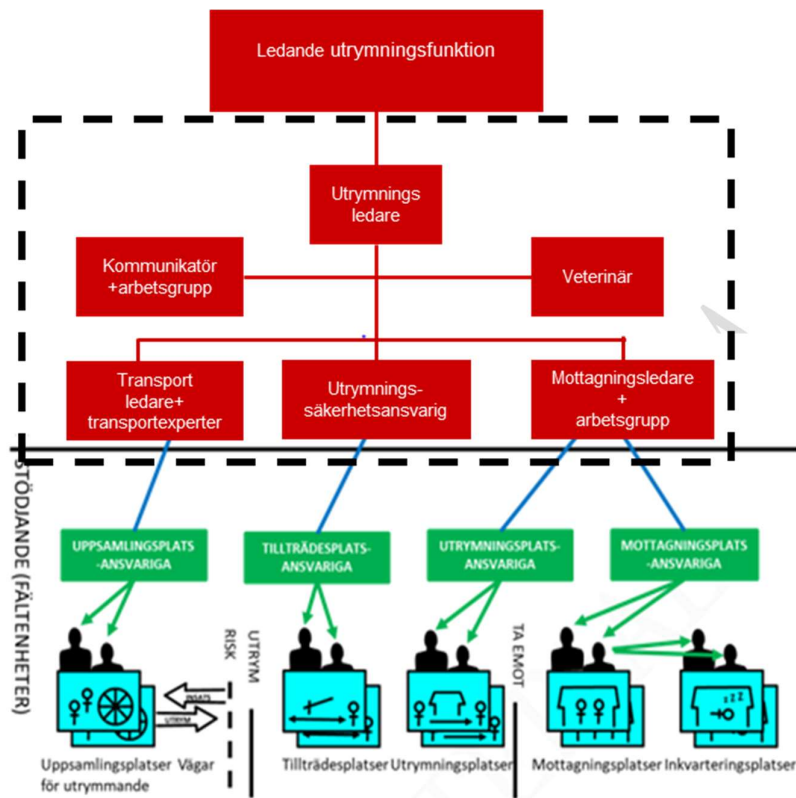
Koordinerade åtgärder genomförs för att genomföra beslutet om inriktning och samordning.

Funktionen/rollen som fattat beslut om utrymning kallas för *beslutsfattaren*.

Beslutsfattaren rekommenderas att tidigt utser en utrymningsledare som bygger upp en ledande utrymningsfunktion som hantera själva utrymningen.

Hur utrymningsfunktionen ska utformas och bemannas kan variera. Den kan bemannas med förutpekade och utbildade personer eller byggs upp för stunden av de personer och kompetenser som finns att tillgå. I det senare fallet är det lämpligt att ha roller med tydliga rollbeskrivningar som underlättar etablerandet av funktionen. Nedan presenteras ett exempel på hur ledande och stödjande utrymningsfunktioner kan organiseras. Den ledande utrymningsfunktionen (LU) utgör en bakre (eller inre) stab och arbetar nära eller ingår i den stab som leder

insatsen. Övriga stödjande funktioner verkar på fältet och ansvarar för ledning och samordning inom respektive plats

Figur 44 Exempel på övergripande organisation för att leda och samordna en utrymning.

7.2.2 Utrymningsledare

Koordinerar utrymningen på uppdrag av beslutsfattaren. Utrymningsledaren kan exempelvis ha följande uppgifter:

- Ansvarar för skapandet av en lägesbild för utrymningen
- Bistår beslutsfattaren med rekommendation om vilket utrymningsalternativ som är lämpligt
- Författar utrymningsbeslutet åt beslutsfattaren
- Svarar för planering och genomförande och uppföljning av utrymningen
- Har löpande kontakter med beslutsfattaren och ISF

Bemanningsförslag: lämplig person från polisen, kommunen eller länsstyrelsen som har god kunskap om storskaliga utrymningar.

7.2.3 Kommunikatör med arbetsgrupp

Analyserar informationsbehovet och omsätter information från utrymningsfunktionen till budskap till de som ska utrymmas och de som berörs av utrymningen.

Exempel på uppgifter:

- Omvärldsbevakar händelsen och utrymningen
- Skapar kommunikativ lägesbild kopplat till utrymningen
- Genomför löpande informationssamverkan med de aktörer som berörs av utrymningen
- Skapar eller levererar till aktörsgemensam plan för kriskommunikationsåtgärder
- Producerar kommunikationsmaterial (exempelvis i text, ljud, bild och skyltar)
- Tillser distribution av fysiskt kommunikationsmaterial
- Stödjer och har löpande kontakt med fältinformatörer på olika fysiska platser
- Agerar beslutsstöd till utrymningsledaren i övergripande kommunikationsfrågor
- Aktivering av fältinformatörer samt löpande kontakter med fältinformatörerna

Bemanningsförslag: Kommunikatör samt en arbetsgrupp med kunskaper om den kommunikation som är betydelsefull vid storskaliga utrymningar.

7.2.4 Fältinformatör

Denna roll framgår inte av organisationsbilden ovan. Fältinformatörer allokeras av utrymningsfunktionen till utpekade fysiska platser. Fältinformatören ansvarar för att bemöta och tillgodose informationsbehov hos allmänhet och utrymmande.

Exempel på uppgifter:

- Bemöta allmänhet och utrymmande och besvara frågor enligt anvisningar från utrymningsfunktionen
- Distribuera fysiskt informationsmaterial såsom flygblad eller affischer
- Lämna underlag till kommunikativ lägesbild i kontakt med Kommunikatören i utrymningsfunktionen
- Vid behov begära kompletteringar från utrymningsfunktionen av ytterligare information såsom belagd fakta eller informationsmaterial

7.2.5 Transportledare med arbetsgrupp

Transportledare med arbetsgrupp koordinerar de transporter för alla transportslag som aktörerna behöver göra för att stödja utrymningsförloppet. De håller kontakt med expertmyndigheter och transportföretag och svarar även för att uppsamlingsplatser för utrymmande blir upprättade. Utöver detta kan de ansvara för att:

- bedöma kapaciteten för olika vägar
- föreslå uppsamlingsplatser för utrymmande samt utrymningsvägar
- säkerställa att utrymningsvägarna inte leder genom områden med onödiga risker i samråd med utrymningssäkerhetsansvarig
- kontrollera att det går att ta sig till utrymningsvägarna från utrymningsområdet
- förbereda arbetssätt att kontrollera och följa upp utrymningsrörelserna ut ur området
- tillsammans med säkerhetsansvarig upprätthålla ordning och säkerhet längs utrymningsvägarna
- säkerställa, så långt det är praktiskt möjligt, bärgningsresurser för trasiga fordon, tankställen, dricksvatten samt anvisning för uträttande av naturbehov
- stödja, om möjligt, intresseorganisationer och föreningar med utrymning av djur ur området
- skapa resurser för transporter av människor, djur och förnödenheter
- säkerställa att transporter sker till mottagningsplatser med rätt antal enligt mottagningsledarens underlag
- ta emot beställningar av specialtransporter (ex. behov av liggande transport, personer utan möjlighet att ordna egen transport och som inte kan ta sig till uppsamlingsplats för utrymmande och djurtransporter)
- stödja sjukvården med att organisera konvojer som inte blir låsta i trafiken (för känsliga patienter som inte klarar att bli fast i långa bilköer)
- stödja med transporter av förnödenheter till uppsamlingsplats för utrymmande samt utrymnings- och mottagningsplatser

Experter bör tillföras för en eller flera transportslag som stödjer transportledaren i arbetet med att planera, genomföra och följa upp transporter i samband med utrymning. Kunskaper om specialtransporter är särskilt värdefulla, exempelvis större sjuktransporter, konvojkörningar, transport av internerade, djurtransporter och underhållstransporter till olika platser.

Bemanningsförslag: Personal från transportfunktion inom offentlig verksamhet eller privat aktör med transportkunskaper exempelvis kollektivtrafikmyndighet eller transportbolag. Som experter är det önskvärt med företrädare för olika privata aktörer inom aktuella transportslag.

7.2.6 Uppsamlingsplatsansvarig

Uppsamlingsplatsansvarig ansvarar för en uppsamlingsplats för utrymmande och de som befinner sig där. Utöver detta uppsamlingsplatsansvarig ansvarar för att:

- verkställa upprättande av en uppsamlingsplats för utrymmande enligt uppdrag från transportledaren samt håller löpande kontakt med transportledaren
- rapportera löpande hur många som utrymts från platsen och vart de har transporterats

Bemanningsförslag: Lämplig tjänsteman med projektledarkompetens.

Se *uppsamlingsplats för utrymmande* för mer detaljer

7.2.7 Mottagningsledare med arbetsgrupp

Mottagningsledare med arbetsgrupp ansvarar för koordinering av mottagandet av de utrymda som behöver stöd i form av en utrymningsplats eller mottagningsplats. Till sin hjälp behöver mottagningsledaren en arbetsgrupp som kan dela på det relativt omfattande arbetet. Arbetsgruppen kan exempelvis ha ansvar för att:

- föreslå utrymningsplats (er) till utrymningsledaren, verkställa upprättande av sådana samt hålla löpande kontakt med utrymningsplatsansvarig(a)
- föreslå mottagningsplats(er) med tillhörande mottagningsområden till utrymningsledaren, verkställa upprättande av sådana samt hålla löpande kontakt med mottagningsplatsansvariga
- beräkna tillgången till förläggningsplatser och skapa underlag för transportledaren att transportera utrymda till rätt plats
- säkerställa att utrymmande med särskilda behov hanteras i samråd med specialtransport, socialtjänst och hälso- och sjukvård
- initiera arbetet med att finna mer permanenta boendelösningar om händelsen är sådan att de utrymda inte bedöms kunna återvända på mycket lång

7.2.8 Utrymningsplatsansvarig

Utrymningsplatsansvarig ansvarar för en viss utrymningsplats där personen också befinner sig. Den utrymningsplatsansvariga kan lämpligen ansvarar för att:

- upprätta en utrymningsplats enligt uppdrag från mottagningsledaren och hålla löpande kontakt med denne
- löpande rapporterar hur många som mottagits och hur många som lämnat och vart de har transporterats

Se *utrymningsplats* för mer detaljer,

7.2.9 Mottagningsplatsansvarig

Mottagningsplatsansvarig ansvarar för en mottagningsplats. Den ansvariga bör befinna sig på mottagningsplatsen och ha till uppgift att:

- upprätta av en mottagningsplats enligt uppdrag från mottagningsledaren
- hålla löpande kontakt med mottagningsledaren
- löpande rapportera hur många som mottagits samt kvarvarande kapacitet
- rapportera behov av avlastning om det mottagits fler än mottagningsplatsen kan hantera

Se *mottagningsplats* för mer detaljer

7.2.10 Utrymnings säkerhetsansvarig

Utrymnings säkerhetsansvarig koordinerar säkerhetsfrågor för hela utrymningsförloppet och agerar kontaktpunkt för dessa frågor i utrymningsfunktionen samt:

- analyserar risker exempelvis exponering av farliga ämnen längs utrymningsvägen, trafikolyckor, brottlighet, upplopp etc,
- håller löpande kontakter med polis och resurser för att upprätthålla ordning och säkerhet samt bevakning och genomsök av området
- föreslår tillträdesplats (er) till utrymningsledaren, verkställer upprättande av sådana samt håller löpande kontakt med tillträdesplatsansvariga(a)
- föreslår avspärningar vid obevakade passager in i området
- skapar en lägesbild över säkerhetsläget
- reducerar riskerna för diskriminering i hanteringen av människor och tilldelning av hjälp till människor
- skapar åtgärder för att undvika eller hantera konflikter och brott
- skapar särskilda trygghetsåtgärder för utsatta grupper som exempelvis ensamma barn och funktionshindrade
- bör ha sakkunnighjälp från någon med genus/jämställdhetsutbildning

7.2.11 Tillträdesplatsansvarig

Tillträdesansvarig ansvarar för en tillträdesplats. Den ansvariga bör befinna sig på tillträdesplatsen och ha till uppgift att:

- upprätta en tillträdesplats enligt uppdrag från utrymnings säkerhetsansvarig
- hålla löpande kontakt med utrymnings säkerhetsansvarig
- rapportera när någon begärt tillträde, vilket ärende det gäller och hur länge

Se *tillträdesplatser* för mer detaljer

7.2.12 Veterinär med arbetsgrupp

Som nämnts tidigare kommer det att vara en stor mängd husdjur som av olika skäl bör utrymmas eller tas omhand på andra sätt vid en utrymning. Det kan därför vara lämpligt att ha med en utbildad veterinär (eller annan djurkunnig) som rådgivare för olika djurrelaterade frågor. Nedan följer exempel uppgifter en veterinär kan ansvara för.

- Hålla kontakter med Jordbruksverket för statistik kring olika typer av djur i området
- Rådgivning kring tillgång till anläggningar som kan ta emot lantbruksdjur
- Rådgivning vid transportplanering av djur
- Rådgivning vid beslut om avlivning
- Rådgivning vid sanering av djur
- Rådgivning kring de förberedelser som behöver göras för att ta emot djur
- Kontakter med organisationer som har kunskaper om att ta hand om djur som LRF och Blå stjärnan
- Vid behov föreslå anläggningar som kan ta emot lantbruksdjur till mottagningsledare

Bemanningsförslag: utbildad veterinär med kunskaper om storskalig utrymning samt administrativa stödpersoner.

7.2.13 Samordning av resurser

I vissa utrymningssituationer kan det inträffa att flera aktörer (beslutsfattare) har fattat beslut om storskalig utrymning i angränsande eller delvis överlappande områden. Om det uppstår oklarheter kring gränsdragning och fördelning av resurser vid ett genomförande av en utrymning bör samverkan omgående ske för att uppnå likartad krishantering.

7.2.14 Avveckling av utrymningsfunktioner

Utrymningsfunktionens arbetsbelastning bedöms variera över tiden. I inledningsskedet är arbetet omfattande för alla delfunktioner och de är verksamma parallellt. När det utrymda området tömts upphör verksamheten med uppsamlingsplats för utrymmande och utrymningsplats. Det gör att resurser som hanterar dessa funktioner kan övergå till att stödja mottagningsverksamheten. Efterhand kommer även mottagningsverksamheten att stabilisera sig och kräva mindre arbete. Det är senast vid denna tidpunkt dags att påbörja planering för återflyttning och skapa en återflyttningsplan. När återflyttningsplanen är klar, och behovet av en ledande utrymningsfunktion minskar, kan funktionen avvecklas i sin helhet. Om arbetet med återflyttning bedöms bli omfattande när det väl är dags, kan utrymningsfunktionen vilande läggas i avvaktan på återflyttning. Därefter bör utvärdering göras som en del i avvecklingsarbetet. Mer om utvärdering finns i *planeringsstödet* samt *indikatorer för utvärdering* se avsnitt *läsanvisning*.

7.3 Lägesuppföljning och rapportering

För att kunna följa upp och samordna en utrymning är det nödvändigt med rapportering till utrymningsfunktionen. Alla platser och annan utrymningsverksamhet bör rapportera in sitt läge vid fasta tider, exempelvis i en periodisk rapport som lämnas in varannan timme. Om det inträffar något som utrymningsledaren snabbt behöver känna till görs en särskild rapport som skickas så fort som möjligt.

Exempel på innehåll i en periodisk eller särskild rapport:

- sammanfattning av läget i en till två meningar
- antal mottagna personer
- antal personer som lämnats att klara sig på egen hand
- antal personer som av transporterats och deras destination
- skadade eller kontaminerade⁶⁴ personer
- antal inkvarterade
- ordning och säkerhetsfrågor
- transportbehov och trafikfrågor
- antal djur och särskilda behov kopplat till dem
- bemanningsfrågor kopplat till platser
- resursbehov
- behov av information

För mottagningsplats:

- Antal kvarvarande förläggningsplatser

Det övergripande flödet och de störningar som kan uppstå presenteras, baserat på rapporterna, lämpligen så nära realtid som möjligt i ett GIS-system. Lägesuppföljningen ska också användas för löpande riskanalyser.

7.4 Spontanutrymning

Vid vissa situationer väljer personer i eller i anslutning till riskområden att utrymma på egen hand, utan att ett formellt beslut om utrymning fattats. Vid spontanutrymning har myndigheterna troligen inte fastställt någon plats eller riktning som pekar ut vart de utrymmande bör ta vägen. Därför kan det vara svårt att förutsäga hur flödena kommer att bli. Den planering som görs för att hantera en beordrad utrymning kan i tillämpliga delar användas för att minska negativa konsekvenser vid spontanutrymning. Exempel på åtgärder som kan underlätta:

⁶⁴ Personer som har fått ett farligt ämne på sig som exempelvis gifter eller radioaktiva ämnen.

- förtydligande om det hot som föranleder spontanutrymningen och beslut om utrymning inte har fattats
- trafikinformation om rekommenderade vägar samt blockering av vägar som leder i farliga eller på annat sätt olämpliga riktningar
- tips om vad spontanutrymmande ska ta med sig för att undvika att behöva göra akuta insatser när det saknas exempelvis vatten, mat och värme
- lämpliga platser att ta sig till om man ändå väljer att spontanutrymma (för att så långt möjligt styra flödet av utrymmande)

7.5 Organiserade frivilliga

Vid organisering och genomförande av en storskalig utrymning är det troligt att de ansvariga aktörernas egen personal inte kommer räcka till. Det kan därför komma att behövas extra personal och en bra lösning är då att använda frivilliga försvarsorganisationer eller andra frivilligorganisationer. Frivilligresurserna är redan organiserade på ett sätt som underlättar rekrytering, utbildning och ledning. Frivilliga kan användas som en generell resurs för olika typer av krishantering om avtal skrivs i förväg. Det är viktigt att tänka igenom följande inför användandet av frivilliga:

- att avtal lämpligen ingås i redan i planeringsstadiet
- vilket behov som finns
- vilka uppgifter som är lämpliga att överlämna till frivilliga
- hur snabbt de frivilliga behöver kunna aktiveras
- vilken kompetens som de frivilliga kan bidra med
- behov av utbildning och övningar
- hur en fungerande ledning av frivilliga och spontanfrivilliga kan säkerställas vid alla platser som ska bemannas
- i en nödsituation med farliga ämnen måste riskerna för de frivilliga ha beaktats genom utbildning och eventuellt utrustning. Exempelvis vid en radiologisk nödsituation får personer i allmänheten inte tilldelas uppgifter som kan leda till stråldoser som överskrider dosgränserna⁶⁵

Mer information om frivilligorganisationer finns att få här:

<https://www.msb.se/sv/arnesomraden/krisberedskap--civilt-forsvar/frivilliga>

Säkerställ att de frivilliga som ingår avtal inte är krigsplacerade för någon annan uppgift så att de inte kan ge det stöd som behövs vid höjd beredskap. Utrymning måste kunna genomföras både i fred och i krig.

⁶⁵ Strålskyddsförordningen (2018:506) 2 Kap §8

7.6 Spontanfrivilliga

Vid en storskalig utrymning kan det finnas ett mycket stort behov av spontanfrivilliga för att säkerställa kapacitet och uthållighet vid olika platser. Det krävs därför insikt hos offentliga aktörer om att spontanfrivilliga med stor sannolikhet kommer att dyka upp under större händelser och att det behövs en plan för hur de ska göra nytta.⁶⁶

Erfarenheter från exempelvis skogsbränderna 2014 och 2018 samt flyktingsituationen 2015 visar att det var många spontanfrivilliga som erbjöd sitt stöd. Inom frivilligorganisationerna finns ofta metoder att organisera spontanfrivilliga. Det är nödvändigt att planera för följande.

- Att det finns frivilligsamordnare ute på utrymningsplatser och mottagningsplatser med förmåga att administrera spontanfrivilliga
- Kriterier för bedömningen av de frivilligas lämplighet att medverka (pålitlighet, ålder, medicinska begränsningar, behov av specialmat, allergier etc.)
- Metod för att ta tillvara speciella kunskaper och färdigheter hos den frivillige (körkort, sjukvård, språk etc.)
- Formulär för kontaktuppgifter och andra formalia
- Tydliga standardavtal som reglerar arbetsgivaransvar, försäkring och ersättning till den som är frivillig
- Utmärkande symboler för att veta att personen arbetar som en frivillig exempelvis varselvästar

⁶⁶ Sara Bondesson, Fredrik Bynander och Helena Hermansson, *Att samverka i kris. Vanliga människor i ovanliga situationer*. Nordic Academic Press, 2019. ISBN: 987-97-88909-42-8, s.139.

7.7 Transporter

Figur 37 Utrymning i Houston samt olika behov uttryckt i vägs skyltar och symboler

En uppskattning är att antalet personer som behöver hjälp med transporter vid en utrymning varierar mellan ca 10-30%, beroende på utrymningsområdets förutsättningar. I normala fall bör resterande 70-90 % kunna förflytta sig på egen hand genom egna fordon, kollektivtrafik, cykel eller till fots. Hanteringen av planering, genomförande och uppföljning av transporter hanteras av transportledaren och den funktion som hen leder.

7.7.1 Transporter för hjälpbehövande

Det finns många olika skäl till att personer behöver hjälp med transporter. Exempel på sådana kategorier är:

- Personer utan tillgång till eget fordon
- brist på drivmedel (exempelvis bensin, diesel, ström eller gas)
- personer som talar andra språk och därmed behöver stöd att förstå hur de ska transportera sig
- psykiska eller medicinska förhållanden som förhindrar egen rörlighet

- frihetsberövade som kräver säkra transporter
- förskole- och skolgruppstransporter (om föräldrar inte hinner hämta barnen)
- människor med djur som kräver anpassade djurtransporter

För att underlätta transporter för olika hjälpbehövande kan nedanstående åtgärder vara lämpliga:

- identifiera och sammanställ behov och resurstillgång
- erbjud gratis kollektivtrafik ut ur området
- kommunicera tydligt vilka uppsamlingsplatser som finns för utrymmande och informera de som inte kan ta sig till dessa att de måste anmäla detta till ett upplysningsnummer där beställningstransporter kan hanteras
- uppmana människor att hjälpas åt och att alla bilar ska vara fyllda när de kör ut ur området
- för särskilt känsliga patienter på exempelvis sjukhus kan det vara en fråga om liv eller död att transporten tar så kort tid som möjligt. Därför kan det om möjligt behöva organiseras konvojer med transporter som inte får stoppas

7.7.2 Hantera trafikflöden

De som utrymmer med eget fordon utgör en stor del av de utrymmande och det kommer sannolikt att uppstå trafikproblem som påminner om rusningstrafik i storstäderna. För att underlätta framkomligheten och korta ner utrymningstiderna kan följande åtgärder vara lämpliga.

- Bedöm hur allmänheten kan förväntas välja att förflytta sig på eget initiativ. Tillgången till kollektivtrafik kan vara en avgörande faktor
- Värdera tillgängliga vägar efter avstånd till mål, kapacitet, bärighet, skador på infrastruktur och sårbara punkter (exempelvis broar & tunnlar)
- Planera för reservvägar och fördela trafikflödena på fler vägar om möjligt
- Om utrymningen måste ske över vatten behöver tillgång till fartyg och vägfärjor beaktas i planeringen
- Överväg om vägar kan enkelriktas i båda körfälten för att öka kapaciteten
- Var tydlig med vilka utrymningsvägar som ska användas i första hand och vilka som ska undvikas. Det kan finnas insatsvägar där räddningsfordon måste komma fram. Använd radioinformation, dirigering, vägvisning samt fasta och mobila skyltar
- Säkerställ så långt möjligt service efter vägen i form av sjukvårdsplatser, platser för larm via fast telefon, toaletter, nödproviant, dricksvatten och drivmedel

- Säkerställ vägassistans med specialfordon som kan bogsera undan trasiga fordon och eventuellt föra dem till verkstad

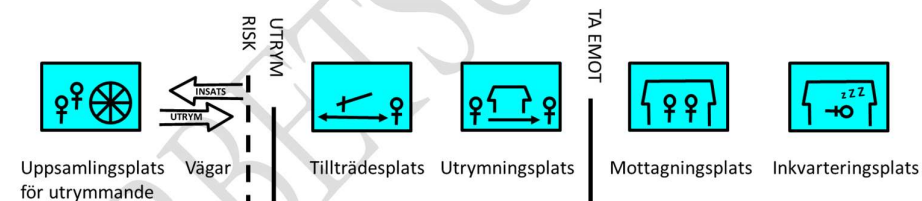
För att hantera trafikflöden enligt ovan rekommenderas ett nära samarbete mellan Polisen, Trafikverket, kollektivtrafikmyndigheter, kommunala trafikverksamheter samt transportledningen i utrymningsfunktionen.

7.7.3 Transport och drivmedelsavtal

Avtal bör upprättas mellan berörda aktörer, kollektivtrafikmyndigheter och transportbolag för alla trafikslag. Eftersom det finns risk att ett transportbolag anlitas av flera aktörer behövs en prioriteringsordning som anger vilka transporter som ska gå först. En resursinventering behöver också göras och kontinuerligt uppdateras. I den bör om möjligt förtecknas exempelvis fordon, utrustning och förare.⁶⁷ Förare kan avtalas med frivilligorganisationer, se avsnittet *organisera frivilliga*. Förutom fordon måste även tillgången till drivmedel säkerställas.

Dialog med Försvarmakten om transportresurser är nödvändig för att säkerställa att den resurs som avtalats finns tillgänglig även vid höjd beredskap och krig. Denna dialog bedöms omfatta sekretessbelagda uppgifter.

7.8 Uppsamlingsplats för utrymmande och Utrymningsplats

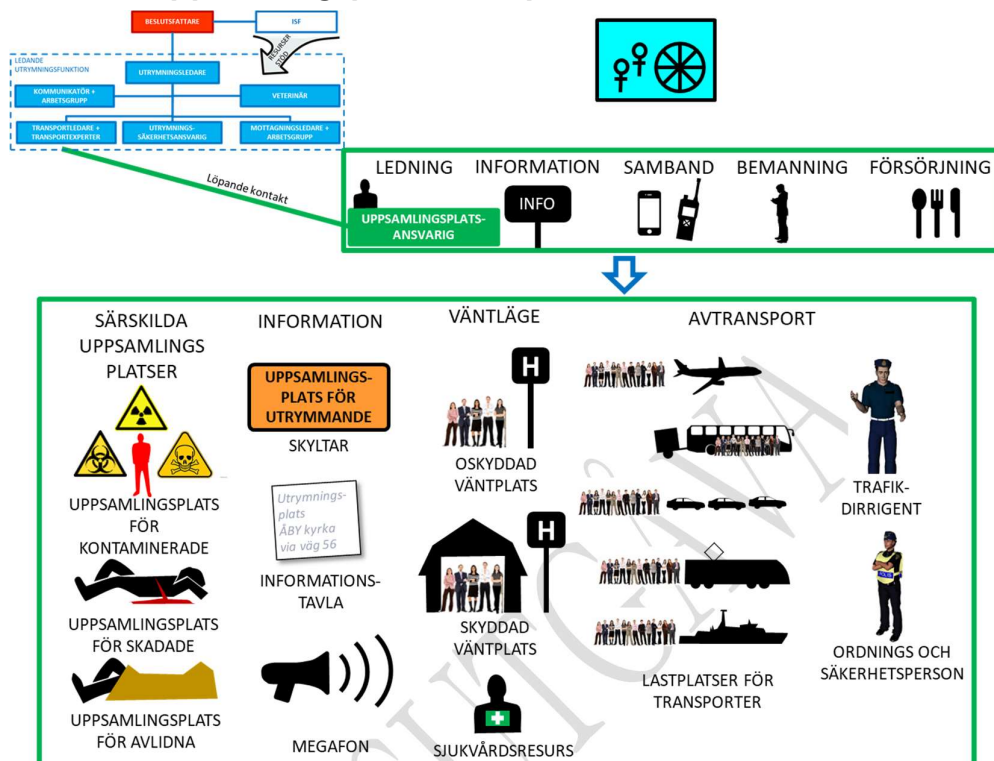

Figur 38 Översikt över de olika platserna och flödet

Vid en storskalig utrymning upprättas uppsamlingsplatser för utrymmande innanför, eller om det anses mer lämpligt precis utanför risk- eller utrymningsområdet. Vid behov upprättas en eller flera utrymningsplatser utanför området. Efter att utrymningen genomförts behöver även tillträdesplatser upprättas för att underlätta möjlighet att under kontrollerade former ta sig in i det utrymda området vid speciella omständigheter.

⁶⁷ Gamla vägledningen

7.8.1 Uppsamlingsplats för utrymmande

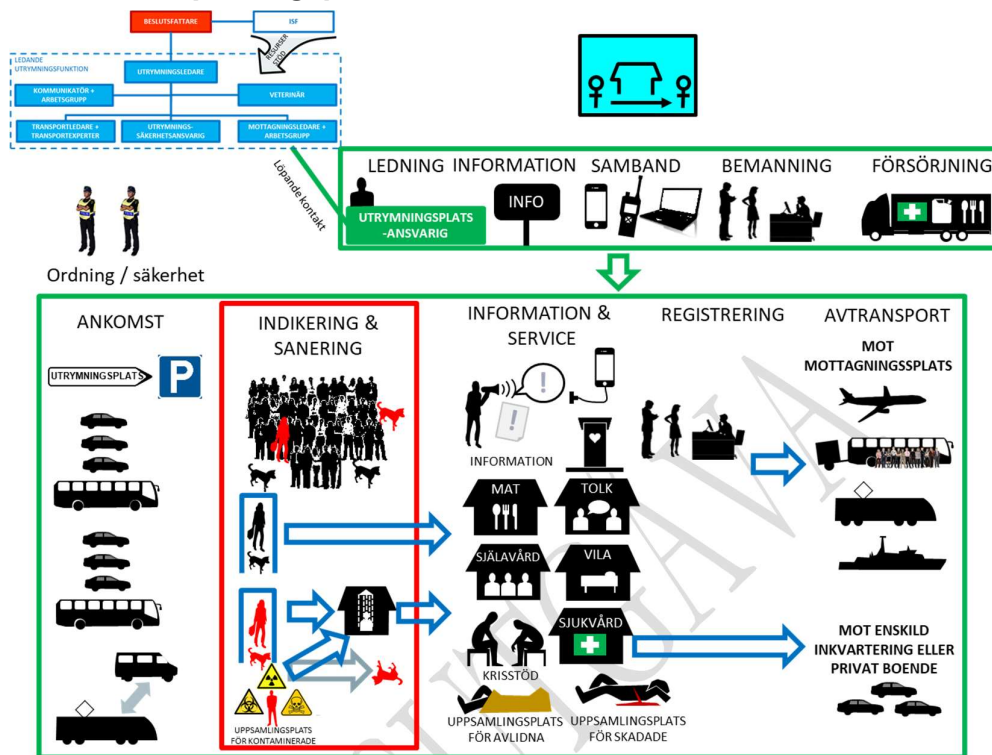

Figur 39 Exempel på uppsamlingsplats för utrymmande

Uppsamlingsplatser för utrymmande skapas på olika ställen i utrymningsområdet. Hit beger sig människor som behöver hjälp att ta sig ut ur området. På uppsamlingsplatser för utrymmande behövs informationstavlor, högtalare, ett flöde av transportmedel från platsen, trafikdirigering, skydd mot väder och vind samt personal som svarar för ordning. Lämpliga uppsamlingsplatser för utrymmande är större torg eller knutpunkter där människor enkelt kan bli upphämtade och där transporter smidigt kan rulla ut från området. Vid vissa händelser kan det även behöva upprättas uppsamlingsplatser för kontaminerade, avlidna och skadade.

För planering av uppsamlingsplatser se avsnitt 3.4.2. *Stödjande utrymningsfunktioner.*

7.8.2 Utrymningsplats

Figur 40 Exempel på utrymningsplats (om sådan används)

Utrymningsplatser upprättas i utkanten av utrymningsområdet för de utrymnande som har behov av stöd innan de förflyttar sig vidare till en mottagningsplats eller annat boende. Hit kan många komma gående ut ur utrymningsområdet. De som kan ta sig till mottagningsplatsen utan att besöka utrymningsplatsen ska uppmanas att göra det.

För planering av utrymningsplatser se avsnitt 3.4.2. Stödjande utrymningsfunktioner.

Tiden på utrymningsplatsen bör vara så kort som möjligt. En stationär utrymningsplats kan upprättas i befintliga byggnader som normalt har andra funktioner. En mobil utrymningsplats har grundläggande utrustning packad och kan upprättas på valfri plats vid behov.

Organiseringen av utrymningsplatsen bör vara i form av ett flöde där utrymnande ankommer och avtransporteras. Däremellan lämnas information och olika typer av service. Nedan en sammanställning av olika funktioner:

- **Ankomst** omfattar hela hanteringen av skyltning och anvisningar för att utrymnande och transporter med utrymnande ska kunna hitta till

utrymningsplatsen och parkera sitt transportmedel. Det finns också behov av transporter mellan allmänna kommunikationsmedel som järnväg eller flyg till utrymningsplatsen.

- **Indikering och sanering** aktiveras endast om händelsen är sådan att det finns risk att kontaminerade eller smittade människor kommer till utrymningsplatsen. Planeringen omfattar då en mer strikt kontroll över alla som anländer. Ingen, varken människa eller djur, får gå vidare in i utrymningsplatsen innan de kontrollerats genom indikering eller hälsokontroll. Om kontrollen visar på kontamination eller smitta måste sanering eller vård kunna ske om så är motiverat. I väntan på sanering upprättas en uppsamlingsplats för kontaminerade. Många kontaminerade kan med rätt utrustning ofta göra stora delar av saneringen själv. Djur bör även kunna avlivas vid behov. Se mera under avsnittet Sanering.
- **Information och service.** Information bedöms vara en av de mest prioriterade delarna. Med rätt information undviks missförstånd och de utrymmande får en större acceptans för situationen och de krav den ställer på dem. Annan service kan vara toaletter, tolkar, dricksvatten, måltider, kortvarig vila, sjukvård eller krisstöd, finansiellt stöd, laddning av telefoner, stöd med husdjur, sjukvård och hantering av skadade och avlidna. All service vid en utrymningsstation är tänkt att vara kortvarig och syftande till att de utrymmande snabbt ska kunna transporteras vidare.
- **Registrering** riskerar att utgöra en flaskhals i flödet genom utrymningsplatsen. Det bedöms inte som nödvändigt för alla att registrera sig och det rekommenderas därför att detta är valfritt och organiseras i slutet av flödet. För de som behöver fortsatt stöd av myndigheterna med transporter och annat krävs dock en registrering. Se mer under avsnittet registrering.
- **Avtransport** efter att de utrymda fått det stöd de behöver lämnar de platsen. Det kan ske via en ordnad transport eller med egen transport till en mottagningsplats. Det är här viktigt att avrapportera detta så att mottagningsledaren vet om detta.

7.9 Samband

Samband innebär att kunna hålla kontakten mellan geografiskt utspridda aktörer. System som säkerställer detta kallas för sambandssystem. Alla platser och utrymningsfunktionen måste ha fungerande samband, minst via radio men gärna även via e-post eller liknande system. Det underlättar samarbetet mellan utrymningsfunktionen, utrymnings- och mottagningsplats om filer med sammanställningar kan skickas med e-post. Hur sambandet löses i varje enskilt fall kan variera men frågan om sekretess för personuppgifter bör beaktas i planeringen. Post- och telestyrelsen (PTS) kan kontaktas för att nå mobiloperatörerna och identifiera behov av utökad mobilkapacitet. Följande är exempel på samband som kan upprättas:

- E-post – bifoga filer med rapporter, kartor och information att sprida
- fast telefon (trådbunden telefon)
- mobiltelefon
- Rakel
- kortvågsradio för långa avstånd
- jaktradio för kortare avstånd
- bil- eller motorcykelordonnans som kör meddelanden och underlag mellan olika platser

För mer stöd kring sambandsfrågor kan MSB:s skrift *Så gör du en lednings- och sambandsanalys för Rakel*, MSB440 och *Vägledning för säker och robust samverkan*, ISBN: 978-91-7383-881-8 vara ett stöd i arbetet.

7.10 Sanering

Människor, fordon och utrustning kan bli kontaminerade med farliga ämnen i samband med exempelvis olyckor i industrier, transporter med farligt gods eller av verkan från olika vapensystem exempelvis kärnvapen. Vid kärnkraftsolyckor är organiserad personsanering endast motiverad vid mycket stora utsläpp. Sanering från farliga ämnen hanteras i första hand på skadeplats eller nära platsen för kontamineringen. Vid en utrymning är det inte osannolikt att personer, fordon och utrustning som rör sig bland de utrymmande får med sig farliga ämnen. Därför bör planering för storskalig utrymning även innefatta planera för sanering vid uppsamlings-, utrymnings- och mottagningsplatser. I detta avsnitt återges översiktlig information om sanering av främst människor (personsanering) som ett övergripande planeringsunderlag. Mer om personsanering finns att läsa i *Personsanering på skadeplats*, regional samordningsfunktion Gävleborg, Länsstyrelsen Gävleborg, Rapport 2016:1 samt *Teknik vid olyckor med farliga ämnen*, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB308.

Syftet med personsanering är att avbryta eller minska exponeringen av det eller de farliga ämnen som finns på den kontaminerade personen. Personsanering genomförs för att:

- förhindra att den kontaminerade personen får skador
- förhindra att insatspersonalen skadas
- förhindra att andra människor skadas
- förhindra att omgivningen kontamineras, till exempel ambulans och andra transportfordon

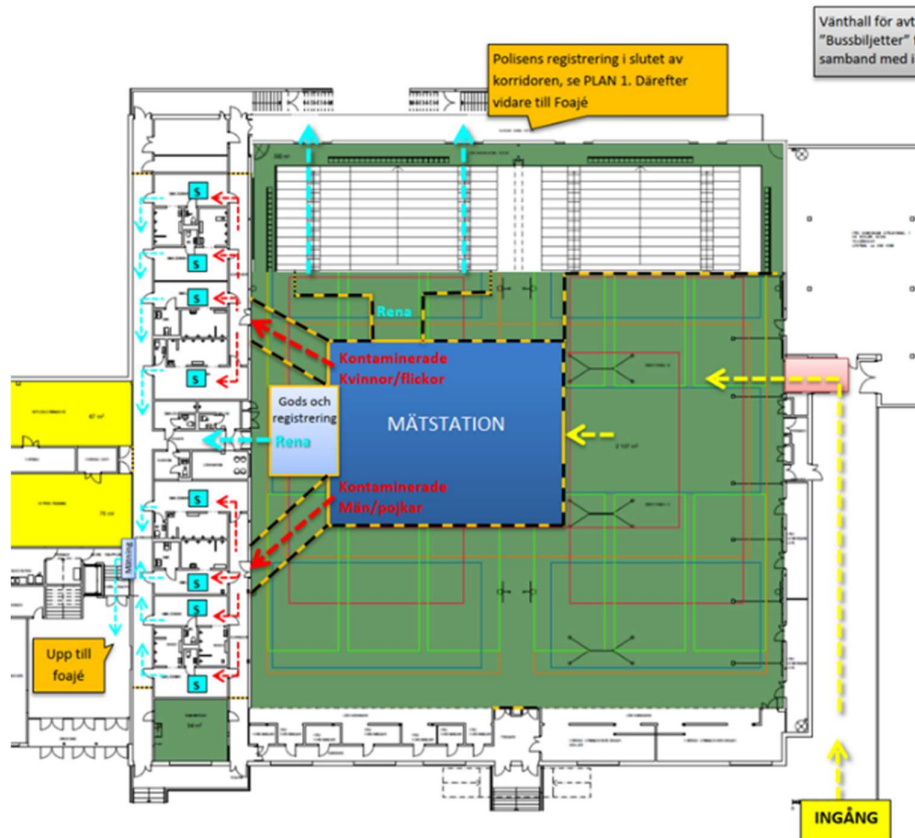
Livräddande personsanering är en omedelbar sanering som genomförs i syfte att rädda liv. Den utförs av räddningstjänstens personal i nära anslutning till

skadeplatsen. Livräddande sanering genomförs om den drabbade personligen blivit kontaminerad av ett ämne som är farligt för personen själv och för den sjukvårdspersonal som ska genomföra den fullständiga personsaneringen och/eller den medicinska behandlingen. Livräddande personsanering ska genomföras skyndsamt.

Fullständig personsanering innebär att alla skadliga ämnen avlägsnas från en person. Detta kan vara tidskrävande och i vissa fall krävs även att man undersöker om personen ifråga har blivit kontaminerad på insidan av kroppen. I vanliga fall genomförs fullständig personsanering av sjukvårdspersonal i en fast saneringsenhet på ett sjukhus. Saneringsenheterna på sjukhusen har sällan kapacitet för mer än ett fåtal personer samtidigt. Vid en storskalig utrymning där stora volymer människor har kontaminerats kan sanering istället förläggas till utrymnings- eller mottagningsplats.

Enskild personsanering är en sanering som en person genomför själva genom att duscha med tvål och vatten på en plats som individen väljer själv. Enskild personsanering kan också omfatta byte av kläder samt regelbunden tvätt av händerna. Ansvaret för enskild personsanering ligger på individen. Den som genomför en utrymning kan ge rekommendationer om enskild personsanering vid behov, exempelvis efter en olycka med farliga ämnen där nivåerna inte motiverar att sanering genomförs av sjukvårdspersonal.

Det finns olika metoder för personsanering. Personer som har kontaminerats av flyktiga gaser (ex ammoniak, klor eller svaveldioxid) saneras genom avklädning. Personer kontaminerade med flytande och frätande ämnen ska kläs av och därefter spolas med vatten i minst 15 minuter. Även radioaktiva ämnen saneras genom avklädning och avspolning.

Figur 41 Del av bana för indikering och sanering av utrymmande människor i gymnastiksal vid kärnkraftsolycka. Halland 2013.⁶⁸

Vid ett försök år 2013 i Halland gjordes tidsstudier på hur lång tid det skulle ta att vid en utrymningsstation hantera 97 försökspersoner som exponerats för radioaktivt nedfall.⁶⁹ Av försökspersonerna var 36 "kontaminerade" med radioaktiva ämnen i håret. Försökspersonerna gick mellan olika moment (se figuren ovan) och klockades vid mätstationer. Tiderna lades samman för att se hur lång tid det tog för att hantera kontaminerade respektive rena personer. Resultatet blev att den totala tiden för att hantera alla personerna var 1 timme och 17 minuter. Genomsnittlig genomloppstid för de som var rena blev 16 min och 36 sekunder. De kontaminerade som var tvungna att sanera sig genom duschning och andra åtgärder fick en genomloppstid på 27 minuter och 16 sekunder i genomsnitt.

Det finns många faktorer som påverkar hur snabbt arbetet vid en saneringsplats går och även den procentuella fördelningen mellan kontaminerade och rena kan variera. Med reservationer för dessa osäkerheter visar beräkningarna ändå något om hur lång tid genomströmning av olika antal personer kan vara. De 97

⁶⁸ Ludwig Jägerfall (2013), *Utrymning vid en kärnteknisk olycka -rapport om tidsåtgången vid en utrymning på mottagningsplats Sparbankshallen*, Länsstyrelsen Hallands län

⁶⁹ Ludwig Jägerfall (2013), *Utrymning vid en kärnteknisk olycka -rapport om tidsåtgången vid en utrymning på mottagningsplats Sparbankshallen*, Länsstyrelsen Hallands län

personerna var klara efter 1 timme och 17 minuter, 970 personer skulle då kunna ta 12 timmar och 55 minuter att hantera. Slutligen skulle 1940 personer kunna ta runt 25 timmar och 50 minuter att hantera. Detta skulle leda till omfattande köbildning och troligen ett stort behov av personal som kan säkerställa ordning och säkerhet samt försörjning av mat och dricksvatten i den volymen väntande personer. En annan lösning är att kunna upprätta flera parallella utrymningsplatser eller renodlade saneringsplatser. Det är av stor vikt att man upprätthåller gränserna mellan rent och kontaminerat område på en plats där sanering genomförs. Annars finns risk för korskontamination. Detta görs genom att säkerställa att endast sanerade personer befinner sig på den rena sidan, och att personal som genomför saneringen alltid saneras själva innan de går över till den rena sidan efter avslutad arbetsinsats.

7.11 Registrering

Figur 42 Registrering

Det kan vara svårt att få en fullständig bild över alla som befinner sig i utrymningsområdet och därmed påverkas av ett utrymningsbeslut. Därför kan både enskilda individer och samhällsaktörer ha nytta av registrering men det är inte rimligt att räkna med att alla ska registrera sig. I flöden på olika platser bör registreringen vara frivillig och placeras i slutet av olika flöden för att inte skapa flaskhalsar såvida det inte måste ske tidigt kopplat till säkerhet eller medicinska hänsyn. Skäl att registrera sig kan vara:

- För att kunna **nyttja service** från socialtjänsten måste kommunen veta vilka som behöver stöd i enlighet med *socialtjänstlagen (2001:453)*
- Polisen behöver veta vilka **personer som eventuellt kan ha försvunnit** för att om nödvändigt efterspana eller eftersöka dem i enlighet med LSO. Dessa registreras som eftersökta personer
- Enskilda individer kan ha behov av att få **riktad information** för tillfälligt boende eller **ersättning** vilket måste kunna skickas ut via kontaktvägar som framgår i registreringen
- Vid utrymning av **nötkreatur, grisar, får och getter** ska förflyttningen anmälas till Jordbruksverkets centrala djurdatas. Detta går bra att göra i efterhand när man nått mottagningsplatsen
- **Personer** som ska avtransporteras mellan olika platser bör registreras för att underlätta för transportledningen och mottagningsledaren

Eftersom många människor inte kommer att passera en utrymningsplats är det en fördel att möjliggöra registreringen på distans genom att uppmana invånare att t.ex. ringa ett telefonnummer eller använda en tillfällig hemsida. Om inte myndigheter skapar denna möjlighet kommer invånare troligen själva att börja skapa grupper i sociala medier för att hitta varandra och lösa praktiska problem. Därför är det bättre att tillhandahålla sådana grupper redan från början med möjlighet till viss kontroll.

De verksamheter som måste flytta ansvarar själva för att nödvändiga handlingar finns åtkomliga på distans eller tillgängliga på papper. Hit hör exempelvis patientjournaler, internregister och personal-/barn- listor.

Vid en utrymning är det lämpligt att polisen är huvudansvarig för registrering i enlighet med polisens rutiner för nationell katastrofregistrering. Vid registrering behöver hänsyn tas till den personliga integriteten och lagstiftningen kring personuppgiftshandling (GDPR).

7.12 Säkerhet

7.12.1 Genomsök

Vid en beordrad utrymning bör det, så långt det är praktiskt möjligt, säkerställas att berörda människor har lämnat området. Polismyndigheten är oftast ansvarig för eftersökning av försvunna personer.⁷⁰ Därav har polisen även rätt kunskaper för att ansvara för genomsökning av ett utrymt område och för efterforskning av försvunna personer i ett sådant område.

Polismyndigheten har gett ut allmänna råd om polisens polisinsatser vid kärnkraftverk m.m. Av de allmänna råden framgår följande.

Sedan befolkningen utrymmts ur ett område ankommer det på polisen att förvissa sig om att ingen person längre vistas där. Arbetet med genomsökning organiseras systematiskt samtidigt som givna strålskyddsföreskrifter beaktas. Polispersonalen kan indelas i grupper och varje grupp får till uppdrag att genomsöka ett bestämt avgränsat område. Genomsökningen dokumenteras genom markering på kartor och i protokoll över vilken polispersonal som genomsökt och tidpunkten när detta skett. Markering bör ske på byggnad eller entrédörr att genomsök har skett.

⁷⁰ Se 4 kap. 4 § LSO och 4 kap. 11 § FSO.

Misstänker man att någon person finns i en byggnad eller lägenhet måste en närmare undersökning ske.

Särskild uppmärksamhet ägnas åt äldre, rörelsehindrade, sjuka, ensamma eller isolerat boende personer. I detta avseende bör god hjälp kunna erhållas genom upplysningar från kommun och regioner. Samarbete etableras med Kustbevakningen beträffande åtgärder till sjöss och i skärgården.

7.12.2 Bevakning

Ett utrymt området riskerar att bli föremål för tjuvar och plundrare. Redan när individer ska fatta beslut om de ska lämna sina hem eller ej är detta en viktig faktor.⁷¹ Om inte myndigheter på ett trovärdigt sätt kan visa att området kommer att bevakas och skyddas är detta en vanlig orsak till att människor vägrar utrymma, såvida det inte finns en uppenbar och omedelbar fara för liv och hälsa. Även om människor har utrymt kan oro för egendom leda till att individer eller grupper återvänder till det utrymda området för att säkerställa att inget händer med egendomen. Ovanstående problematik kan leda till stora risker för människors liv och hälsa.

Vid beordrad utrymning rekommenderas att bevakning säkerställs. Många försäkringsbolag kräver att egendomen inte lämnas obebakad för att de senare ska godkänna ersättningsanspråk från drabbade.

Ett utrymt område måste av dessa skäl spärras av och patruller med rätt befogenheter måste röra sig runt eller i området för att säkerställa att egendomen i området skyddas. Om det finns lämpliga platser med god överblick kan stationär övervakning ske. Hur bevakningen organiseras beror på riskerna för de som ska sköta bevakningen kopplat till utrymningsorsakerna. Nedan anges överväganden som bör göras kopplat till bevakningen.

- I fredstid är det polisens arbete att bevaka och avvisa människor från ett utrymt område
- Det är möjligt att använda personer som inte är poliser för att övervaka (spana) och rapportera till polisen utan att själva göra några ingripanden (exempelvis Försvarmaktens personal och vaktbolag). Beroende av skälet till utrymningen kan även privata vaktbolag ingripa vid exempelvis stöld i ett utrymt område. Detta då de använder sig av så kallat ”envars-ingripande”, som gemene man kan göra/nyttja, vilket inte kräver några särskilda befogenheter

⁷¹ CCCM CLUSTER (2014), *THE MEND GUIDE – Comprehensive guide for Planning Mass Evacuations in Natural disasters*. Sid 85

Vid höjd beredskap kan bevakningen skötas av både polis och militärpolis.

Polismyndigheten har gett ut allmänna råd om polisens polisinsatser vid kärnkraftverk m.m. Av de allmänna råden framgår följande.

” Utrymt område bevakas av Polisen. Såväl stationär som rörlig bevakning bör förekomma. Bevakningsplatserna bör väljas med hänsyn till att man därifrån har tillräcklig utsikt över vägarna till området. I sammanhanget ägnas särskild uppmärksamhet åt att polismännen skall kunna vistas där utan risk för sin hälsa.”⁷²

7.12.3 Ordning och säkerhet

Människor som tvingas att utrymma kan komma att utsättas för stora påfrestningar. Det kan leda till situationer där det uppstår säkerhetshot för att enskilda individer eller grupper ändrar sitt beteende, tar sig friheter på andras bekostnad eller begår brott. I internationella planer för storskalig utrymning tar man alltid upp behovet att vara uppmärksam på och förebygga samt hantera sådana säkerhetshot för de utrymmande och den personal som hanterar de som utrymmer. Eftersom vi i Sverige inte har samma erfarenheter är det viktigt att vi tar lärdom av detta och gör en plan för dessa frågor. Exempel på säkerhetsfrågor att beakta kan vara:

- att säkerställa att barn är med sina föräldrar eller släktingar och inte har hamnat med främlingar som utnyttjar situationen
- att personer på väg ut ur området förhindras att plundra, exempelvis butiker och bostäder som står tomma
- att det vid knappa resurser sker en rättvis fördelning av förnödenheter och att distributionen av förnödenheter skyddas och sker på lämpligt sätt
- att det vid köbildning undviks oroligheter i stora folkmassor

Polisens verksamhet ska främja rättvisa och trygghet vilket syftar till att upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att i övrigt tillförsäkra allmänheten skydd och annan hjälp. Detta innebär att polisen även ska säkerställa ordning och säkerhet vid en storskalig utrymning.

Till Polismyndighetens uppgifter hör att

- 1. förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet och andra störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten,*
- 2. övervaka den allmänna ordningen och säkerheten och ingripa när störningar har inträffat,*
- 3. utreda och beivra brott som hör under allmänt åtal,*

⁷² Rikspolisstyrelsens allmänna råd om polisinsatser vid kärnkraftverk m.m. – Beredskapsorganisationen vid kärnkraftsolycka; RPSFS 2001:2.

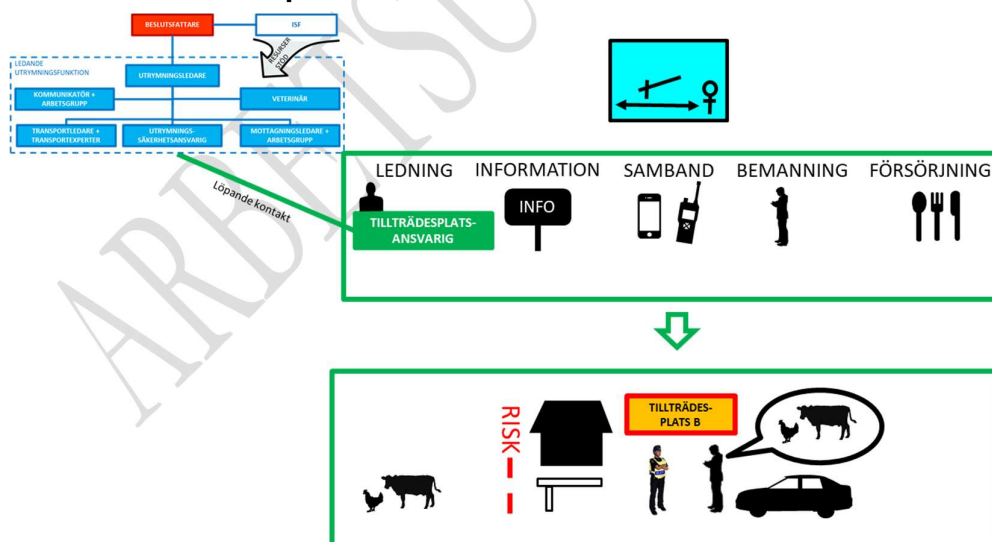
4. lämna allmänheten skydd, upplysningar och annan hjälp, när sådant bistånd lämpligen kan ges av polisen

Polislag (1984:387)

Följande åtgärder rekommenderas särskilt uppmärksamhet vid en storskalig utrymning.

- Säkerhetsbedömning för att identifiera och motverka oordning och säkerhetshot vid transporter
- Utbildad personal som svarar för allmän ordning och säkerhet på utsedda platser som exempelvis väktare och ordningsvakter
- Vid behov: mandat, utbildning och utrustning för att kunna söka efter vapen och tillhyggen hos de utrymda
- Parallellt arbete för att förebygga eller hantera normal brottslighet
- Förebygga och hantera trakasserier eller våldsamheter kopplade till olika kön, religion eller liknande
- Förebygga och hantera övergrepp mot barn
- Motverka diskriminering vid utdelning av förnödenheter och tjänster

7.12.4 Tillträdesplatser

Figur 43 Tillträdesplats är en liten vägsärrsliknande enhet som har mandatet att tillfälligt ge tillträde till det utrymda området om riskerna med det är acceptabla.

Det kommer nästan alltid, av varierande skäl, att finnas behov att återbesöka det utrymda området. Det kan därför vara lämpligt att upprätta tillträdesplatser vid riskområdets yttre avspärningar. Tillträdesplatserna påminner om vägsärrar men

vänder sig till personer med giltiga skäl att återbesöka det utrymda området. Giltiga skäl kan vara utfodring av djur som lämnats kvar, hämtning av mediciner, tillsyn av samhällsviktiga funktioner eller liknande. Genom att skapa tillträdesplatser minskar antalet spontana och okända försök att ta sig in i området utan myndigheternas kännedom.

Tillträdesplatser bemannas med personal som har:

- befogenhet att besluta om tillfälligt tillträde till riskområdet
- tillgång till löpande information om läget och riskerna i område
- kompetens att bedöma de kända riskerna för att bege sig in i området
- rutiner att besluta om passage vilken ska dokumenteras med skälet till tillträdet, vem som beslutat om det, vem som passerat in och tid när de ska vara tillbaka

Det kan vara nödvändigt att ha utrustning för sjukvård och sanering vid dessa platser då det kan bli en plats dit sent utrymmande söker sig för hjälp. Om tillgången till resurser är god kan det vara fördelaktigt att samla de som har behov av tillträde i gemensamma övervakade transporter där de olika behoven löses på ett samordnat sätt.

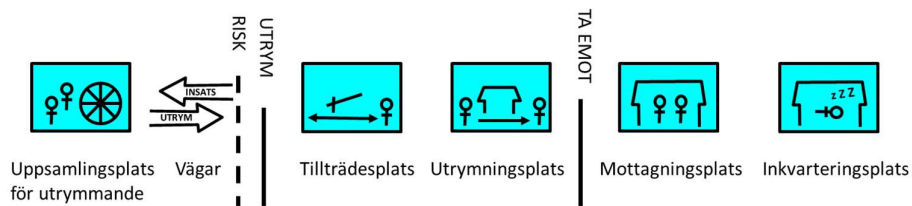
8 Ta emot

Registrering, inkvartering, information

Detta avsnitt handlar om de utrymdas tillfälliga boende fram till dess att återflyttning är möjlig samt en situation där hotet är bestående och de utrymda måste förbli utrymda i mer permanenta boenden.

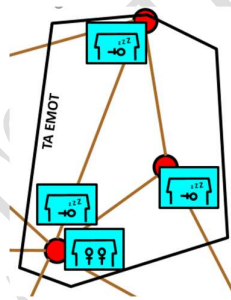
Kommunerna har enligt *socialtjänstlagen* det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver.

8.1 Mottagningsplats och mottagningsområden

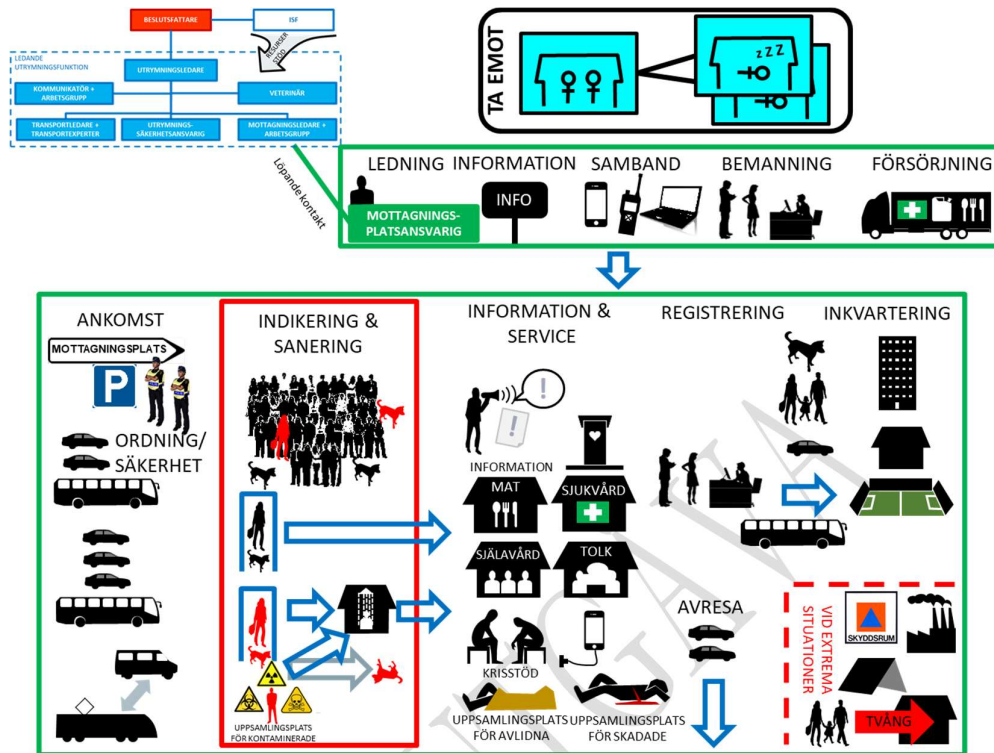
Figur 44 Mottagningsplatsens plats i det gemensamma flödet

Mottagningsplatsen syftar till att erbjuda uppehålle för utrymmande som behöver inkvarteras under en längre tid, men även service för de som uppehåller sig där tillfälligt. Mottagningsplatser och utrymningsplatser har liknande sammansättning av resurser, men runt mottagningsplatsen finns inkvarteringsplatser. En mottagningsplats med tillhörande inkvarteringsplatser kallas för ett mottagningsområde. Skälet till att göra mottagningsområden är att tydliggöra vilket område som är tillgängligt för mottagningsplatsansvarige att leta efter inkvarteringsplatser. Risken är annars att flera mottagningsplatser försöker boka upp samma inkvarteringsplats.

Tabell 6 mottagningsplats med två inkvarteringsplatser inom ett mottagningsområde

Mottagningsplatser och mottagningsområden upprättas oftast på större avstånd från det utrymda området än utrymningsplatser, främst för att avlasta trycket efter förläggingsplatser nära det utrymda området. Ett annat skäl kan vara att skapa marginaler ifall hotet skulle förvärras och riskområdet skulle behöva utökas. Organiseringen av mottagningsplatsen bör vara i form av ett flöde där utrymmande ankommer, får akut hjälp och sedan fördelas till inkvarteringsplatser. Däremellan lämnas information och olika typer av service. Om det anses lämpligt med hänsyn till riskerna kan mottagningsplatsen placeras nära utrymningsområdet. I ett sådant scenario behövs inte utrymningsplatser.

Figur 45 Exempel på mottagningsplats

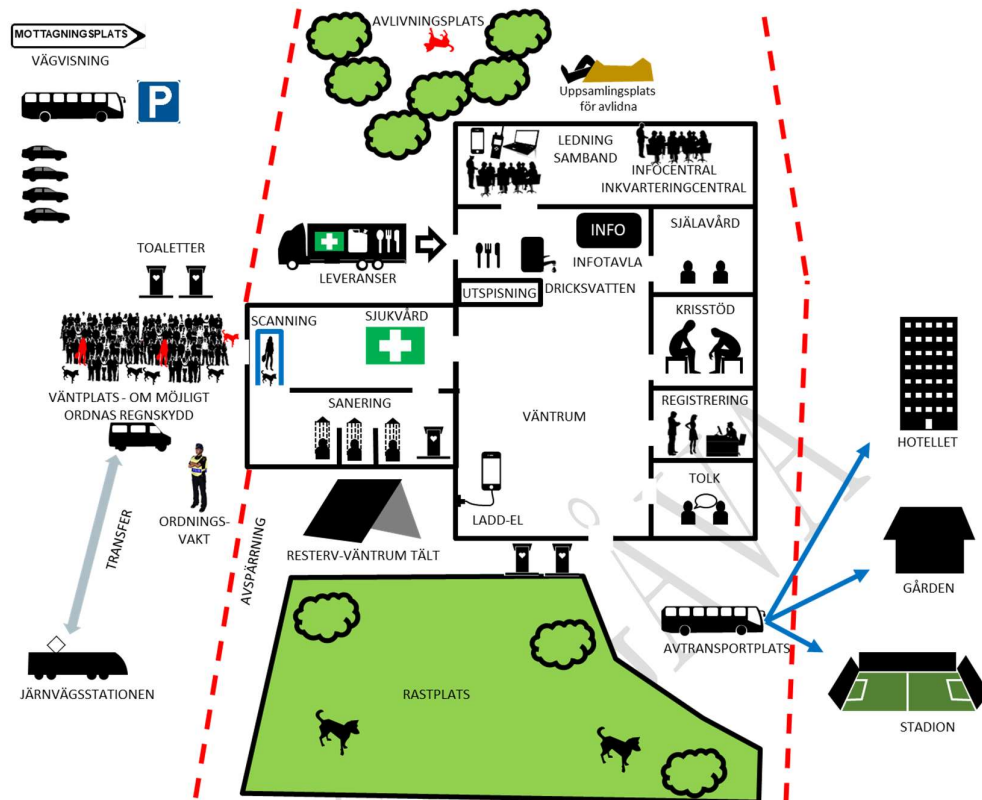
Nedan en sammanställning av olika funktioner:

- **Ankomst** omfattar hela hanteringen av skyltning och anvisningar för att utrymmande och transporter med utrymmande ska kunna hitta till platsen och parkera sitt transportmedel. Det finns också behov av transporter mellan allmänna kommunikationsmedel som järnväg eller flyg till platsen.
- **Indikering och sanering** aktiveras endast om händelsen är sådan att det finns risk att kontaminerade eller smittade människor kommer till mottagningsplatsen. Planeringen omfattar då en mera strikt kontroll över alla som anländer där ingen människa eller djur får gå vidare in i mottagningsplatsen innan de kontrollerats genom indikering eller hälsokontroll. Om kontrollen visar på kontamination eller smitta måste sanering eller vård kunna ske om så är motiverat. I väntan på sanering upprättas en uppsamlingsplats för kontaminerade. Många kontaminerade kan med rätt utrustning ofta göra stora delar av saneringen själv. Djur bör även kunna avlivas vid behov. Se mera under avsnittet Sanering
- **Information och service** utgör mottagningsplatsens viktigaste del. Information bedöms vara en av de mest prioriterade delarna. Med rätt information undviks många missförstånd och de utrymmande får en större acceptans för situationen och de krav den ställer på dem. Fältinformatörer leder informationsverksamheten. Annan service kan vara toaletter, tolkar,

dricksvatten, måltider, vila, självård, krisstöd (psykosocialt omhändertagande), finansiellt stöd, laddning av telefoner och enklare sjukvård eller remittering till mer kvalificerad sjukvård. Planering måste även ske för hantering av skadade och avlidna.

- **Registrering** riskerar att utgöra en flaskhals i flödet genom mottagningsplatsen. Det bedöms inte som nödvändigt för alla att registrera sig och vi rekommenderar därför att detta är valfritt och organiseras i slutet av flödet. För de som begär inkvartering är registrering ett krav för att kunna anvisas en inkvarteringsplats. Se mera under avsnittet registrering
- **Avresa** för merparten av de som utryms bedöms kunna ordnas med egen transport. Efter att den service som man har haft behov av, nyttjats lämnar de mottagningsplatsen. För de som vill ha stöd med transport sker genom en registrering av behov.
- **Inkvartering** för merparten av de som utryms bedöms kunna ordna egen inkvartering genom att bo hos bekanta i sommarstugor eller liknande. Efter att den service som man har haft behov av utnyttjats lämnar de mottagningsplatsen. För de som vill ha stöd med boende sker genom en registrering av behov och sedan anvisas en inkvarteringsplats som kan vara i samma byggnad eller kräver transport en bit från mottagningsplatsen. Detta arbete leds av en inkvarteringsledare som kommer att behöva stöd av flera personer att handlägga denna inkvarteringsprocess. Läs mer under Inkvarteringsplats nedan

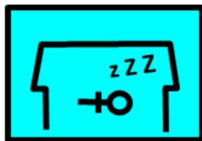
ARBETS

Figur 46 Principskiss över hur en mottagningsplats kan ritas

Med tanke på allergier, liksom en del människors rädsla för djur, kan det inte förväntas att djurägare och djur kan inrymmas under samma tak på en mottagningsplats. Däremot bör målsättningen vara att det finns tillgängligt utrymme för sällskapsdjur i nära anslutning till mottagningsplatsen för människor. Utrymmen för hästar, ställer särskilda krav på utrymmet och kan vara svårare att lägga i direkt anslutning till människornas mottagningsplatser. Djurutrymmen bör ha en ansvarig skötare, t.ex. från någon frivilligorganisation, som säkerställer skötsel och djurvälstånd, i synnerhet som ägarna kan vara skadade eller av andra skäl oförmögna att ta hand om sina djur.

8.2 Inkvarteringsplatser

Alla människor som lämnar sina hem behöver någonstans att bo. I de flesta fall kan människor ordna det på egen hand men i vissa fall behöver samhället bistå.

Tillfälliga inkvarteringsplatser kan utgöras av exempelvis:

- campingplatser
- fartyg
- församlingshem
- gymnastiksalar eller idrottsanläggningar
- hotell
- kyrkor
- militärförläggningar (beakta folkrätten vid höjd beredskap)
- rum hos privatpersoner som frivilligt erbjuder sig
- skolor
- vandrarhem

Vid situationer där antalet utrymmande är så många att ovanstående inte räcker till behöver det finnas en förberedd planering för mindre bekväma alternativ, t.ex.

- tält
- fabrikslokaler
- förråd/magasin
- skyddsrum
- parkeringshus

Vid höjd beredskap kan kommunen enligt lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap förelägga innehavare av byggnad eller bostadslägenhet att upplåta bostad och utrustning åt utrymda.

Inkvarteringsplatser kan ha varierad standard, nedanstående är ett exempel på hur olika behov kan prioriteras.

Nödvändigt	Rekommenderat	Önskvärt
Livräddande vård	Kommunikation (samband)	Sängkläder
Dricksvatten	Tvättmöjlighet	Extra kläder
Mat	Grundläggande sjukvård	Duschar
Skydd mot väder (värme, kyla, nederbörd)	Möjlighet att medföra servicehund	Sängar
Säkerhet	Toalett	Tolkar
	Tillgänglighetsanpassning	Möjlighet för djur
	Personligt stöd och självvård	Aktiviteter för barn
	Information	Finansiellt stöd
	Blöjor och bindor	Juridisk rådgivning

		Stöd att hitta anhöriga
		Underhållning
		Internet
		Transportstöd

Riskgrupper kan behöva bättre standard än andra, exempelvis gravida, äldre och sjuka. Vid val av inkvartering behöver det säkerställas att påverkan på samhället i övrigt blir så liten som möjligt. Yrkesverksamma personer bör om möjligt ha chans att kunna ta sig till sina arbetsplatser inom rimlig tid och barn har rätt till förskole- och skolomsorg.

Antalet toaletter måste dimensioneras i förhållande till antalet boende. Erfarenheter från stora idrottsevenemang som exempelvis orienteringstävlingen O-ringen som förlägger ca 10.000 människor i tillfälliga bostäder under åtta dygn, visar att ett minimum är ungefär en vattentoalett per 60 personer.

Vid inkvartering ska följande beaktas

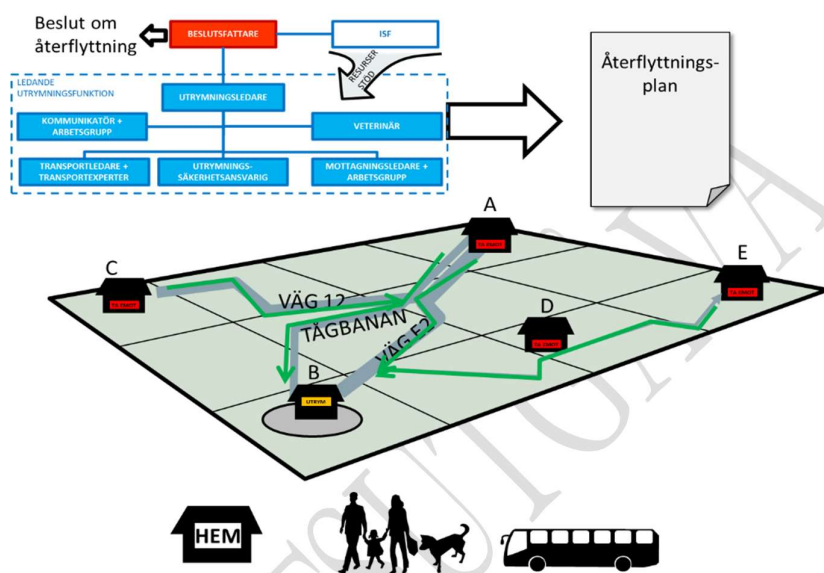
- behov av att separera kvinnor och män
- möjlighet för familjer att bo tillsammans
- utrymmen för barn

9 Återflytta

Återflyttningsplan

Plan för permanent boende

9.1 Återflyttning

Figur 47 Återflyttning

Allt eftersom utrymningen genomförs kommer belastningen på utrymningsfunktionen att förändras från att utrymma och inkvartera till att börja planera för återflyttning. Att börja arbeta med planering för återflyttning så tidigt som möjligt är en fördel eftersom det ger mer tid att lösa många praktiska frågor innan behoven uppstår.

I en återflyttningsplan bör följande framgå.

- Orsakerna till beslutet att återflytta
- Eventuella kvarvarande risker
- Tid för när återflyttning ska inledas
- Vilket utrymningsområde som återflyttningen avser om det finns många utrymda områden
- Prioriterade samhällsviktiga verksamheter vars personal som bör återflyttas först för att vara tillgängliga för de återflyttade (ex. socialtjänst, polis, räddningstjänst, sjukvård, banker, vattenverk etc.)

- Kategorier av människor som ska återflytta om det ska ske partiellt
- Skyddsåtgärder under återflyttningen bland annat för egendom där personer återflyttat senare än andra
- Beredskap att hantera personer vars hem är förstört
- Var information om återflyttningen kommer upprättas och när
- Trafikinformation om det behöver regleras lämpliga vägar och kollektiva transporter
- Vem som är utrymningsledare och kontaktuppgifter

9.1.1 Information till återflyttande

När faran är över ska allmänheten informeras om att beslutet att utrymma har hävts och det är tid för återflyttning samt vad som gäller.

Informationen bör bland annat innehålla:

- fakta om vidtagna åtgärder och sådant som återstår
- specifikation över eventuella områden som är riskfyllda att vistas i
- kontaktuppgifter dit den enskilde kan vända sig vid frågor
- upplysningar om hur ekonomisk ersättning kan sökas
- transporter, även för individer som behöver hjälp med förflyttning

9.1.2 Dialog med drabbade och närstående

Kommunikation med drabbade och närstående kan behöva pågå under lång tid. I det arbetet finns ofta frågor som ingen aktör har tydligt ansvar för, varför ett aktörsgemensamt samarbete är viktigt. Även om det akuta skedet är avslutat kräver den aktörsgemensamma kommunikationen fortsatt inriktning och samordning. Det kan röra sig om att hantera frågor om ersättning, återställning av platsen, skuld- och ansvarsfrågor, minneshögtider eller årsdagar.

I en sådan situation kan det vara särskilt viktigt att aktörerna:

- organiserar arbetet utifrån att det kan behöva pågå under lång tid
- arbetar i nära dialog med berörda, exempelvis genom intresseorganisationer eller andra tillgängliga strukturer⁷³

9.1.3 Ekonomisk ersättning och försäkringsfrågor

Ekonomisk ersättning och försäkringsfrågor regleras på olika sätt beroende på händelse. Exempelvis finns det för kärntekniska olyckor speciella försäkringar hos Nordiska kärnforsäkringspoolen. Det är därför viktigt att informera allmänheten om hur de ansöker om ersättning från sina försäkringsbolag. Bestämmelser om

⁷³ Kriskommunikation vid samhällsstörningar, s.50.

ersättning mellan kommuner och myndigheter finns bl.a. i *lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, LEH och socialtjänstlagen*.

9.1.4 Tidsåtgång för återflytt

I motsats till utrymningen sker återflyttningen oftast vid flera olika tidpunkter. De flesta människor löser sin återflyttning på egen hand, och i andra fall sker det genom ett samspel mellan den utrymda och den mottagande kommunen.

Efter en kärnteknisk, kemisk eller biologisk händelse bör också oro för hälsorisker bland de återflyttande tas i beaktande. Erfarenheter från Fukushima visar att oron för eventuella hälsorisker i många fall är större än kontamineringen i sig, vilket kan bidra till att medborgare väljer att inte återflytta alls. Om återflytten kräver boende i tillfälliga bostäder eller om utrymningen inneburit att barn behövt byta skola kan även det ge negativa konsekvenser för benägenheten att vilja återflytta.⁷⁴

Vid händelser där organiserad återflyttning behöver ske, exempelvis för vårdinrättningar och fängelser, kan arbetet ta olika lång tid beroende på antal återflyttande och deras behov. Det är av stor vikt att anläggningarna besiktas inför återflytten så att inga onödiga risker uppstår när personerna återflyttats.

Efterhand som människor återflyttar stängs mottagningsplatser och återlämnas till den ordinarie verksamhet som bedrivs där.

⁷⁴ Analys av samhällskonsekvenser efter radioaktiva utsläpp i Japan 2011, MSB379, ISBN 978-91-7383-217-5, s.47-49

10 Definitioner

Termer presenteras även i en del fall på engelska för att underlätta samverkan med utländska aktörer. Vidare innehåller listan benämningar som inte förekommer i vägledningen i övrigt. Syftet med det är att förklara uttryck som kan förekomma i utrymningsommanhang men som vi inte funnit behov att använda i vägledningen av varierande skäl.

Term svenska (engelska)	Definition	Anmärkning
Beordrad utrymning (mandatory evacuation)	Utrymning som beordras med stöd av LSO, polislagen eller utrymningslagen.	
Beslutsfattare (<i>decision-maker</i>)	Den organisation, funktion eller roll som har mandatet att, för den givna situationen, fatta ett utrymningsbeslut eller annat beslut.	
Beställningstransport (<i>designated emergency transports for those unable to self-evacuate</i>)	Transport av utrymmande, som inte själva kan ta sig till utrymningsplats.	
Drabbade (<i>those affected</i>)	Människor som påverkas av en krissituation.	
Drabbat område (affected area)		
Enskild inkvartering (separate noncommercial lodging)	Inkvartering som inneboende hos familj eller enskild.	Hit räknas också de som själva kan ordna sin egen inkvartering i tex. Fritidshus, hos släkting etc.
Evakuering (evacuation)	Förflyttning av människor ut ur ett riskområde för att skydda och rädda liv och hälsa.	Utrymning och evakuering är synonymer. Utrymning används i denna vägledning därför att det är ordet som används i lagstiftningen.
Fara (<i>hazard/ threat</i>)		

Term svenska (engelska)	Definition	Anmärkning
Förlägga (provide shelter)	Anvisa förläggingsplats för utrymda samt säkerställa driften av denna plats.	
Förvarna (early warning)	Möjligheten att med varningssystem tidigt uppmärksamma krishanterande aktörer och allmänheten om en fara.	
Inflyttningsförbud (ban on moving into a specific area)	Förbud flytta in i ett område på grund av skyddsskäl.	Beslutas av länsstyrelsen vid höjd beredskap.
Inkvartera (house/provide accommodation)	Anvisa förläggingsplats för utrymda samt säkerställa driften av denna plats.	
Inrymning (shelter-in-place/ stay indoors)	Att få människor att stanna inomhus eller ta sig till skyddsrum.	Inrymning sker ofta med uppmaning om stängda fönster, dörrar och ventilation. Skyddsrum används vid höjd beredskap.
Insatsväg (emergency access road)	Väg som räddningspersonal nyttjar och som därför bör hållas så fri som möjligt	
ISF	Inriktnings och samordningsfunktion är en icke permanent grupp aktörer som träffar överenskommelser om inriktning och samordning.	MSB(2014), <i>Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällsstörningar</i> , ISBN:978-91-7383-507-7 sidan 79
Kollektiv inkvartering (public shelter)	Inkvarteringar på t.ex. hotell, vandrarhem, fritidsbyar, sporthallar av utrymda där gemensam inkvartering tillämpas.	
Kommunikatör (Communications Officer)	Person som arbetar med kommunikation.	
Kris (crisis)	Händelse som avviker från det normala, innebär en allvarlig störning eller överhängande risk för en allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner och kräver skyndsamma insatser.	
Kriskommunikation	Kommunikation under en pågående krishändelse.	

Term svenska (engelska)	Definition	Anmärkning
Kvarstannare (<i>those who stay behind/Stay behinds</i>)	Personer som inte vill utrymma och personer med ansvar för samhällsviktiga funktioner som måste stanna kvar i utrymt område.	
Markstridsområde (<i>area at risk of ground warfare</i>)	Ett område som bedöms kunna bli utsatt för omfattande markstrider i ett tidigt skede.	
Mottagningsledare (<i>Deputy for Evacuation Area</i>)	Samordnar mottagnings- och inkvarteringsverksamheten inom ett område med en till flera utrymnings- och mottagningsplatser.	
Mottagningsområden (<i>Reception zone</i>)	Område med en mottagningsplats och tillhörande inkvarteringsplatser. För större geografiska områden kan en hel kommun eller ett län även benämnas som ett mottagningsområde.	
Mottagningsplats (<i>Reception Area</i>)	Plats där utrymda personer vid behov får hjälp med bland annat inkvartering.	
Mottagningsplatsansvarig (<i>Deputy for Reception Area</i>)	Ansvarar för en mottagningsplats och befinner sig där.	
Omflyttning (<i>relocation</i>)	Vid höjd beredskap, förflyttning av människor inom ett riskområde för att skydda och rädda liv och hälsa.	
Partiell utrymning (<i>partial evacuation</i>)	Vid förestående hot, utrymma människor som är svåra att flytta på kort tid ur ett område. Syftet är att underlätta utrymning i ett snabbt läge.	
Rekommenderad utrymning (<i>advised evacuation</i>)	Utrymning som rekommenderas av myndigheterna.	
Risk (<i>Risk</i>)	En sammanvägning av sannolikheten för att en händelse ska inträffa och de konsekvenser händelsen kan leda till.	

Term svenska (engelska)	Definition	Anmärkning
Riskkommunikation (<i>Risk Communication</i>)	Kunskapsuppbyggnad om risker och de förberedelser och åtgärder som behöver vidtas före en kris inträffar.	
Riskområde (high risk area)	Område inom vilket skada på människor, miljö eller egendom kan befaras eller där ytterligare skada kan ske.	
Samhällsstörningar (disruptive events, critical societal disruption)	De företeelser och händelser som hotar eller ger skadeverkningar på det som ska skyddas i samhället.	
Samhällsviktig verksamhet (critical infrastructure)	Verksamhet, tjänst eller infrastruktur som upprätthåller eller säkerställer samhällsfunktioner som är nödvändiga för samhällets grundläggande behov, värden eller säkerhet.	
Skyddsobjekt (<i>specific buildings, locations/ areas and other objects that have been granted a higher level of protection</i>)	Vissa byggnader, anläggningar, områden och andra objekt som enligt skyddslagen (2010:305) har beviljats förstärkt skydd	
Skyddsrum (shelter, bomb shelter, air raid shelter)	Utrymnen för skydd av befolkningen i krig.	Lagen (2006:545) om skyddsrum
Spontanutrymning (<i>Spontaneous, self-evacuation, voluntary evacuation</i>)	Utrymning som sker utan att den beordrats av myndigheter.	
Storskalig utrymning (<i>mass evacuation</i>)	Utrymning av människor ut ur ett riskområde som omfattar stora områden, stad eller stadsdel för att skydda och rädda liv och hälsa.	
Stridsfältsutrymning (<i>evacuation from the battlefield or combat zone</i>)	I samband med väpnad konflikt, utrymning av ett område där det finns fara för stridshandlingar eller redan pågår sådana.	För att förenkla för allmänheten används det generella ordet utrymning vid kommunikation.
Tillträdesplats (re-entry point)	Plats där utrymda eller andra kan få hjälp om det finns behov (och riskerna medger) att tillfälligt få tillträde in i det utrymda området.	

Term svenska (engelska)	Definition	Anmärkning
Transportcentral (<i>Logistics Centre</i>)	Plats varifrån kollektiva transporter leds samt begäran om beställningstransporter mottas.	
Transportexpert (<i>experts from different modes of transportation</i>)	Expert för en eller flera transportslag som stödjer transportledaren i arbetet med att planera, genomföra och följa upp transporter i samband med utrymning.	
Transportledare (<i>Deputy for Transport Logistics</i>)	Koordinerar de transporter för alla transportslag som aktörerna behöver göra för att stödja utrymningsförloppet samt upprättande av uppsamlingsplatser för utrymmande.	
Trygghetspunkt (<i>a meeting place for people in need of comfort and support during major societal crises</i>)	En mötesplats dit människor kan vända sig vid större kriser i samhället.	
Typhändelse (<i>an identified incident with specific consequences</i>)	Händelse av bestämd omfattning och med bestämd konsekvens.	
Uppsamlingsplats för utrymmande (<i>Designated Emergency Evacuation Location/Collection point</i>)	Plats dit utrymmande kan bege sig för att få hjälp med transport ut ur utrymningsområdet.	
Uppsamlingsplatsansvarig (<i>Deputy for Designated Emergency Evacuation Location/Collection point</i>)	Ansvarar för en uppsamlingsplats för utrymmande och befinner sig där.	
Utflyttningsförbud (<i>a ban on residents leaving the area without special permission</i>)	Beslut att boende av skyddsskäl inte får lämna området.	<i>Beslutas av Länsstyrelsen vid höjd beredskap</i>
Utrymd (evacuee)	En individ som utrymt.	
Utrymning (evacuation)	Förflyttning av människor ut ur ett riskområde för att skydda och rädda liv och hälsa.	Synonym: evakuering.

Term svenska (engelska)	Definition	Anmärkning
Utrymningsberedning	Beslutsprocessen för att fatta ett beslut om utrymning.	
Utrymningsberedskap (<i>Emergency Evacuation Preparedness</i>)	En ökad medvetenhet och förmåga att snabbt utrymma ett område.	
Utrymningsledare (evacuation officer)	Utsedd person som samordnar verkställandet av ett utrymningsbeslut.	
Utrymningsområde (evacuation area)	Område som omfattas av utrymningen.	Utrymningsområdet kan vara detsamma som riskområdet eller större i syfte att underlätta kommunikation till utrymmande (gator, sjöar naturliga gränser).
Utrymningsplan (<i>Emergency Evacuation Plan</i>)	Plan för hur en utrymning initieras och genomförs.	
Utrymningsplats (<i>Designated Emergency Evacuation Location</i>)	Plats utanför riskområdet som upprättas för information, sanering, samordning av transporter med mera.	
Utrymningsplatsansvarig (<i>Deputy for Evacuation Area</i>)	Ansvarar för en utrymningsplats och befinner sig där.	
Utrymningsväg (evacuation route)	Väg där förflyttning sker av utrymda.	
Utrymningszon (evacuation zone)	Delområde inom ett utrymningsområde som anges med en benämning för att kommunicera att utrymning ska ske.	
Utrymningszon (evacuation zone)	Ett sätt att inom en tätort fördela belastningen på vägar, järnvägar och annan infrastruktur genom att dela in en tätort i zoner och anvisa olika vägar för olika zoner.	

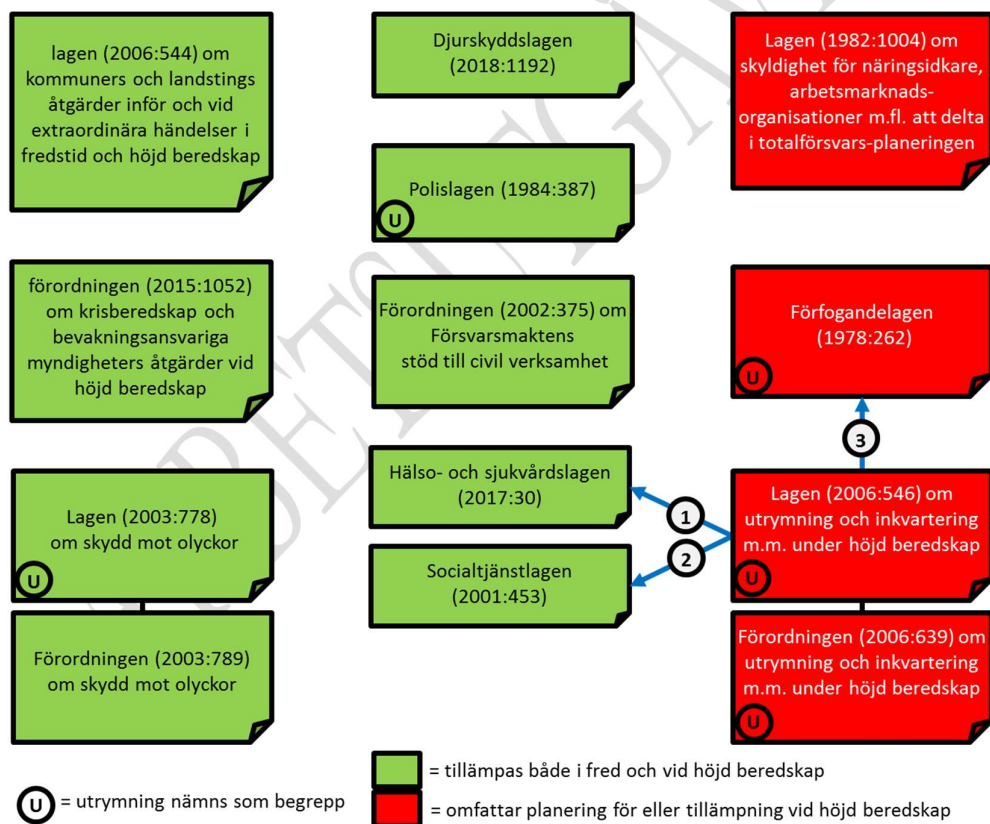
Term svenska (engelska)	Definition	Anmärkning
Återflyttning (organized return/re-entry)	Återvändande till utrymt område sedan myndigheter upphävt förbud att vistas i området.	
Återströmning (spontaneous return/re-entry)	Tillfälligt spontant återvändande till utrymt område.	

ARBETSUTGÅVA

Bilagor

Bilaga 1: Styrande författningar

Utrymning kan beslutas med stöd av lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, polislagen (1984:387) eller, under höjd beredskap, lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap. Det finns emellertid även en del andra författningar som är av relevans vid planeringen och genomförandet av storskaliga utrymningar som exempelvis Förordning (2017:870) om länsstyrelsernas krisberedskap och uppgifter vid höjd beredskap. Se fler exempel nedan.

Figur 48 Översikt av de författningar som bedömts som mest relevanta vid storskalig utrymning. Siffrorna 1, 2, 3 i illustrationen ovan förtydligar sambanden mellan de olika lagarna, se mer i text nedan

Alla organisationer behöver ta reda på vad lagstiftningen kräver av dem vid en utrymning. De aktörer som tillsammans planerar bör därför genom samverkan⁷⁵ komma överens om hur tillgängliga resurser redan i planeringsstadiet bör inriktas och samordnas i planen. Här följer en översikt av de författningar som

⁷⁵ MSB (2014), Gemensamma grunder för samverkan och ledning, ISBN:978-91-7383-507-7 sid 20 punkt nr 3

bedömts som mest relevanta i samband med planering och genomförande av utrymning.

Lagen (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (LEH)

Lagen syftar till att kommuner och regioner ska minska sårbarheten i sin verksamhet och ha en god förmåga att hantera krissituationer i fred. Detta görs genom analys, planering, utbildning och övning. Därigenom ska kommunerna och regionerna också uppnå en grundläggande förmåga till civilt försvar. Med extraordinär händelse avses en sådan händelse som avviker från det normala. Det kan vara allvarliga störningar eller överhängande risker för en allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner. Sådana händelser kräver skyndsamma insatser av en kommun eller en region. Om en extraordinär händelse uppstår i fredstid framgår av lagen att kommunerna, inom sitt geografiska område, ska verka för att:

- olika aktörer i kommunen samverkar och uppnår samordning i planerings- och förberedelsearbetet
- de krishanteringsåtgärder som vidtas av olika aktörer under en sådan händelse samordnas, och
- informationen till allmänheten under sådana förhållanden samordnas

Lagen öppnar upp för ett effektivare beslutsfattande i en kommun eller region när en samhällsstörning ställer krav på snabba och koordinerade beslut inom flera olika nämnders ansvarsområden. LEH:s regler möjliggör bl.a. för kommunen och regionen att aktivera en särskild krisledningsnämnd som, i enlighet med vad kommunen själv i förväg bestämt om detta, tillfälligt kan överta andra nämnders ansvar.

Enligt LEH är kommunerna och regionerna skyldiga att förbereda sig och ha en plan för hur extraordinära händelser ska hanteras.

Förordningen (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap (krisberedskapsförordningen)

Bestämmelserna i krisberedskapsförordningen syftar till att statliga myndigheter ska minska sårbarheten i samhället och utveckla en god förmåga att hantera sina uppgifter inför och under fredstida krissituationer vid höjd beredskap.

Varje myndighet, vars ansvarsområde berörs av en krissituation, åläggs i förordningen att vidta de åtgärder som behövs för att hantera konsekvenserna av denna. Myndigheterna ska samverka och stödja varandra vid en sådan krissituation.

I förordningen utpekas länsstyrelse som en sammanhållande funktion mellan lokala aktörer och den nationella nivån inom sitt geografiska område.

Lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO) och förordningen (2003:789) om skydd mot olyckor (FSO)

Det övergripande syftet med LSO är att bereda människors liv, egendom och miljö ett likvärdigt skydd mot olyckor utifrån de lokala förutsättningarna. Lagen reglerar bland annat kommunens och statens ansvar för räddningstjänst både i fred och under höjd beredskap. Räddningsledaren får, vid en kommunal eller statlig räddningsinsats, fatta beslut om utrymning enligt denna lag. Räddningsledaren kan i samband med insats begära stöd från annan kommun eller statlig myndighet. Kommuner och statliga myndigheter har en långtgående skyldighet att bistå så länge det inte allvarligt hindrar deras vanliga verksamhet. Den som med stöd av lagen har beslutat om avspärrning eller utrymning, ska i skäligen omfattning hjälpa till med att ordna uppehälle för dem som till följd av åtgärden är i behov av det. Polismyndigheten ska också enligt lagen lämna den hjälp som behövs vid utrymning.

Förordningen reglerar varningsanordningar för befolkningen och utrymning vid kärnkraftsolycka. Länsstyrelsen ska i de län som har kärnkraftverk upprätta ett program för räddningstjänsten där utrymning ingår.

Länsstyrelsen tar över ansvaret för räddningstjänsten i en eller flera kommuner som berörs av en räddningsinsats, om insatsen är särskilt omfattande eller det finns andra synnerliga skäl. Om räddningsinsatserna även innefattar statlig räddningstjänst, ska länsstyrelsen ansvara för att räddningsinsatserna samordnas. Länsstyrelsen ansvarar också för räddningstjänst vid utsläpp av radioaktiva ämnen.

Djurskyddslagen (2018:1192)

Lagen syftar till att säkerställa ett gott djurskydd och främja en god djurvälstånd och respekt för djur. Djur ska behandlas väl, skyddas mot onödigt lidande och sjukdom. De har också bland annat rätt till foder, dricksvatten, och tillsyn, samt att kunna utföra sådana beteenden som de är starkt motiverade för och som är viktiga för deras välbefinnande (naturligt beteende).

Polislagen (1984:387)

Av lagen framgår att polisens arbete syftar till att upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att i övrigt tillförsäkra allmänheten skydd och annan hjälp. Lagen reglerar bl.a. Polismyndighetens verksamhet. Om det av särskilda skäl kan anses finnas en risk att ett brott, som innebär allvarlig fara för liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av egendom, kommer att förövas på en viss plats får en polisman vidta vissa åtgärder i syfte att avvärja brottet eller bereda skydd mot det.⁷⁶ Bestämmelsen omfattar bl.a. en rätt för polisen att stänga av, utrymma eller förbjuda tillträde till ett hus, rum eller annat ställe.

⁷⁶ 23 § polislagen

Förordningen (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet

Förordningen reglerar Försvarsmaktens stöd till statliga myndigheter, kommuner, regioner och enskilda. Försvarsmakten får lämna stöd om Försvarsmakten har resurser som är lämpliga för uppgiften och det inte allvarligt hindrar dess ordinarie verksamhet eller dess medverkan enligt *lagen (2003:778) om skydd mot olyckor*. När stöd lämnas enligt denna förordning får Försvarsmaktens personal inte användas i situationer där det finns risk för att den kan komma att bruka tvång eller våld mot enskilda. Personalen får heller inte utsättas för en inte obetydlig risk för skada. Försvarsmakten ska ta ut avgifter för stöd som lämnas. Full kostnadstäckning skall uppnås, om inte stödet lämnas till en annan statlig myndighet.

Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) (HSL)

Lagen innehåller bestämmelser om hur hälso- och sjukvårdsverksamhet ska organiseras och bedrivs. Lagen gäller för samtliga vårdgivare samt regioner och kommuner som huvudmän.

Personer som, p.g.a. ett utrymningsbeslut har behövt lämna sin region har likvärdigt rätt till en fungerande sjukvård enligt denna HSL.

Enligt *Lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap* har kommuner och landsting även under höjd beredskap skyldighet att ta hand om dem som omfattas av ett utrymningsbeslut enligt *Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)* (koppling nr 1 i figuren ovan).

Socialtjänstlagen (2001:453)

Lagen reglerar socialtjänstens verksamhet. Enligt lagen ansvarar kommun för socialtjänsten inom sitt område, och har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver. Som huvudregel ansvarar den kommun där den enskilde vistas för stöd och hjälp. Om den enskilde är bosatt i en annan kommun än vistelsekommunen, ansvarar bosättningskommunen för det stöd och den hjälp som den enskilde behöver. Om det står klart att en annan kommun än vistelsekommunen ansvarar för stöd och hjälp åt en enskild, är vistelsekommunens ansvar begränsat till akuta situationer.

Av LEH framgår att en kommun, som till följd av en extraordinär händelse har mottagit en person från en drabbad kommun, exempelvis på grund av utrymning, har rätt till ersättning från den drabbade kommunen.

Enligt *Lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap* har kommuner även under höjd beredskap skyldighet att ta hand om dem som omfattas av ett utrymningsbeslut enligt *socialtjänstlagen (2001:453)*

Förfogandelagen (1978:262)

För att tillgodose totalförsvarets eller folkförsörjningens ofrånkomliga behov av egendom eller tjänster, som inte kan tillgodoses på annat sätt, får det allmänna under vissa förutsättningar ta i anspråk privat egendom genom förfogande. Lagen sätter upp regler för sådana förfoganden.

Den som, efter föreläggande från kommunen, inkvarterar någon i sin bostad enligt *lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap*, har rätt till skäligen ersättning. Ersättningen prövas enligt förfogandelagen.

Lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap och Förordning (2006:639) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap

I utrymningslagen finns bestämmelser om utrymning och inkvartering under höjd beredskap. Regeringen eller länsstyrelsen får besluta om utrymning av ett område det har blivit eller kan antas bli utsatt för stridshandlingar och utrymningen är nödvändig för att skydda befolkningen, eller det i området behöver vidtas militära åtgärder av väsentlig betydelse och åtgärderna allvarligt försvåras om inte utrymning sker.

Polismyndigheten har enligt lagen en skyldighet att hjälpa till vid sådan utrymning.

Lagen pekar också ut ett ansvar för kommuner och regioner att i skäligen omfattning lämna hjälp till de kommuner och regioner som i större omfattning får ta emot befolkningen. Kommuner och regioner är också skyldiga att ta hand om dem som omfattas av ett utrymningsbeslut enligt bl.a. socialtjänstlagen 2001:453) och hälso- och sjukvårdslagen (2017:30).

Kommunen har enligt utrymningslagen rätt att förelägga enskilda om att upplåta bostad och utrustning åt den som behöver en bostad på grund av beslut om utrymning eller på grund av att denne till följd av krigshändelser tvingats lämna sin ordinarie bostad.

Bilaga 2: Aktörer

Figur 49 Exempel på aktörer som arbetar med utrymningsplanering

Nedan presenteras en sammanställning av aktörer som i olika delar kan ha en roll vid planering och/eller genomförande av en storskalig utrymning.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

MSB ansvarar för frågor om skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar, i den utsträckning inte någon annan myndighet har ansvaret. Ansvaret avser åtgärder före, under och efter en olycka, kris, krig eller krigsfara.

MSB har ett omfattande stödjande och samordnande uppdrag som aktualiseras både vid en kris och vid höjd beredskap. I detta uppdrag ingår bland annat att se till så att berörda aktörer får tillfälle att samordna åtgärder, att samordna information till allmänheten och medier, att effektivt använda samhällets samlade resurser och internationella förstärkningsresurser samt att samordna stödet till centrala, regionala och lokala organ i fråga om information och lägesbilder. Vidare ska MSB utifrån en nationell riskbild upprätthålla beredskap med stödresurser för att kunna bistå i samband med allvarliga olyckor och kriser och vid höjd beredskap.

MSB ska även, på central nivå, främja att LSO följs. Myndigheten har i uppdrag att samordna kommunernas räddningstjänster på nationell nivå och stödja dem i deras verksamhet. Om det vid omfattande kommunala räddningsinsatser finns ett konkurrerande behov av förstärkningsresurser får MSB, på begäran av en eller flera räddningschefer, prioritera och fördela tillgängliga resurser. MSB utövar även tillsyn över räddningstjänsternas verksamhet.

Kopplat till storskalig utrymning kan MSB medverka genom att vägleda den aktör som ansvarar för utrymningen hur planeringen bör genomföras, men även stödja samordningen under en pågående händelse om det behövs. MSB har också möjlighet att understödja med förstärkningsresurser.

MSB företräder det civila försvaret på central nivå i frågor som har betydelse för avvägningen mellan civila och militära behov av samhällets resurser. MSB ska även stödja berörda aktörer i planeringen för det civila försvaret. Myndigheten ska särskilt verka för att aktörerna samordnar planeringen samt för att samordning sker i förhållande till det militära försvaret.

MSB har vidare ett ansvar att se till att nödvändiga åtgärder vidtas inom befolkningsskyddet. Det innebär bland annat att MSB kontrollerar att Sveriges skyddsrum har tillräcklig skyddsförmåga, att MSB beslutar om nybyggnation av skyddsrum och att MSB ansvarar för varningssystemet VMA (viktigt meddelande till allmänheten). I sitt ansvar för befolkningsskyddet omfattas även frågor kopplat till utrymning. Som ovan nämnts får MSB, efter samråd med Försvarmakten och Polismyndigheten, meddela föreskrifter för hur utrymning ska planläggas. MSB får vidare besluta om vilka områden som ska planläggas för utrymning.

Kommunerna

Som framgår ovan har kommunen, i egenskap av geografiskt områdesansvarig, en särskilt samordnande roll enligt lagen (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap. I ansvaret ligger att samverka och samordna planering och förberedelser, att samordna de krishanteringsåtgärder som vidtas och samordna informationen till allmänheten.

Kommunen har ansvaret för alla människor som verkar och vistas i kommunen. För de boende i kommunen har kommunen ett långtgående ansvar även vid en utrymningssituation.

Kommunen ansvarar bl.a. för följande.

- Genomförandet och planeringen för utrymning inom ramen för räddningstjänst
- Samordning i planeringsarbetet mellan aktörer i kommunens geografiska område
- Vård- och omsorg för personer som inte kan ta hand om sig själv på ett eller annat sätt
- Utrymning av vårdtagare i alla kommunala verksamheter

- Mottagning och inkvartering av utrymda från egen eller annan kommun
- Information till och kommunikation med människor som bor, verkar eller vistas i kommunen
- Information till och kommunikation med utrymda från kommunen som tillfälligt vistas i annan kommun än hemkommunen
- Hantering av samhällsviktiga verksamheter, exempelvis dricksvattenförsörjning, avlopp, kommunikationssystem, renhållning etc.
- Återflyttning

Länsstyrelser

Länsstyrelsen har det regionala områdesansvaret i fråga om planering och hantering av kriser och vid höjd beredskap. Det innebär att länsstyrelsen ska vara en sammanhållande funktion mellan lokala aktörer, som exempelvis kommuner, regioner och näringsliv, och den nationella nivån inom sitt geografiska område. Länsstyrelsen har vidare ett ansvar att verka för att regionala risk- och sårbarhetsanalyser sammanställs, att nödvändig samverkan sker inom länet och med närliggande län, att under kris samordna verksamhet mellan kommuner, regioner och myndigheter, och att vid en kris se till att information till allmänheten och företrädare för massmedia samordnas.⁷⁷

Vid sidan av länsstyrelsens roll som samordnande aktör kan länsstyrelsen själv vara den aktör som ansvarar för det operativa arbetet vid en händelse. Det är främst i LSO med tillhörande förordning, det framgår när länsstyrelsen har ett sådant ansvar. Om en räddningsinsats, som den kommunala räddningstjänsten ansvarar för, är särskilt omfattande eller det finns andra synnerliga skäl kan länsstyrelsen ta över ansvaret för räddningstjänsten. I dessa fall är det länsstyrelsen som ansvarar för alla delar av räddningstjänsten och alltså även beslutar om ingrepp i annans rätt som kan aktualisera utrymningar. Vidare är länsstyrelsen ansvarig för räddningstjänsten vid en kärnteknisk olycka. Också då är det länsstyrelsen som tar ställning till hur räddningsinsatsen ska genomföras och beslutar om bl.a. utrymning ska fattas och hur den ska organiseras. Vid en kärnteknisk olycka ansvarar länsstyrelsen även för saneringen efter olyckan.

Om länsstyrelsen har ett operativt ansvar vid en händelse gäller fortfarande länsstyrelsens regionala områdesansvar och den samverkande roll som följer av detta ansvar. I dessa fall måste länsstyrelsen arbeta parallellt med det samverkande arbetet och med de operativa uppgifterna.

Länsstyrelsen har särskilda uppgifter vid höjd beredskap. I förordningen om länsstyrelsernas krisberedskap och uppgifter vid höjd beredskap finns specialregler som aktualiseras direkt om Sverige är i krig eller, om Sverige inte är i krig, efter särskilt beslut av regeringen. När dessa regler har aktiverats är länsstyrelsen den

⁷⁷ 6 § förordningen (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap

högsta civila totalförsvarsmyndigheten inom länet. Länsstyrelsen ska då samordna de civila försvarsåtgärderna, verka för att verksamheten hos civila myndigheter och andra civila organ av betydelse för försvarsansträngningarna bedrivs med enhetlig inriktning, samordna det civila och det militära försvaret i samråd med Försvarsmakten samt se till att länets tillgångar fördelas och utnyttjas så att försvarsansträngningarna främjas. ⁷⁸ Länsstyrelsen har då även mandat att besluta om utrymning, inflyttningsförbud och utflyttningsförbud.⁷⁹

Regionerna

Regionerna ansvarar bl.a. för hälso- och sjukvård⁸⁰ och kollektivtrafik⁸¹.

Regionen ska planera sin hälso- och sjukvård så att en katastrofmedicinsk beredskap upprätthålls. Varje region ska ta fram en katastrofmedicinsk beredskapsplan. Även andra planer av betydelse för den katastrofmedicinska beredskapen ska beaktas i arbetet.⁸²

I samband med en utrymning bör regionerna främst ansvara för:

- Upprätthållande av hälso- och sjukvård i alla skeden
- Hantering av sjukvårdsinsatser
- Upprätthållande av katastrofmedicinsk beredskap
- Beslut om utrymning av vårdenhet
- Sjuktransporter och ambulansverksamhet med transportmedel som är särskilt inrättade för ändamålet
- Inkvartering och fortsatt vård av patienter på annan plats
- information till och kommunikation med patienter och anhöriga
- återflyttning av patienter

Regionen ska planera för samverkan vid allvarlig händelse (SSFS 2013:22). Vid planering för storskalig utrymning är det nödvändigt att ha en dialog med andra regioner om deras mottagningskapacitet.

I varje län ska det finnas en regional kollektivtrafikmyndighet som oftast organiseras av regionen. I egenskap av kollektivtrafikmyndighet är regionerna en viktig aktör som behöver involveras i planeringen för storskalig utrymning, bl.a. vad gäller:

- hantering av transportresurser

⁷⁸ 6 § förordningen (2017:870) om länsstyrelsernas krisberedskap och uppgifter vid höjd beredskap

⁷⁹ Lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap och Förordning (2006:639) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap

⁸⁰ Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)

⁸¹ Lagen (2010:1065) om kollektivtrafik

⁸² Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om katastrofmedicinsk beredskap (SOSFS 2013:22).

- identifiering av lämpliga uppsamlingsplatser för utrymmande där transportmedel enkelt kan användas
- flöden av utrymmande
- eventuellt biljettlöst åkande för utrymmande personer

Polismyndigheten

I Polismyndighetens uppgifter ingår att förebygga brott, hindra störningar av den allmänna ordningen och säkerheten, ingripa när sådana har inträffat, bedriva utredning i fråga om brott som hör under allmänt åtal och bistå allmänheten när så är tillämpligt⁸³. I samband med en storskalig utrymning bör polisen främst ansvara för:

- beslut om utrymning vid hot eller brottsituation
- stöd vid verkställande av utrymning
- upprätthållande av allmän ordning och säkerhet
- avspärningar av områden och vägar vid hot eller brottsituation samt biträda vid avspärning vid olyckor
- trafikdirigering
- registrering av eftersökta personer
- genomsökning och bevakning av utrymt område
- identifiering av skadade och döda
- stöd med ordning och säkerhet på uppsamlingsplats för utrymmande samt utrymnings- och mottagningsplatserna
- information och kommunikation kopplat till ordning och säkerhet
- beslut om återflyttning där polisen beslutat om storskalig utrymning

Försvarmakten

Försvarmakten kan, vid begäran, ge stöd till insatser som definierats som räddningstjänst⁸⁴ så länge det inte allvarligt hindrar den ordinarie verksamheten. Försvarmakten kan också ge stöd till statliga myndigheter, kommuner, regioner och enskilda enligt förordningen (2002:375) om Försvarmaktens stöd till civil verksamhet. Försvarmakten ska enligt förordningen ta ut avgifter för stödet som ges.⁸⁵

Vid varje begäran av stöd från Försvarmakten bör det specificeras vilken effekt som eftersträvas, snarare än att lista önskade resurser. Försvarmakten gör då en bedömning och återkommer med förslag utifrån detta.

⁸³ Polislag (1984:387)

⁸⁴ lagen (2003:778) om skydd mot olyckor

⁸⁵ förordningen (2002:375) om Försvarmaktens stöd till civil verksamhet

Vid höjd beredskap bedöms Försvarmaktens ordinarie verksamhet till största delen vara fokuserad på att möta väpnade angrepp. Det innebär att aktörerna i sin planering för storskalig utrymning under höjd beredskap inte kan räkna med stöd från Försvarmakten.

Jordbruksverket

Jordbruksverket är regeringens expert- och förvaltningsmyndighet inom jordbruk, fiske och landsbygdsutveckling. Myndighetens krisberedskap innefattar att arbeta med planering och andra beredskapsåtgärder för att hindra och förebygga svåra påfrestningar på samhället inom jordbruks- och livsmedelsområdet. I enlighet med ansvarsprincipen ska Jordbruksverket leda och samordna de förebyggande åtgärderna och bekämpningen av djursjukdomar, foderföroreningar och växtskadegörare. Vid en kris ska Jordbruksverket också stödja regeringen, länsstyrelserna och övriga områdesansvariga och samordnande myndigheter⁸⁶.

Jordbruksverket är i första hand stödande myndighet till andra myndigheter i samband med storskalig utrymning, och då med fokus på påverkan på djur och djurhållning. Jordbruksverket ska:

- medverka i framtagningen av en lägesbild för utrymning kopplat till djurhållning
- ge rådgivning och information kring smitt- och djurskydd
- införa tillfälliga regelförändringar för att underlätta utrymningen
- genom distriktsveterinärerna bistå med hälso- och sjukvård för djur

Trafikverket

Trafikverket ska med utgångspunkt i ett trafikslagsövergripande perspektiv ansvara för den långsiktiga infrastrukturplaneringen för vägtrafik, järnvägstrafik, sjöfart och luftfart samt för byggande och drift av statliga vägar och järnvägar⁸⁷.

Trafikverket ska samverka med andra aktörer och vidta åtgärder i syfte att utveckla och samordna krisberedskap och planering för höjd beredskap inom transportområdet. I detta ingår att bedriva omvärldsbevakning och analys samt att stödja andra myndigheter med expertkompetens inom området.

Trafikverket kan stödja planering och genomförande av storskalig utrymning genom:

- analys och planering av möjligheter att transportera bort utrymmande via statlig transportinfrastruktur
- tillhandahållande av information/data om statlig transportinfrastruktur
- vägvisning och avspärrning längs vägar

⁸⁶ SFS 2015:1052

⁸⁷ Förordning (2010:185) med instruktion för Trafikverket

- trafikinformation om läget på vägar och järnvägar,
- ledning och omplanering av järnvägstransporter.

Strålsäkerhetsmyndigheten

Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) är en förvaltningsmyndighet som hanterar frågor som rör skydd av människors hälsa och miljön mot skadlig verkan av joniserande och icke-joniserande strålning, säkerhet och fysiskt skydd i kärnteknisk och annan verksamhet med strålning samt frågor om nukleär icke-spridning⁸⁸. SSM:s uppgifter avseende beredskap regleras bl.a. av förordningen (2008:452) med instruktion för Strålsäkerhetsmyndigheten. Av förordningen framgår att SSM ska samordna de beredskapsåtgärder inom den nationella strålskyddsberedskapen som krävs för att förebygga, identifiera och detektera nukleära eller radiologiska händelser som kan leda till skador på människors hälsa eller miljön. Myndigheten ska i detta sammanhang:

- ge råd om strålskydd och sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen, om en nukleär eller radiologisk nödsituation inträffar inom eller utom landet
- upprätthålla och leda en nationell organisation för expertstöd vid nukleära och radiologiska nödsituationer
- svara för teknisk rådgivning till de myndigheter som är ansvariga för hanteringen av konsekvenserna av en olycka i kärnteknisk verksamhet, om den inträffar inom eller utom landet
- svara för expertkompetens samt kunskaps- och beslutsunderlag inom strålskyddsområdet inklusive spridningsprognoser och strålskyddsbedömningar
- upprätthålla förmåga att inom strålskyddsområdet genomföra mätning, provtagning och analys i fält

Sjöfartsverket

Sjöfartsverket ansvarar för tillgänglighet, framkomlighet och säkerhet till sjöss. Huvudsakligen hanterar myndigheten lotsning, farledshållning, isbrytning, sjötrafikinformation, sjögeografisk verksamhet, sjömansservice samt sjö- och flygräddning. Ansvaret sträcker sig fram till hamnområdena, där kommunerna eller hamnbolagen tar över ansvaret. Vid en storskalig utrymning ska sjöfartsverket:

- tillhandahålla helikopterkompetens
- ge information om fartygstrafik för planering inför och under en utrymning
- säkra kontaktvägar för viktiga samhällsfunktioner till och från fartygstrafik
- tillhandahålla en sjö- och flygräddningscentral i Göteborg

⁸⁸ SSM:s risk- och sårbarhetsanalys (SSM2018-3446)

Övriga statliga myndigheter

Övriga statliga myndigheter säkerställer verksamhet inom det egna ansvarsområdet och bidrar med resurser efter förfrågan från räddningsledare. För planeringen kan följande myndigheter vara värdefulla för att tillhandahålla de data och stöd som behövs.

- **Lantmäteriet** för att säkerställa uppdaterat kartmaterial samt möjlighet att stödja med GIS- och kartkompetens i krissituationer
- **Skatteverket** för att sammanställa statistik om befolkningen, var den är bosatt med mera
- **Post- och telestyrelsen** för att få kontakt med mobiloperatörerna för att identifiera behov av förstärkningar i mobilnäten
- **Försäkringskassan** för att stödja vid kartläggning av personer med assistanshjälp
- **Livsmedelsverket** för stöd med frågor om livsmedelslagstiftning, livsmedelskontroll, smittskyddsfrågor, beredskap för offentliga kök och dricksvattenkvalitet. Den Nationella Vattenkatastrofgruppen (VAKA) ger kommuner rådgivning och annat stöd vid kris när det gäller dricksvattenförsörjning och nödvattenhantering. Livsmedelsverket samverkar också med bland annat med branschen för dagligvaruhandeln och storköksgrossister i frågor som rör livsmedelsförsörjning och livsmedelslogistik

Övriga aktörer

I Sverige finns många organisationer som under olika omständigheter kan utgöra stöd vid en utrymning:

- Branschorganisationer
- Frivilligorganisationer
- Idrottsföreningar
- Intresseföreningar
- näringsidkare och privata företag (exempelvis transportföretag, storkök, hotell, vandrarhem, uthyrare av toaletter m.fl.)
- sammanslutningar av privatpersoner (exempelvis grannsamverkan och byalag),
- tillfälliga sociala nätverk på t.ex. sociala medier
- trossamfund

Den **enskilde individens ansvar** lyfts i broschyren *Om krisen eller kriget kommer*. Där klargörs att man bör klara sig utan försörjning från samhället en tid och att man måste planera för att kunna hantera en kris. Varje medborgare har ett primärt

ansvarar för att skydda sitt liv och sin egendom. Grundprincipen om den enskildes ansvar för sitt eget liv gäller även i kris.

Var och en är skyldig att följa de anvisningar som myndigheter ger med stöd av olika författningar som beskrivits ovan. Vidare omfattas alla mellan 18 och 65 år av tjänsteplikt enligt LSO. Det innebär att var och en, i den mån hans eller hennes kunskaper, hälsa och kroppskrafter tillåter det, är skyldig att hjälpa till vid en räddningsinsats om en räddningsledare så begär⁸⁹. Mer om den enskilde invånaren och dennes ansvar framgår av avsnittet *Den enskildes ansvar att förbereda sig*.

ARBETSUTGÅVA

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

⁸⁹ Lagen (2003:778) om skydd mot olyckor

© Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

651 81 Karlstad Tel 0771-240 240 www.msb.se

Publ.nr MSBxxxxx - månad år ISBN ISBN